

EKONOMSKI FAKULTET RIJEKA

**prof.dr.sc. Vinko Kandžija
mr.sc. Alen Host
mr.sc. Igor Cvečić**

**MEĐUNARODNA EKONOMIJA
SKRIPTA
(III. dio)**

Rijeka, svibanj 2007.

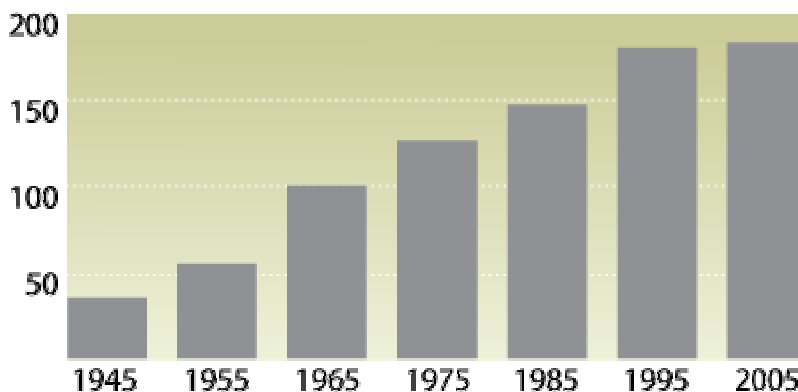
7. MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE – STUPOVI SVJETSKOG GOSPODARSKOG SUSTAVA

Svjetski gospodarski poredak diktiraju tri osnovne organizacije: Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka i Svjetska trgovinska organizacija. Svaka se od njih se bavi postavljanjem okvira u svom specifičnom polju djelovanja, a zbog toga ih se smatra i nositeljima globalizacije.

7.1. MEĐUNARODNI MONETARNI FOND

Krovna financijska institucija i najznačajniji element svjetskog monetarnog sustava je Međunarodni monetarni fond (engl. International Monetary Fund - IMF), osnovan 1944. godine u Bretton Woodsu (zajedno sa Svjetskom bankom – tzv. Brettonwoodski blizanci). Temeljna zadaća IMF-a je kontroliranje stabilnosti deviznih tečajeva valuta država članica te osiguranje sredstava državama za financiranje platnobilančnog deficita. U svibnju 2007. godine imao je 185 država članica (grafikon 7.1.).

Grafikon 7.1. Broj država članica IMF-a od osnutka do 2007. godine

Izvor: <http://www.imf.org/external/about.htm>

Osnovni ciljevi IMF-a:

- Razvijanje međunarodne monetarne suradnje kroz savjetovanje i suradnju kod međunarodnih monetarnih problema
- Omogućiti ekspanziju i uravnotežen razvoj međunarodne trgovine i time omogućiti razvijanje i očuvanje visoke stope zaposlenosti i realnog dohotka

- Osigurati stabilnost deviznih tečajeva i izbjegavati kompetitivnim devalvacijama valuta
- Osigurati pomoć u uvođenju multilateralnog sustava plaćanja tekućih transakcija između država članica i anulirati devizne restrikcije koje onemogućuju razvoj svjetske trgovine
- Jačati povjerenje u države članice na način da imaju pravo na privremenu uporabu sredstava IMF-a u cilju otklanjanja platnobilančnih poremećaja
- Skratiti trajanje i smanjiti obujam neravnoteže u platnim bilancama država članica.

Aktivnosti IMF-a

Rad IMF-a grupiran je u tri temeljne skupine aktivnosti:

- Nadgledanje – praćenje ekonomskog i financijskog razvoja, te pružanje konzultantskih usluga s naglaskom na prevenciju kriza
- Zajmovi – IMF posuđuje novac državama s platnobilančnim problemima, osigurava privremeno financiranje i potporu politikama vođenim u svrhu otklanjanja problema. IMF daje i kredite državama s niskom razinom dohotka s ciljem otklanjanja siromaštva
- Tehnička pomoć – IMF osigurava državama podučavanje na svojim ekspertnim područjima.

Zajmovi: Država može zahtijevati financijsku pomoć IMF-a ukoliko ima problema u financiranju platnobilančnog deficita. Priroda zajmova se mijenja tijekom vremena. Naftni šokovi 70-ih godina 20. st. i dužnička kriza 80-ih godina uzrokovali su veliki porast kredita IMF-a. Tijekom 90-ih godina tranzicijski proces u srednjoj i istočnoj Europi te krize na tržištima u nastajanju doveli su do značajne potražnje za resursima IMF-a.

Vrste zajmova IMF-a

Zajmovi za smanjenje siromaštva i porast mogućnost (PRGF) i

Zajmovi za anuliranje egzogenih šokova (ESF) – Koncesijski kreditni aranžmani najsiromašnijim državama su popraćeni sveobuhvatnim strategijama smanjenja siromaštva. Danas je najveći broj aranžmana IMF-a realiziran kroz PRGF. Kamatna stopa na PRGF i ESF kredite je samo 0,5%, a krediti trebaju biti vraćeni u roku 5 i 10 godina.

Stand-by aranžmani (SBA) – SBA su dizajnirani za pomoć državama s kratkoročnim problemima u bilanci plaćanja. Stand-by aranžmani angažiraju najveći obujam resursa IMF-a. Dužina trajanja SBA je tipično 12 do 24 mjeseci, a plaćanje se može produžiti na 30 mjeseci do 4 godine

Extended Fund Facility (EFF) – ustanovljen 1974. godine za dugoročnu pomoć državama koji zahtijevaju fundamentalne gospodarske reforme. Aranžmani EFF imaju duži rok trajanja – najčešće 3 godine, dok se povratak sredstava može produžiti na 4 i pol do 7 godina.

Supplemental Reserve Facility (SRF) – uveden 1997. godine za kratkoročno financiranje velikog obujma. Motivacija za uspostavljanje SRF je bio iznenađujući gubitak povjerenja tržišta koji su doživjele države s tržištima u nastajanju tijekom 1990-ih godina koji je doveo do masovnog bijega kapitala i zahtijevao je znatno veći obujam kapitala nego je to IMF ranije predvidio. Države trebaju vratiti zajam u roku od 2 do 2 i pol godine, a mogu i produžiti rok otplate za 6 mjeseci. SRF krediti su opterećeni dodatnim teretom od 3 do 5 postotnih bodova.

Compensatory Financing Facility (CFF) – ustanovljen 1963. godine za pomoć državama s velikim padom izvoznih prihoda ili porasta troškova uvoza žitarica čija cijena često i značajno fluktuirala. Financijski uvjeti su slični kao kod SBA.

Pomoć u nevolji – IMF osigurava i aranžmane za pomoć u nevolji državama koje je pogodila elementarna nepogoda ili rat. Krediti iz ove sfere se dodjeljuju po bazičnoj kamatnoj stopi i moraju se vratiti u roku od 3¼ do 5 godina.

Specijalna prava vučenja (SDR)

Specijalna prava vučenja (SDR) su kreirana 1969. godine kao potpora Bretton-Woodskom sustavu fiksnih deviznih tečajeva. Države koje sudjeluju u ovom sustavu trebaju službene rezerve – država ili središnja banka ima rezerve zlata i

općeprihvaćenih stranih valuta – koje mogu biti korištene za kupovinu domaće valute na svjetskom deviznom tržištu u cilju održavanja deviznog tečaja. Međutim, međunarodna ponuda dvaju glavnih rezervi sredstava – zlata i USD – pokazala se neadekvatnom za podršku ekspanzije svjetske trgovine i financiranja razvoja.

Samo nekoliko godina kasnije, Bretton-Woodski sustav tečajeva je propao, a glavne valute počele su fluktuirati u režimu fleksibilnih deviznih tečajeva. Nadalje, porast međunarodnog tržišta kapitala uzrokovao je olakšano zaduživanje država. Navedene su činjenice dovele do smanjenja potrebe za SDR-om.

Danas se SDR koristi ograničeno, samo kao rezerva sredstava, a njegova je glavna funkcija računovodstvena – za IMF i neke druge međunarodne institucije. SDR nije valuta, ni potraživanje od IMF-a. To je potencijalno potraživanje slobodno korištenih valuta država članica IMF-a. Vlasnici SDR-a mogu dobiti te valute u zamjenu za SDR na dva načina: kroz aranžmane dobrovoljne zamjene između država ili kada IMF organizira prodaju SDR između država s “jakom” i “slabom” eksternom pozicijom

Od 1. siječnja 2006. godine IMF je odredio četiri valute koje zadovoljavaju kriterije za uključivanje u košaricu valuta, a čija je težina određena na temelju njihove uloge u međunarodnoj trgovini i financijama: američki dolar (USD) 44%, euro (EUR) 34%, japanski yen (JPY) 11% i britanska funta (GBP) 11%.

Bazična kamatna stopa kojom se koristi IMF je direktno povezana s kamatnom stopom na SDR, s fiksnom marginom koja se postavlja svake godine. Bazična rata dakle fluktuirala s tržišnom kamatom na SDR koja se računa na tjednoj osnovi.

Kvote

U tijeku učlanjivanja u IMF ključan je izračun kvote. Kvota se računa po posebnoj formuli koja uključuje ključne ekonomske i financijske pokazatelje u državi, kao što su visina BDP-a, visina deviznih rezervi i podaci o tekućem računu platne bilance. Kvota se izračunava temeljem dva kriterija:

- Načelo jednakosti država (bazični glasovi) – 250
- Načelo gospodarske snage – za svakih 100.000 SDR-a kvote pojedine države jedan dodatni glas

U tablici 7.1. prikazano je stanje kvota za pet najvećih dioničara IMF-a i Hrvatske na dan 27. 04. 2007. godine

Tablica 7.1.: Ponderi izabranih država u IMF-u

	KVOTA		GLASOVI	
	Milijuna SDR-a	% od ukupne kvote	Broj glasova	% od ukupnog broja
SAD	37,149.3	17.14	371,743	16.83
Japan	13,312.8	6.14	133,378	6.04
Njemačka	13,008.2	6.00	130,332	5.90
Velika Britanija	10,738.5	4.95	107,635	4.87
Francuska	10,738.5	4.95	107,635	4.87
Hrvatska	365.1	0.17	3,901	0.18
Ukupno	216,747.8	100.0	2,208,981	100.00

Izvor: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.htm#s>

Veličina kvote je bitna zbog dva razloga:

- O visini kvote ovisi snaga države pri glasovanju u IMF-u
- O visini kvote ovisi potencijalni volumen sredstva koje država posuđuje od IMF-a.

Organizacija

Organizacijsku strukturu IMF-a čine:

- Vijeće guvernera – najviši organ Fonda, svaka država imenuje svoga člana, obično guvernera centralne banke. Sastaje se jednom godišnje, donosi najznačajnije odluke za djelovanje IMF-a

- Odbor izvršnih direktora – čine ga 24 izvršna direktora, sastaje se 2-3 puta tjedno, najviše se vremena bavi problematikom pojedinih država članica, multilateralnim problemima (projekcije gosp. razvoja, dužnička situacija, događaji na tržištima kapitala)
- Međunarodni monetarni i financijski komitet – čine ga guverneri one 24 države koje sastavljaju Odbor izvršnih direktora. Obično se sastaje dvaput godišnje, raspravlja o svim problemima iz djelokruga IMF-a, a premda nema formalne moći donošenja odluka njegova se stajališta realiziraju kroz Odbor izvršnih direktora ili Vijeće guvernera
- Direktor Fonda – imenuje ga Odbor izvršnih direktora, vodi sjednice Odbora izvršnih direktora, po nepisanom je pravilu uvijek Europljanin, dok je njegov zamjenik uvijek iz SAD-a. Početkom svibnja 2007. godine direktor IMF-a je Rodrigo de Rato iz Španjolske

7.2. MEĐUNARODNE BANKE ZA FINANCIRANJE RAZVOJA

Pored IMF-a, koji predstavlja središnju međunarodnu financijsku instituciju za osiguravanje platnobilančne potpore državama članicama, u svijetu postoji i druga skupina međunarodnih financijskih institucija kojima je cilj osiguranje sredstava za financiranje gospodarskog razvoja država članica. Najveća između njih i jedina s globalnim članstvom (185 država članica u svibnju 2007. godine) je Svjetska banka (World Bank – WB). Ona je vitalni izvor financijske i tehničke pomoći za države u razvoju cijelog svijeta. WB nije banka u klasičnom smislu riječi budući da je skupina WB-a sastavljena od pet samostalnih institucija:

- Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)
- Međunarodno udruženje za razvoj (IDA)
- Međunarodna financijska korporacija (IFC)
- Međunarodna agencija za osiguranje investicija (MIGA)
- Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova (ICSID).

Svaka od navedenih institucija ima zasebnu ulogu u misiji smanjenja siromaštva i poboljšanja životnog standarda.

Drugu veću skupinu međunarodnih banki za financiranje razvoja čine tzv regionalne razvojne banke. Njihov je temeljni cilj financiranje projekata u državama u razvoju regije kojoj pripadaju. Države članice banke su države u

razvoju iz te regije, ali i industrijski razvijene države iz i izvan regije. Regionalne razvojne banke su:

- Međuamerička razvojna banka (IADB)
- Afrička razvojna banka (AfDB)
- Azijska razvojna banka (AsDB)
- Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD).

Treću i četvrtu skupinu čine tzv. subregionalne banke i fondovi. Svrstane su dvije skupine prvenstveno zbog bitne razlike u financijskoj snazi.

Treću skupinu čine financijski moćne institucije koje djeluju povezane s integracijskim procesima u EU. Najznačajnije su:

- Europska investicijska banka (EIB)
- Europski investicijski fond (EIF)
- Europski fond za razvoj (EDF)
- Razvojna banka Vijeća Europe (CEDB)

Četvrta skupina međunarodnih banaka za financiranje razvoja okuplja veći broj subregionalnih banaka i fondova, posebno u Africi, Latinskoj Americi i arapskom dijelu svijeta. Skupna je značajka ograničenost članstva na države u razvoju te regije iz čega proizlazi i njihov relativno slab financijski potencijal. Predstavnici ove skupne su npr.:

- Srednjoamerička banka za gospodarsku integraciju
- Andska korporacija za razvoj
- Istočnoafrička razvojna banka
- Zapadnoafrička razvojna banka
- Arapski fond za ekonomski i socijalni razvoj
- Islamska razvojna banka itd.

U nastavku će biti detaljnije pojašnjena uloga skupine WB, kao i funkcioniranje onih banaka/institucija od značenja za Hrvatsku.

7.2.1. Svjetska banka

Najutjecajnija banka za financiranje razvoja, predstavlja model djelovanja svim sličnim institucijama.

7.2.1.1. Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)

Nastanak – Osnovana 1944. godine zajedno s IMF-om

Ciljevi – dugoročno financiranje poslijeratne obnove i gospodarskog razvoja slabije razvijenih država članica. Nepisano je pravilo da se granica od 10.000 USD za BDP p/c uzima kao granica prava na uzimanje kredita WB.

Članstvo – globalno, praktično sve države svijeta su i članice WB.

Organizacija – slična strukturi IMF-a. Čine je:

Savjet guvernera – svaka država članica imenuje svoga predstavnika, obično ministra financija. Sastaje se jednom godišnje i odlučuje o najvažnijim pitanjima za djelovanje banke

Odbor izvršnih direktora – čine ga 24 izvršna direktora, od kojih se 8 imenuje neposredno (SAD, Japan, Njemačka, Velika Britanija, Francuska, Saudijska Arabija, Kina i Rusija), a ostalih 16 se izabire.

Razvojni odbor – raspravlja o ključnim problemima, ali nema prava odlučivanja.

Predsjednik – vodi sjednice izvršnih direktora, po nepisanom pravilu je iz SAD-a, u svibnju 2007. godine predsjednik je Paul Wolfowitz.

Izvori financiranja – premda je vrijednost kapitala banke preko 200 milijardi USD, daleko najznačajniji izvor financiranja je zaduživanje banke na međunarodnom tržištu kapitala. Zbog odličnog boniteta (AAA) koji je posljedica iznimno konzervativne politike kreditiranja zadužuje se uz LIBOR ili čak i nižu kamatnu stopu.

Kreditiranje – pet osnovnih tipova kredita:

Projektni krediti – najznačajniji oblik kreditne aktivnosti do 70-ih godina prošlog stoljeća. Tada su obuhvaćali 80% vrijednosti svih kredita, danas je njihov značaj prepolovljen.

Sektorski krediti – iskustvo je pokazalo da je uspjeh pojedinog kredita ovisan i o uvjetim pojdinog sektora. Zato su se 70-ih godina XX. st. počeli odobravati

kreditu za razvoj sektora (npr. transport, energetika). Danas ovi krediti čine do 30% ukupne vrijednosti odobrenih kredita.

Kreditu za strukturnu prilagodbu – uvedeni krajem 70-ih i početkom 80-ih godina XX. st. kao odgovor banke na činjenicu da platnoilanzne probleme jedne države nije moguće riješiti kratkoročnim mjerama iz aranžmana s IMF-om. Danas čine oko 25% ukupne vrijednosti odobrenih kredita.

Kreditu za tehničku pomoć – po svojoj vrijednosti marginalni (do nekoliko postotka svih kredita), namijenjeni izgradnji i poboljšanju djelovanja institucija u državama dužnicima.

Kreditu za obnovu – u slučaju elementarnih nepogoda, te kreditu za obnovu ratom opustošenih država (npr. BiH)

7.2.1.2. Međunarodno udruženje za razvoj (IDA)

Dok IBRD odobrava kredite po komercijalnim uvjetima, osnovni je cilj IDA-e osiguranje financijske pomoći pod koncesijskim uvjetima. Razlika je i u tome što IBRD funkcionira po načelu banke, dok IDA funkcionira kao fond.

Nastanak – osnovana 1960. godine kao agencija WB.

Ciljevi i članstvo – osnovni je cilj koncesijsko financiranje najmanje razvijenih država svijeta. Sredstva IDA dostupna su samo onim državama čiji godišnji BDP p/c ne prelazi određenu granicu. U svibnju 2007. godine granica je na 965 USD p/c godišnje.

Države članice su podijeljene u dvije skupine: korisnici sredstava i donatori.

Organizacija – jednaka kao i kod IBRD-a

Financijski izvori – donacije država članica iz najrazvijenijih država svijeta, kao i dio dohotka kojeg u redovitom poslovanju ostvaruje IBRD, te otplate kredita odobrenih u prošlosti.

Financijski plasmani – sredstva se odobravaju putem kredita, hoće li biti odobrena iz IBRD-a ili iz IDA-e ovisi o procjeni ekonomskog potencijala i kreditne sposobnosti države. Kreditu se odobravaju s dugim rokom otplate (35 do 40 godina, uz početak od 10 godina, bez kamata)

7.2.1.3. Međunarodna financijska korporacija (IFC)

IBRD i IDA su dvije tijesno povezane institucije s dva režima kreditiranja. Nasuprot tome, IFC je osnovana s potpuno drugim ciljem. ZA razliku od IBRD-a i IDA-e, IFC je usmjeren isključivo prema financiranju privatnog sektora, a danas je najznačajnija međunarodna financijska institucija za dužničko i vlasničko financiranje privatnog sektora u gopodarstvima manje razvijenih država.

Nastanak – godine 1960. kao agencija WB

Ciljevi i članstvo – poticanje gospodarskog razvoja država u razvoju kroz financiranje projekata privatnog sektora. Pristup sredstvima IFC-a imaju sve države u razvoju i države u tranziciji koje su članice institucije.

Organizacija – slično kao i IBRD ili IDA

Financijski izvori – uplaćeni kapital država članica i zaduživanje na financijskom tržištu, zadržana dobit od redovitog poslovanja, otplate kredita, dohoci od investicija

Financijski plasmani – za razliku od IBRD-a ili IDA-e, njegovi su plasmani rizičniji. Odobravaju se krediti pod komercijalnim uvjetima za razvoj privatnog sektora, ali i vlasnička ulaganja

7.2.1.4. Međunarodna agencija za osiguranje investicija (MIGA)

MIGA je osnovana s ciljem povećanja direktnih inozemnih investicija u državama u razvoju. Osnovna joj je djelatnost osiguravanje investicija od nekomercijalnih rizika.

Nastanak – osnovana 1988. godine kao agencija WB

Ciljevi - osiguravanje investicija od nekomercijalnih rizika, tehnička pomoć kod izvođenja direktnih inozemnih investicija, informiranje o uvjetima investiranja u pojedinim državama.

Organizacija – slično kao IBRD ili IDA

Financijski izvori – razlikuje dvije skupine država – države izvoznice kapitala (udio od 60% kapitala) i države uvoznice kapitala (40% kapitala).

Financijski plasmani – nisu klasični kao kod IBRD-a, IDA-a ili IFC-a, već su to police osiguranja investicija u države u razvoju i tranziciji, čime je imala značajan doprinos povećanju direktnih inozemnih investicija u svijetu.

7.2.2. EUROPSKA BANKA ZA OBNOVU I RAZVOJ

To je regionalna banka za financiranje razvoja u državama Srednje i Istočne Europe (CEEC) i jedina regionalna banka koja financira projekte i u Hrvatskoj.

Nastanak – osnovana 1990. godine kao posljedica tranzicijskih kretanja u Europi.

Ciljevi – usmjeravanje pozornosti na specifične probleme regije, poticanje realizacije regionalnih projekata/programa, odigrati ulogu katalizatora za privlačenje drugih izvora sredstava u regiju, ali i podupiranje procesa tranzicije.

Organizacija – slično kao IBRD, IDA, AfDB, AsDB ili IADB

Financijski izvori – zaduživanje na međunarodnom financijskom tržištu, dobit banke

Financijski plasmani –

Kredit s državnom garancijom – EBRD ih odobrava samo za projekte u javnom sektoru, najčešće infrastruktura

Kredit bez garancije države – financiranje projekata u privatnom sektoru, u svim sektorima gospodarstva

Vlasnička ulaganja – u praksi se najčešće događa kombinacija vlasničkog ulaganja i kredita.

7.2.3. EUROPSKA INVESTICIJSKA BANKA

Europska investicijska banka (EIB) - osnovana Rimskim ugovorom, financijska je institucija Europske unije. Cilj je Banke osiguranje uravnoteženog razvoja unutarnjeg tržišta, pomoći u financiranju projekata povezanih s uvođenjem zajedničkog tržišta, odnosno financiranja u budućnosti.

Banka nije komercijalnog karaktera. EIB plasira kredite na tržište kapitala zbog europske integracije općenito i promoviranja investicijskih projekata (posebno EIB odobrava dugoročne zajmove u petnaestak valuta, prioritetno u eurima).

U krugu međunarodnih financijskih institucija EIB je visoko rangirana po volumenu odobrenih zajmova kojima se koriste sve države EU, ali i partnerske države pristupnice Hrvatska i Turska, države zapadnog Balkana, države EFTA-e, Rusija i države novog istočnog susjedstva, države Afrike, Kariba i Pacifika (ACP države), te Azije i Latinske Amerike.

Zajmovi su namijenjeni za projekte koji slijede jedan ili više ciljeva:

- ekonomski razvoj manje razvijenih područja i regija
- poboljšanje transeuropske mreže sektora transporta roba i ljudi, telekomunikacija i energije
- jačanje međunarodne konkurentnosti industrije Unije te poticanje malih i srednjih poduzeća
- zaštita okoliša i životne razine unapređenjem urbanog razvoja, zaštita kulturne i arhitektonske baštine EU
- ostvarivanje zajedničkih energetske ciljeva korištenjem internih resursa, štednjom energije i diverzifikacijom uvoza.

Svaki zahtjev EIB-a detaljno se procjenjuje. Veže ga se, ne samo uz kompatibilnost s komunitarnom politikom, nego i uz ekonomsku opravdanost i zaštitu okoliša. Oko 70% kredita EIB-a namijenjeno je smanjenju regionalnog dispariteta zemalja članica.

Postoje dvije vrste zajmova EIB-a: izravni individualni zajmovi koji se odnose na *velike projekte* - mogu biti fiksirani i revidirani ili varijabilni, traju od 4 do 8 godina; izravni zajmovi koji se odnose na *male i srednje investicije* - EIB odobrava globalne zajmove bankama ili financijskim posrednicima koji pozajmljuju novac nositeljima projekata (11.500 poduzeća u 1999.).

Banka uglavnom nabavlja sredstva na tržištu kapitala (29 milijardi u 2000.), kao prvoklasni poslovni partner (AAA) i domaćih plasmana koje financira uz najpovoljnije uvjete.

Bankom upravlja Vijeće guvernera, Administrativno vijeće (Vijeće direktora) i Izvršni odbor (Uprava). Sjedište banke je u Luksemburgu.

7.2.4. UJEDINJENI NARODI

Ujedinjeni narodi su središte globalnih nastojanja rješavanja problema čovječanstva. U tom cilju djeluje više od 30 pridruženih organizacija. Te organizacije promoviraju poštivanje ljudskih prava, zaštitu okoliša, borbu protiv bolesti i siromaštva. Agencije UN-a definiraju standarde za siguran i efikasan promet zrakoplova, pomažu u poboljšanju telekomunikacija i zaštiti potrošača. UN vodi i međunarodnu kampanju protiv krijumčarenja droga i terorizma. Na cijelom svijetu UN ima agencije za pomoć izbjeglicama, te programe za čišćenje mina. Pored toga, pomaže u povećanju proizvodnje hrane i vodi bitku protiv AIDS-a. Najvažnije organizacije s ekonomskog aspekta su Organizacija Ujedinjenih naroda za industrijski razvoj (UNIDO), Konferencija Ujedinjenih naroda za trgovinu i razvoj (UNCTAD), Organizacija za hranu i poljoprivredu UN-a (FAO).

7.2.4.1. Organizacija Ujedinjenih naroda za industrijski razvoj (UNIDO)

Cilj UNIDO-a je pomoći državama u razvoju i tranziciji u borbi protiv marginalizacije u današnjem globaliziranom svijetu. UNIDO mobilizira znanje, vještine, informacije i tehnologiju u cilju zapošljavanja i kompetitivnog gospodarstva

UNIDO je osnovan 1966. godine, a specijalizirana agencija UN-a postaje 1985. godine. Kao dio zajedničkog sustava UN-a, UNIDO je odgovoran za promoviranje industrijalizacije u suradnji sa svoje 172 države članice

UNIDO-vih osam servisnih modula su:

- Industrijsko upravljanje i statistika
- Investicije i promocija tehnologije
- Industrijska konkurentnost i trgovina
- Razvoj privatnog sektora
- Agro-industrija
- Održiva energija i klimatske promjene
- Protokol iz Montreala
- Menadžment zaštite okoliša

7.2.4.2. Konferencija Ujedinjenih naroda za trgovinu i razvoj (UNCTAD)

UNCTAD je osnovan 1964. godine s ciljem promocije razvoja i integracije država u razvoju u svjetsko gospodarstvo. UNCTAD se progresivno širio i postao autoritativnu instituciju čiji je cilj pomoći u oštroj debati i promišljanju o razvoju, te posebno pomoći u osiguranju sukladnosti domaćih politika i međunarodnih akcija s održivim razvojem. U svibnju 2007. godine UNCTAD ima 192 države članice.

UNCTAD ima tri osnovne funkcije:

- Forum za međuvladinu deliberaciju – podrška raspravi sa stručnjacima i razmjeni iskustva, uz naglasak na izgradnji konsenzusa
- Poduzima istraživanja, analizu politika i prikupljanje podataka za vladine predstavnike i stručnjake
- Osigurava tehničku pomoć uz poseban naglasak na potrebe najmanje razvijenih država i država u tranziciji. UNCTAD surađuje s drugim organizacijama i državama donatorima u predaji tehničke pomoći

Najvažnije su aktivnosti UNCTAD-a u sferi:

- trgovina i robe: diverzifikacija roba i razvoj, konkurentnost i politika zaštite potrošača, trgovinski pregovori i trgovinska diplomacija, trgovinske analize i informacijski sustav, trgovina i okoliš
- investicije, tehnologija i razvoj poduzetništva: međunarodne investicije i tehnološki sporazumi, revizija investicijske politike, vodiči za investitore, tehnologija,
- makroekonomske politike, dug i financiranje razvoja: analiza politika i istraživanja, tehnička i savjetodavna potpora
- transport, carine i informacijska tehnologija: ASYCUDA program, ACIS program, inicijativa e-turizam, globalna mreža informativnih točki
- Afrika, nerazvijene države, izolirane države, mali nerazvijeni otoci -države

7.2.4.3. Organizacija za hranu i poljoprivredu UN-a (FAO)

FAO predvodi međunarodnu borbu za suzbijanje gladi. FAO je neutralni forum u kojem se sve države članice (190 država članica u svibnju 2007. godine) susreću i pregovaraju o sporazumima i politikama. Pored toga, FAO je izvor informacija i znanja. FAO pomaže nerazvijenim državama i državama u tranziciji u modernizaciji i poboljšanju poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u cilju osiguranja hrane za sve. Od osnivanja 1945. godine, posebno je fokusiran na razvoj ruralnih područja kao doma 70% gladnih na svijetu.

Aktivnosti FAO-a odvijaju se na četiri glavna područja:

- Pružanje informacija o postignućima
- Razmjena iskustava
- Osiguranje mjesta susreta
- Implementacija znanja na terenu

7.3. SVJETSKA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA

Svjetska trgovinska organizacija (World Trade Organization - WTO) je krovna trgovinska organizacija koja "proizvodi" trgovinske principe na međunarodnoj razini. Njezin temeljni cilj je liberalizacija trgovine, a to je ujedno i forum država za pregovore o smanjenju carina i ukidanju svih ostalih prepreka radi slobodne trgovine robama, uslugama i intelektualnim vlasništvom.

WTO je mjesto gdje države članice pokušavaju riješiti trgovinske probleme pregovorima s drugim državama članicama. U WTO-u su prvi korak uvijek pregovori, budući da je i nastao kao rezultat multilateralnih pregovora.

Tablica 7.1.: Runde pregovora u okviru GATT-a i njihovi temeljni rezultati

1947.	Geneva	<ul style="list-style-type: none"> ○ 23 države-potpisnice, osnivači ○ dogovoreno 45.000 carinskih ustupaka, za 10 mlrd USD trgovine ○ preuzete obveze za buduće “runde” pregovora
1949.	Annecy	<ul style="list-style-type: none"> ○ ugovorne strane razmjenjuju oko 5.000 carinskih postupaka ○ odobreno članstvo za 10 novih država
1951.	Torquay	<ul style="list-style-type: none"> ○ dogovoreno daljnjih 8.700 carinskih ustupaka, čime je postignuta ukupna redukcija carina od 25% u odnosu na razinu prije 1947./48. ○ odobreno članstvo za 4 nove države
1956.	Geneva	<ul style="list-style-type: none"> ○ dogovoreni carinski ustupci u vrijednosti od 2,5 milijarde USD
1960.-1961.	Geneva (Dillon Round)	<ul style="list-style-type: none"> ○ dogovoren jedinstven raspored ustupaka novonastaloj Europskoj ekonomskoj zajednici, temeljen na Zajedničkoj vanjskoj carini EEZ-a ○ dogovorena 4.400 carinska ustupka koji pokrivaju cca. 4,9 mlrd. USD trgovine
1964.-1967.	Geneva (Kennedy Round)	<ul style="list-style-type: none"> ○ članstvo u GATT-u raste na 50 država potpisnica, koje čine 75% svjetske trgovine ○ pregovori su prošireni s proizvod-po-proizvod sustava na dogovaranje carinskih ustupaka po čitavim granama i sektorima ○ dostignuti carinski ustupci i do 50% u mnogim područjima – ustupci pokrivaju ukupnu vrijednost trgovine od cca. 40 mlrd. USD ○ zaključeni posebni ugovori o žitaricama i kemijskim proizvodima ○ prihvaćen Antidampinški kodeks
1973.-1979.	Geneva (Tokyo Round)	<ul style="list-style-type: none"> ○ sudjeluje 99 država ○ carinski ustupci i srodne obveze pokrivaju preko 300 mlrd. USD trgovine ○ prosječna carinska stopa na industrijske proizvode smanjena sa 7% na 4,7% ○ postignuti sporazumi o: tehničkim preprekama trgovini, subvencijama i protumjerama, postupcima licenciranja uvoza, državnim (javnim nabavkama), određivanju carinske vrijednosti, trgovini goveđim mesom, trgovini mliječnim proizvodima, civilnim zrakoplovima, te o izmjenama Kodeksa o antidampingu
1986.-1993.	Geneva (Uruguay Round)	<ul style="list-style-type: none"> ○ sudjeluje 125 država ○ izmjenjena i ojačana GATT-ova pravila, “GATT 1994” ○ značajne redukcije carina u trgovini robama ○ investicijske mjere povezane s trgovinom, trgovinom uslugama i pravo intelektualnog vlasništva po prvi puta postaje predmet pregovaranja i postignutih specifičnih sporazuma ○ uspostavljen je WTO (s pojačanim Mehanizmom za rješavanje sporova

Nakon ovih multilateralnih rundi pregovora održali su se i sastanci država članica (tzv. ministarske konferencije) sukladno tablici 7.2. Godine 2001. u Dohi je trebala započeti nova runda pregovora, međutim zbog nesuglasica država članica WTO ovu ministarsku konferenciju ne smatra započetom novom rundom pregovora, premda je neki nazivaju "razvojnou" rundom.

Tablica 7.2. Ministarske konferencije WTO-a

1996.	Singapore	<ul style="list-style-type: none"> o analiza implementacije sporazuma o WTO-u o uspostavljanje radne grupe za analizu područja kao što su trgovina i investicije, trgovina i konkurencija, te transparentnost državnih procedura
1998.	Geneva	<ul style="list-style-type: none"> o analiza implementacije sporazuma Urugvajске runde o usvojen budući program rada
1999.	Seattle	<ul style="list-style-type: none"> o trebala se baviti pitanjima visokih subvencija za poljoprivredu EU, ali i zahtjevom SAD-a za općom liberalizacijom trgovine robama i uslugama, o pristupu tržištu o obilježili je veliki prosvjedi
2001.	Doha	<ul style="list-style-type: none"> o nova runda pregovora mora obuhvati pitanje liberalizacije trgovine poljoprivrednim proizvodima, uslugama, pristup tržištu za nepoljoprivredne proizvode, javne nabavke i intelektualno vlasništvo
2003.	Cancún	<ul style="list-style-type: none"> o skupina G21 država u razvoju predvođena Indijom, Brazilom i Južnoafričkom Republikom o prijetila je blokiranjem Doha kruga pregovora sve dok SAD i EU ne odluče ukinuti svoje prevelike potpore za poljoprivredu. o službeno su pregovori propali zbog "Singapurskih pitanja", područja konkurencije, investicija, javnih nabavki i pitanja u vezi s načinima olakšanja trgovine.
2005.	Hong Kong	<ul style="list-style-type: none"> o siromašne su države zahtijevale povezivanje interesa bogatih država za liberalizacijom trgovine industrijskim proizvodima s liberalizacijom trgovine poljoprivrednim proizvodima o EU se obvezala ukinuti izvozne subvencije do 2013. godine, međutim, ova vrsta subvencija čini samo 3,5% subvencija EU poljoprivredi o privremeni kraj duopola SAD – EU i jačanje utjecaja manje razvijenih država

7.3.1. PRINCIPI FUNKCIONIRANJA WTO-A

Klauzula najpovlaštenije nacije (Most-favoured nation – MFN) – Sve prednosti i povlastice dogovorene između jedne ili više država moraju se automatski priznati i svim drugim članicama WTO-a. Dakle, države članice WTO-a ne mogu diskriminirati svoje trgovinske partnere.

Međutim postoje i izuzeci – države koje potpišu sporazum o slobodnoj trgovini i primjenjuju ga samo na robu podrijetlom iz te skupine država i diskriminiraju svu ostalu robu. Drugi je slučaj kada razvijene države daju preferencijalni pristup robi iz nerazvijenih država na svoje tržište. Stav je WTO-a da svako snižavanje barijera vodi do slobodnije trgovine na svjetskoj razini.

Nacionalni tretman (National treatment) – Domaći i uvozni proizvodi moraju biti tretirani jednako. Nacionalni tretman se primjenjuje samo na proizvod, uslugu ili predmet intelektualnog vlasništva pri ulasku na tržište. Naplata carinskih pristojbi na uvoz ne narušava nacionalni tretman čak i ako domaći proizvodi nisu predmet ekvivalentnog oporezivanja

Postupna implementacija slobodne trgovine kroz pregovore – snižavanje trgovinskih barijera je jedna od najznačajnijih mjera za poticanje trgovine. Od stvaranja GATT-a bilo je osam rundi pregovora (tablica 7.1.). Deveta runda (Doha Development Agenda) je u tijeku. Prve su runde pregovora uglavnom bile bazirane na snižavanju carina, dok se od 1980. godine sve veća pažnja pridaje uslugama i intelektualnom vlasništvu. Slobodna trgovina se postiže postupno kroz tzv. "progresivnu liberalizaciju". Države u razvoju imaju više vremena za ispunjenje obveza.

Predvidljivost i transparentnost – ponekad je obećanje o nepromjenjivosti trgovinskih barijera jednako važno kao i njihovo smanjivanje, budući da obećanje pruža jasnu sliku o uvjetima i prilikama poslovanja. Stabilnost i predvidljivost potiče investicije, zapošljavanje i omogućuje potrošačima punu korist od povećanja konkurencije – najširi izbor robe i najniže cijene. Multilateralni trgovinski sustav je pokušaj stvaranja stabilnog i predvidljivog poslovnog okruženja.

Promoviranje *fer* konkurencije – Pravila nediskriminacije – MFN i nacionalni tretman – kreirani su u svrhu osiguranja *fer* uvjeta trgovanja. Određivanje što

je *fer*, a što *ne-fer*, te kako države mogu reagirati na takvu praksu dio je sporazuma WTO-a

Poticanje razvoja i gospodarske reforme – Sustav WTO-a doprinosi razvoju, međutim države u razvoju trebaju fleksibilnost u vrijeme implementacije sporazuma. Više od $\frac{3}{4}$ država članica WTO-a su države u razvoju i tranziciji, a one imaju sve veću utjecaj na trgovinske pregovore. Tom su činjenicom osigurale diferencirani pristup, posebno za najsiromašnije države

7.3.2. USTROJ WTO-A

Ministarska konferencija

- Najviše tijelo unutar okvira WTO-a
- Sastaje se svake dvije godine
- Sastoji se od predstavnika svake članice
- U potpunosti je ovlaštena za odlučivanje o svakom pitanju iz područja Međunarodnih trgovinskih sporazuma

Glavna skupština

- Zadužena je za nadgledanje rada WTO-a
- Sastoji se od predstavnika svih država članica
- Ovlasti: sva područja povezana s multilateralnim i plurilateralnim trgovinskim sporazumima, osim onih koji bi rezultirali značajnim izmjenama politika ili odluka o promjeni statuta WTO-a
- Temeljne zadaće:
 - Djelovanje u svojstvu Tijela za rješavanje sporova po odredbama Sporazuma o pravilima i postupcima za rješavanje sporova
 - Upravljanje Mehanizmom za procjenu trgovinskih politika
 - Nadgledanje i osiguravanje nesmetanog djelovanje Vijeća za trgovinu robama, uslugama i trgovinskih aspekata prava intelektualnog vlasništva, kao i trgovinskih odbora
- Sastaje se «po potrebi», u praksi svakih 6-8 tjedana
- Države predstavljaju veleposlanici, prvi tajnici ili voditelji misija pri WTO-u
- Za potrebe dnevnog upravljanja radom WTO-a, Glavna skupština delegira nadležnost na tri tijela:
 - Vijeće za trgovinu robama (GATT)

- Vijeće za trgovinu uslugama (GATS)
- Vijeće za trgovinski aspekt prava intelektualnog vlasništva (TRIPS)

7.3.3. TRGOVINSKA VIJEĆA

Vijeće za trgovinu robama

- Zaduženo je za dnevni nadzor nad pravilnim funkcioniranjem svih multilateralnih sporazuma koji se odnose na trgovinu robama, uključujući i tumačenje raznih odredbi GATT-a koja se nalaze u početnom dijelu Završnog akta Urugvajске runde
- Nadgleda djelovanje Odbora za pristup tržištu, za poljoprivredu, za sanitarne i fitosanitarne mjere, za investicijske mjere vezane uz trgovinu, za pravila o podrijetlu, za subvencije i kompenzacijske mjere za određivanje carinske vrijednosti, za tehničke prepreke trgovini, za antidampinšku praksu, za licenciranje uvoza, za zaštitne mehanizme, za carinske ustupke i Tijela za nadgledanje trgovine tekstilom (Textile Monitoring Body)

Vijeće za trgovinu uslugama

- Zaduženo za nadgledanje provedbe GATS-a, odnosno provedbu općih pravila za trgovinu uslugama zajedno s dodacima koji se odnose na pojedine sektore usluga (usluge u zračnom prijevozu, financijske usluge i telekomunikacije)
- Zaduženo za nadgledanje preuzete nacionalne obveze glede otvaranja pristupa tržištima
- Osnovalo je Skupinu za telekomunikacije, Pregovaračku skupinu za usluge pomorskog prijevoza, Radnu grupu za profesionalne usluge, Radne grupu za pravila GATS-a i Odbor za preuzete specifične obveze

Vijeće za trgovinski aspekt prava na intelektualno vlasništvo

- TRIPS (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) upravlja primjenom Sporazuma o TRIPS-u
- Pokriva različite vrste prava intelektualnog vlasništva – autorsko pravo, robni žigovi, zemljopisno podrijetlo i patenti

7.3.4. TRGOVINSKI ODBORI

Tvore treći i posljednji dio ustroja WTO-a

Četiri su načina na koji ovi odbori mogu biti uspostavljeni:

- Prema odredbama pojedinog multilateralnog sporazuma (tako je npr. temeljem Sporazuma o poljoprivredi osnovan odbor za poljoprivredu)
- Od strane jednog od trgovinskih vijeća, s ciljem nadzora područja trgovine koje nije obuhvaćeno odnosnim sporazumom (npr. Odbor za pristup tržištu)
- Od strane Ministarske konferencije
- Temeljem odredbi pojedinog plurilateralnog trgovinskog sporazuma

Temeljne zadaće trgovinskih odbora:

- Nadgledanje primjene odnosnih specifičnih multilateralnih (ili plurilateralnih) sporazuma
- Forumi za raspravljanje načina za poboljšanje trgovine
- Glavna skupština i relevantna trgovinska vijeća mogu zahtijevati od trgovinskih odbora provođenje rasprave i/ili podnošenje izvješća o nekom konkretnom pitanju

7.3.5. ODBORI

Odbor za poljoprivredu

- Zadužen za nadzor nad uspješnom primjenom Sporazuma o poljoprivredi
- Rezultati ovoga nadzora omogućuju državama članicama raspravljanje o preuzetim obvezama u prošlosti, ali i o obvezama koje ih tek očekuju, a odnose se na reformu poljoprivrednog sektora
- Najmanje jednom godišnje – rasprava o globalnom rastu svjetske trgovine poljoprivrednim proizvodima (unutar preuzetih obveza za ograničenje izvoznih subvencija)
- Svaka država članica mora izvijestiti Odbor o novim domaćim poticajnim mjerama

Odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere

- Zaduzen za nadzor nad primjenom Sporazuma o sanitarnim i fitosanitarnim mjerama
- Potiče države članice na preuzimanje svih međunarodnih standarda
- Naručuje izradu tehničkih izvješća s ciljem poboljšanja koordinacije između nacionalnih i međunarodnih sustava za odobrenje primjene aditiva u hrani, ili za postizanje dogovora o određivanju tolerirane kontaminacije hrane, napitaka ili životinjske hrane
- Surađuje s međunarodnim sanitarnim i fitosanitarnim organizacijama

Tijelo za tekstil (Textiles Monitoring Body - TMB)

- Nadzire provedbu Sporazuma o tekstilu i odjeći
- Za razliku od ostalih odbora, TMB ne uključuje predstavnike svake članice
- Sastoji se od predsjedavajućeg i deset članova koje imenuju države članice izabrane od strane Vijeća za trgovinu robama. Svaki imenovani član djeluje u vlastito ime, što predstavlja iznimku od WTO načela – jedna članica – jedan predstavnik
- Služi i kao forum za raspravu o svim pitanjima u svezi s djelovanjem Sporazuma o tekstilu i odjeći
- Rješava sporove putem internog postupka mirenja za slučajeve bilateralnih sporova po ovom Sporazumu

Odbor za tehničke prepreke trgovini (TBT)

- Nadgleda provedbu Sporazuma o tehničkim preprekama trgovini
- Svake treće godine Odbor provodi cjelokupan pregled svih aspekata Sporazuma u cilju održavanja pravične i ekonomski opravdane ravnoteže između razvijenih i država u razvoju
- Odbor može odobriti manje razvijenim državama, ukoliko postoji konsenzus, vremenski ograničeno izuzeće od obveza, kako bi se i manje razvijene države mogle suočiti sa strukturnim i razvojnim problemima

Odbor za investicijske mjere vezane uz trgovinu

- Zaduzen je za nadgledanje i provedbu Sporazuma o investicijskim mjerama vezanim uz trgovinu (TRIMS)
- Odbor nema značajnije ovlasti

- Trebao bi djelovati kao forum za raspravljanje svih pitanja vezanih uz TRIMS

Odbor za antidampinšku praksu

- Nadzire primjenu Sporazuma o antidampingu
- Postoje dva različita postupka za rješavanje sporova
 - temeljen na domaćoj regulativi
 - temeljen na izravnom obraćanju WTO-u s ciljem pokretanja postupka multilateralnog rješavanja sporova
- Odbor prikuplja potrebne informacije iz bilo kojeg međunarodnog izvora, no mora unaprijed o tome obavijestiti članice te dobiti odobrenje članice u kojoj se taj izvor nalazi
- Članice moraju odmah i bez odgode obavijestiti Odbor o svim preliminarnim ili konačnim antidampinškim mjerama. Temeljem ovih informacija Odbor izrađuje listu koja je dostupna javnosti putem Tajništva WTO-a
- Svaka članica mora obavijestiti Odbor o domaćoj regulativi kojom se uređuje istraživanje antidampinških mjera te o nadležnim tijelima koja takve mjere provode
- Jednom godišnje izvješćuje Vijeće za trgovinu robama o rezultatima djelovanja

Odbor za procjenu carinske vrijednosti

- Nadzire primjenu Sporazuma o procjeni carinske vrijednosti
- Međutim, određene ovlasti dane su i Tehničkom odboru za određivanje carinske vrijednosti (pojednostavljeno – Tehnički odbor poduzima mjere za osiguranje primjene Sporazuma, a matični Odbor nadzire, raspravlja i podnosi izvješće o poduzetim mjerama). Tehnički je odbor izvan jurisdikcije odbora, ali Tajništvo WTO-a može biti nazočno njegovim sastancima
- Tehnički odbor obavlja slijedeće:
 - savjetuje članice o praktičnim rješenjima glede specifičnih, tehničkih problema koji proizlaze iz dnevne primjene njihovih sustava za procjenu carinske vrijednosti
 - provodi istraživanja o zakonskoj regulativi, praksi i postupcima u svezi s carinskom procjenom i pruža članicama savjete i mišljenja o

pitanjima koja se odnose na određivanje vrijednosti uvezene robe za potrebe carinjenja

- podnosi godišnje izvješće o statusu tehničkih elemenata Sporazuma
- pomaže u rješavanju sporova koji proizlaze iz postupka određivanja carinske vrijednosti, putem Panela za rješavanje sporova te izradom izvješća o tehničkim aspektima pojedinog spora

Odbor za pravila o podrijetlu

- o odgovoran je za postizanje ciljeva određenih Sporazumom o pravilima o podrijetlu
- o temeljni zadatak izrada, nadzor i provedba programa rada sa svrhom postizanja većeg sklada u primjeni pravila o podrijetlu roba

Odbor za licenciranje uvoza

- o Zadužen je za nadgledanje primjene Sporazuma o postupcima licenciranja uvoza, te kao forum za raspravu u svezi s pitanjima iz njegovog djelokruga
- o Članice su dužne Odbor izvijestiti o svim promjenama postupka za licenciranje uvoza i prezentirati sve publikacije na ovu temu

Odbor za subvencije i kompenzacijske mjere

- o Odgovoran je za nadgledanje implementacije Sporazuma o subvencijama i kompenzacijskim mjerama
- o Članovi moraju upoznati Odbor sa svakom subvencijom ili kompenzacijskom mjerom koju namjeravaju izvesti i sa svakom izmjenom postojećih u formi izvješća – izvješća su dostupna na uvid u Tajništvu WTO-a
- o Članice dva puta godišnje podnose izvješće Odboru o svim subvencijama i kompenzacijskim mjerama poduzetim u prethodnih šest mjeseci
- o Odbor prati države u razvoju i može odobriti produljenje roka za postupno ukidanje subvencioniranja izvoza
- o Arbitraža Odbora odlučuje o postojanju "ozbiljne štetne posljedice", te o potrebi modifikacije politike države članice

Odbor za zaštitne mjere

- o Zadužen je za nadgledanje primjene Sporazuma o zaštitnim mjerama

- Odbor bi posebno morao:
 - ocijeniti jesu li u vezi s uvođenjem određene zaštitne mjere poštovani dogovoreni postupci
 - nadgledati postupno napuštanje zaštitnih mjera, mjera uređenja tržišta i dobrovoljnih ograničenja izvoza
 - nadzirati je li predloženo ukidanje koncesija ili drugih preuzetih mjera "u biti ekvivalentno" navodnim štetama pretrpljenim uvozom iz druge članice
 - podnositi izvješća Odboru za trgovinu robama o nalazima po svim naprijed navedenim pitanjima

Odbor za pristup tržištu

- zadatak je osigurati poštivanje carinskih ustupaka ugovorenih Urugvajskom rundom pregovora
- posebna se pozornost pridaje Sporazumu o poljoprivredi, gdje se carinske mjere postupno smanjuju kroz određeno vrijeme, a necarinske se zamjenjuju carinskim

Odbor za trgovinu i zaštitu okoliša

- proučava uzročne veze između trgovine i stanja okoliša te istražuje i izvješćuje o pitanjima kao što su:
 - odnos između odredbi multilateralnih sporazuma o zaštiti okoliša i odredbi sporazuma WTO-a
 - utjecaj mjera za zaštitu okoliša na dostupnost tržišta, posebno na izvoz iz država u razvoju
 - zahtjevi koji se odnose na pakiranje, etiketiranje i recikliranje
 - transparentnost mjera zaštite okoliša koja su u vezi s trgovinom ili na nju utječu

Odbor za trgovinu i razvoj

- zadužen za koordinaciju djelatnosti WTO-a na području trgovine i razvoja
- nadgleda sudjelovanje članica - država u razvoju u multilateralnom sustavu trgovine

Odbor za ograničenja ovisna o platnoj bilanci

- bavi se pitanjima manje razvijenih država kod kojih postoji potreba za odobravanjem iznimki od multilateralnih trgovinskih sporazuma zbog potrebe zadovoljenja kriterija IMF-a

Odbor za proračun, financije i upravljanje

- zadužen za unutarnje poslovanje WTO-a

Odbori za usluge

- Izvješćuju Vijeće za trgovinu uslugama i zaduženi su za pregovore o specifičnim sektorima usluga koji nisu bili završeni u vrijeme potpisivanja GATS-a 1993. godine

Tijela za provedbu plurilateralnih pregovora

- Postoje četiri tijela za provedbu plurilateralnih trgovinskih sporazuma:
 - Odbor za javne (državne) nabavke
 - Odbor za civilne zrakoplove
 - Međunarodno vijeće za meso
 - Međunarodno vijeće za mliječne proizvode

Tajništvo WTO-A

- Pruža usluge tijelima WTO-a u pitanjima pregovora i provođenja sporazuma
- Administrativno prati rad WTO-a

7.3.6. ODLUČIVANJE U WTO-u

- Odluke Ministarske konferencije, Glavne skupštine, trgovinskih odbora i vijeća u pravilu se donose konsenzusom. Konsenzus je postignut ako predsjedavajući sastanka zaključi kako nije podnesen službeni prigovor protiv navedene odluke
- Kada je riječ o Tijelu za rješavanje sporova, primjenjuje se obrnuti konsenzus – konsenzus je potreban za obustavu postupka, odbijanje prijedloga ili neprihvatanje izvješća

- Ukoliko se ne može postići sporazum o pitanju, glasuje se po načelu "jedna članica – jedan glas". Većine za donošenje pojedinih odluka određene su za:
 - odluku o tumačenju odredbi trgovinskih sporazuma – $\frac{3}{4}$ glasova članica
 - odricanje vremenski ograničenih iznimki od inače važećih obveza – $\frac{3}{4}$ većina
 - izmjene zahtijevaju $\frac{2}{3}$ većinu ako "se njima ne mijenjaju prava i dužnosti članica", u kojem se slučaju zahtjeva konsenzus
 - sve se ostale odluke donose većinom glasova članica

7.4. ORGANIZACIJA ZA EKONOMSKU SURADNJU I RAZVOJ (OECD)

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD) je nastao iz Organizacije za europsku ekonomku suradnju Organisation for European Economic Co-operation (OEEC), koja je osnovana 1948. godine uz pomoć SAD-a i Kanade za koordinaciju Mashallovog plana poslije II. svj. rata.

OECD je grupa od 30 država koje dijele demokratske principe i tržišno gospodarstvo. Aktivna suradnja sa 70 drugih država, nevladinih organizacija čini OECD organizacijom s globalnim značenjem. Poznata je po svojim statistikama i publikacijama koje obrađuju teme iz ekonomskih i društvenih kretanja kao što su makroekonomija, trgovina, obrazovanje, razvoj te znanost i inovacije

OECD ima bitnu ulogu u promicanju dobrog upravljanja javnim uslugama i korporacijskom aktivnošću. On pomaže državama u osiguravanju odgovornosti na ključnim gospodarskim područjima sa sektorskim monitoringom. Identificiranjem bitnih činjenica i pronalaženjem politika koje će djelovati na ostvarenje zacrtanog cilja OECD pomaže nositeljima vlasti utvrđivanje strateške orijentacije.

Organizacija

Komiteti – predstavnici 30 država članica se susreću u specijaliziranim komitetima u cilju razmjene ideja i pregledu napretka na specifičnim područjima, kao što su gospodarstvo, trgovina, znanost, zapošljavanje, obrazovanje, ili financijska tržišta. Postoji preko 200 komiteta, radnih grupa i ekspertnih skupina.

Vijeće – ima moć donošenja odluka. Čini ga predstavnik svake države članice, plus predstavnik Komisije EU.

Sekretarijat – oko 2000 stručnjaka (ekonomisti, odvjetnici, znanstvenici) OECD-a radi na potpori aktivnosti Komiteta

Proračun – sredstva osiguravaju države članice, u ovisnosti o veličini pojedinog nacionalnog gospodarstva. Najveći je udio SAD-a (oko 25%), a ukupni proračun iznosi oko 336 milijuna EUR godišnje. Uz pristanak Vijeća, pojedine države mogu dodatno uplaćivati za realizaciju programa koji nisu predviđeni u općem proračunu.

8. REGIONALNE INTEGRACIJE

Stvaranje odnosa suradnje između različitih društvenih jedinica, kao način očuvanja socijalnog i gospodarskog blagostanja, postaje sve važnije pitanje. Nove tehnologije i liberalniji trgovački režimi doveli su do povećane razmjene, većih investicijskih tijekova i povećane neograničene proizvodnje. Praktički sve zemlje svijeta sudjeluju u nekim regionalnim oblicima suradnje, a neke su članice više regionalnih sporazuma. Nijedna zemlja nije imuna na učinke regionalizma, jer on oblikuje svjetske gospodarstvo i političke odnose te utječe na razvoj multilateralnog trgovinskog sustava.

Kod definiranja "regije" bitne su komponente: socijalna i kulturna homogenost, politički stavovi i vanjski odnosi, političke institucije, gospodarska međuovisnost i geografska bliskost. Međunarodnu regiju čini ograničen broj zemalja povezanih geografskim vezama i određenim stupnjem uzajamne međuovisnosti. **Regionalizacija** pretpostavlja regionalnu koncentraciju gospodarskih tijekova, a **regionalizam** je politički proces suradnje i koordinacije gospodarskih politika među zemljama. Regionalizam može imati i pozitivno (promocija mira i ekonomske stabilnosti), i negativno djelovanje (nejednaka distribucija bogatstva).

Od II. svjetskog rata do 1960-ih godina procesi regionalizacije i regionalizma vežu se uz međunarodnu politiku i hladnoratovske podjele. Konkretni rezultati izostaju, ponajprije zbog unutarnje orijentacije ekonomskih politika, slabih institucionalnih nagodbi i ostavštine kolonijalizma. SAD promovira gospodarski multilateralizam i nediskriminaciju. Novi regionalizam pojavljuje se 1980-ih, čemu su pogodovali izmijenjeni stavovi prema međunarodnoj suradnji i decentralizacija međunarodnih sustava nakon pada komunizma i kraja «hladnog rata».

Tijekom XX. stoljeća pojavilo se više teoretskih smjerova koji su objašnjavali procese međunarodne suradnje i regionalnih integracija, a najznačajnija je **teorija regionalne ekonomske integracije**, koja objašnjava proces linearnog rasta gospodarske međuovisnosti kroz faze područja preferencijalne trgovine, slobodne trgovine, carinske unije, zajedničkog tržišta, ekonomske unije i političke unije.

Novije teorije sustavno proučavaju učinke globalizacije i oblikovanja regionalnog poretka, suprotnosti i sukobe elemenata regionalizacije ili prihvatanje globalnih vrijednosti poput demokracije, ljudskih prava i socijalne pravde. Globalizacija i regionalizacija u stvari su komplementarni procesi, hrane se jedan drugime. Regionalni blokovi potiču multilateralnu ekonomsku međuovisnost. Poslijeratni rast svjetskog outputa i dohotka jasno se veže uz rast svjetske razmjene i trgovinsku liberalizaciju. Ovaj napredak posebno je važan za mala i srednje velika gospodarstva koja ovise o trgovini i nediskriminatornim režimima.

Osnovni **motivi stvaranja** regionalnih ekonomskih integracija su:

- povećanje tržišta,
- povećanje konkurencije,
- ekonomija obujma,
- stimulacija investicija,
- bolje korištenje resursa i efikasnija proizvodnja.

Razlog integriranja je često politički, a ekonomske posljedice samo su popratni rezultati političke računice. Glavna politička pitanja članstva u regionalnom sporazumu: sigurnost, pregovaračka snaga, suradnja u projektima dijeljenja resursa, učinak na domaću politiku i demokraciju te potreba ustrajnosti trgovinskih (WTO), demokratizacijskih (EU i nove članice) i gospodarskih reforma (Meksiko i SAD). Formiranje je motivirano interesima zemalja članica. Regionalni sporazumi proširuju se na nove članice ako to odgovara postojećim članicama. U principu, sve zemlje slobodne su zatražiti članstvo, ali pristup nije moguć automatski i bezuvjetno. Svaka zemlja prolazi kroz složeni proces pregovora i cijena pristupanja ovisi o pojedinoj zemlji.

Regionalizam izaziva troškove “isključenima” (ne-članicama) putem skretanja trgovine, dok se otvorenost regionalnih trgovačkih sporazuma odnosi na ekskluzivnost članica prema određenim institucijama ili pogodnostima, ali i na poticanje procesa multilateralne ekonomske liberalizacije. Nadalje, smanjenjem carina među članicama kupci se preusmjeravaju na nove partnere i time se smanjuje domaća proizvodnja ili uvoz iz zemalja nečlanica. Promjene trgovinskih tijekova uzrokuju i promjene u lokacijama proizvodnje, a to ovisi o usporednim prednostima pojedine zemlje, učincima aglomeracije i okupljanja ili o transferu tehnologije među zemljama. Promjene trgovinskih tijekova mogu uzrokovati

pogoršanje odnosa razmjene, štetiti zemljama s malim količinama izvoza i uvoza ili kod poduzeća koji djeluju na tržištima s nesavršenom konkurencijom.

Struktura regionalnih integracijskih sporazuma se uvelike razlikuje, ali imaju jedan zajednički cilj: smanjenje zapreka trgovini među članicama. Razvoj regionalnih sporazuma u posljednjih 10-15 godina doveo je do:

- spoznaje da ukidanje carina i kvota nije dovoljno za stvarnu integraciju,
- napuštanja modela "bliskog regionalizma" i prelaska na otvoreni model poticane međunarodne razmjene,
- nastanka blokova koji uključuju zemlje nejednakog stupnja razvijenosti i bogatstva (npr. NAFTA).

REGIONALIZAM I WTO

Instrument međunarodne politike koji djeluje na regionalizam je Svjetska trgovinska organizacija - WTO. Regionalni sporazumi službeno su (uvjetno) sankcionirana iznimka GATT-ovih pravila o nediskriminaciji. Za razliku od GATT-a, koji je oformljen kao pomoćno tijelo koje ozakonjuje i dokumentira carinske redukcije, WTO ima veću pravnu težinu, ali djeluje po istim principima. Načelo Najpovlaštenije nacije (MFN) određuje kako rezultati pregovora unutar WTO-a vrijede za sve zemlje članice (osim u slučaju stvaranja države).

Pravila GATT-a osiguravaju pristup tržištu regionalnih sporazuma ostalim državama, ne-ukidanje prethodnih obveza i ne-povećavanje trgovinskih barijera prema nečlanicama regionalnih sporazuma. Regionalni integracijski sporazumi prijavljuju se WTO-u, a od 1996. godine Odboru regionalnih trgovinskih sporazuma (CRTA), koji vodi njihovu evidenciju. Velik broj sporazuma ne zadovoljava pravilima GATT/WTO-a (npr. Sporazum o EEZ). Mnoge su nejasnoće u tumačenjima pravila GATT/WTO-a, a mnoge iznimke rezultat su konsenzusa (premda nisu u skladu s pravilima).

Godine 1979. uvedena je klauzula koja omogućava formiranje regionalnih sporazuma zemalja u razvoju. Zemlje u razvoju puno dobivaju multilateralom liberalizacijom i Načelom MFN-a, koje jača slabije zemlje ograničavajući jače članice u međusobnom dogovaranju na štetu slabijih. Bogatije zemlje pomažu

siromašnije financijskom ili tehničkom pomoći i oprostom dugova, a to nije trajno rješenje. Umjesto toga, mogu pomoći otvaranjem svojih tržišta, tj. smanjenjem (ili ukinućem) trgovinskih prepreka u razmjeni s tim zemljama.

Tablica 8-1. GLAVNI RECIPROČNI REGIONALNI SPORAZUMI

Zemljopisna zona	Sporazumi	Zemlje članice
E u r o p a	Europska unija (EU)	Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Portugal, Španjolska, Švedska, Velika Britanija i Sjeverna Irska, Češka, Slovačka, Mađarska, Poljska, Slovenija, Litva, Letonija, Estonija, Malta, Cipar, Rumunjska, Bugarska
	EEA – Europski gospodarski prostor	EU27 + Island, Lihtenštajn i Norveška
	EU – sporazum o asocijaciji	SSP: Hrvatska, Makedonija, Albanija, Crna Gora (pregovori s BiH i Srbijom u tijeku)
		Sporazumi o asocijaciji s provizijom o slobodnoj zoni (vidi EMP): Palestinska uprava, Tunis, Izrael, Meksiko, Maroko, Južnoafrička Rep., Jordan, Čile, Egipat, Alžir, Libanon (pregovori sa Sirijom)
	EU – carinska unija	Turska, Andora, San Marino
	EU – sporazum o slobodnoj zoni	Švicarska, Farski otoci (u tijeku su pregovori sa: Južnom Korejom i zemljama GCC-a)
	Europsko udruženje slobodne trgovine – EFTA	Island, Lihtenštajn, Norveška, Švicarska (Farski otoci su zatražili članstvo)
	EFTA – sporazum o slobodnoj trgovini	Hrvatska, Izrael, Turska, Maroko, Palestinska uprava, Makedonija, Meksiko, Jordan, Singapur, Čile, Libanon, Tunis, Koreja, Egipat, SACU
	Zona slobodne trgovine Središnje Europe (CEFTA 2007)	Hrvatska, Makedonija, Albanija, Moldova, BiH, Crna Gora, Srbija, Kosovo (UNMIK)
A m e r i k a	Sjevernoamerički sporazum slobodne trgovine (NAFTA)	Kanada, Meksiko, SAD
	Zajedničko tržište Srednje Amerike (CACM)	Gvatemala, Honduras, Kostarika, Nikaragva, Salvador
	Zajedničko tržište Juga (MERCOSUR)	Argentina, Brazil, Paragvaj, Urugvaj, Venezuela (od srpnja 2006.)
	Andski pakt	Bolivija, Ekvador, Kolumbija, Peru (Čile, pridruženi član)
	MERCOSUR – Andski pakt - sporazum o slobodnoj trgovini + Čile	
	Zajednica i Zajedničko tržište Kariba (CARICOM)	Antigva i Barbuda, Bahami, Barbados, Belize, Dominika, Grenada, Gvajana, Haiti, Jamajka, Montserrat, Sveti Kitts i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, Surinam, Trinidad i Tobago

	LAIA – Asocijacija Latino-američke integracije	Argentina, Bolivija, Brazil, Kuba, Čile, Kolumbija, Ekvador, Meksiko, Paragvaj, Peru, Urugvaj, Venezuela
Afrika	Ekonomska zajednica zapadnoafričkih zemalja (ECOWAS)	Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Obala Bjelokosti, Gambia, Gana, Gvineja, Gvineja-Bissau, Liberija, Niger, Nigerija, Mali, Senegal, Sierra Leone, Togo
	Ekonomsko-monetarna unija zapadne Afrike (UEMOA)	Benin, Burkina Faso, Obala Bjelokosti, Gvineja Bissau, Mali, Niger, Senegal, Togo
	Arapska unija Magreba	Alžir, Libija, Maroko, Mauritaniya, Tunis
	Južnoafrička carinska unija (SACU)	Južnoafrička Republika, Bocvana, Lesoto, Svaziland, Namibija
	U Africi djeluje još nekoliko regionalnih sporazuma različitog stupnja integracije i geografskog obuhvata, a najznačajnije su: <ul style="list-style-type: none"> • SADC – Razvojna zajednica Južne Afrike (14 zemalja) • EAC – Istočnoafrička zajednica (Kenija, Uganda, Tanzanija + Burundi i Ruanda od srpnja 2007.) • CEMAC – Gospodarska i monetarna zajednica Središnje Afrike (6 zemalja) • COMESA – Zajedničko tržište Istočne i Južne Afrike (19 zemalja) 	
Azija – Pacifik	Australsko-novozelandski trgovinski sporazum o ekonomskom približavanju (ANZCERTA)	
	Regionalni trgovinski sporazum Pacifičkih otoka (PARTA)	Kiribati, Palau, Solomonovi otoci, Cookovi otoci, Nauru, Papua NG, Tonga, Fed.države Mikronezije, Marshallovi otoci, Tuvalu, Fidži, Niue, Samoa, Vanuatu (pridruženi: Australija, Novi Zeland, Nova Kaledonija i Francuska Polinezija)
	Sporazum nacija jugoistoka Azije (ASEAN)	Brunej, Filipini, Kambodža, Indonezija, Laos, Malezija, Myanmar (Burma), Singapur, Tajland, Vijetnam
	Južnoazijska asocijacija regionalne suradnje (SAARC)	Afganistan, Bangladeš, Butan, Indija, Maldivi, Nepal, Pakistan, Šri Lanka
	Vijeće za suradnju zemalja Zaljeva (GCC)	Bahrein, Katar, Kuvajt, Oman, Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati
Ostalo	Sporazum o slobodnoj trgovini između Izraela i SAD-a	
	Euroazijska gospodarska zajednica (EurAsEC)	Ruska Federacija, Bjelorus, Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan, Uzbekistan (Ukrajina)
	Euro-Meditersko partnerstvo (EMP)	EU27 + Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Libanon, Maroko, Palestinska uprava, Sirija, Tunis, Turska (promatrač: Libija), veći dio članica čini zonu slobodne trgovine
	Veliko-Arapska zona slobodne trgovine (GAFTA)	Egipat, Jordan, Libanon, Maroko, Palestinska uprava, Sirija, Tunis, Libija, Sudan, Jemen, Irak, Bahrein, Katar, Kuvajt, Oman, Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati
	Azijsko-Pacifička gospodarska suradnja (APEC)	Australija, Brunej, Kanada, Čile, NR Kina, Hong Kong, Indonezija, Japan, Koreja, Malezija, Meksiko, Novi Zeland, Papua Nova Gvineja, Peru, Filipini, Rusija, Singapur, Tajvan, Tajland, SAD, Vijetnam
	TAFTA (Transatlantska zona slobodne trgovine): SAD + EU – prijedlog!	

8.1. EKONOMSKE INTEGRACIJE NA EUROPSKOM TLU

Europske su integracije pojam koji obuhvaća sve procese institucionalne, gospodarske i/ili političke suradnje i integracije država na europskom kontinentu. Pod tim se pojmom podrazumijevaju organizacije poput EU, Vijeća Europe, OECD-a, Europskog gospodarskog prostora (EEA), EFTA-e, CEFTA-e i dr.

Europska je unija jedina istinska integracija (u Europi) s obzirom na stupanj i način suradnje među državama članicama te mehanizme i razine odlučivanja u Uniji. Ostale spomenute organizacije međuvladina su karaktera te pružaju okvire za različite oblike suradnje (trgovinu, zaštitu i promociju ljudskih prava i dr.) između europskih država, kojima se stvaraju pretpostavke za moguće puno uključivanje u integracijski proces unutar same Europske unije.

Ujedinjenje Europe oduvijek je bio politički projekt, a često u razdobljima europske povijesti i ratni (npr. Drugi svjetski rat). Ako pitanje podrazumijeva ujedinjenje država u sklopu Europske unije koja nema oblik države, već posebno pravno uređenog udruženja država članica, valja napomenuti da je ono bilo i još uvijek jest motivirano političkim i gospodarskim razlozima te drugim posebnim interesima država članica.

U počecima europskih integracija pojavile su se dva osnovna pravca, koja su objašnjavala smjer i stupanj integriranja:

- Federalizam
- Međuvladina suradnja

Zagovornici ova dva pravca se u pricipu nisu slagali oko dubine integracije, jer je federalizam zagovarao supranacionalne (nacionalne) institucije (primjer: EEZ), a predstavnici međuvladine suradnje (intergovernmentalism) su zagovarali kako nacije/države trebaju zadržati potpunu suverenost (primjer: EFTA). Oba pravca i danas djeluju u Europi.

Vijeće Europe

Vijeće Europe regionalna je politička organizacija nezavisna od EU. Vrlo je važna za proces europskih integracija, a osnovana je 5. svibnja 1949. godine potpisivanjem Ugovora iz Londona. Tada ga je činilo 10 zemalja osnivača: Belgija, Danska, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Norveška, Nizozemska, Velika Britanija, Švedska. Nakon rušenja Berlinskog zida, Vijeće se proširilo i na zemlje Srednje i istočne Europe u cilju povezivanja dviju Europa. Vijeće danas broji 47 zemalja Europe, a Hrvatska je postala članicom 1996. godine. Jedine europske države koje nisu članice ove organizacije su Bjelorus i Vatikan.

Vijeće Europe ima četiri glavna cilja:

- zaštitu ljudskih prava, demokracije i vladavine prava
- promicati svijest, i poticati razvoj europskog kulturnog identiteta i različitosti
- pronalaženje zajedničkih rješenja izazovima europskog društva (diskriminacija manjina, ksenofobija, terorizam, korupcija i organizirani kriminal...)
- realizaciju kompaktnije demokratske i stabilne Europe podupiranjem političkih, pravnih i ustavnih reformi.

Vijeće promovira tješnju suradnju između europskih zemalja, a teoretski djelokrug njegova rada su sva područja, osim obrane. Krucijalno mjesto ima zaštita ljudskih prava, zatim kultura te zaštita okoliša.

Schumanov plan

Zamisao o Sjedinjenim Državama Europe je već u vrijeme Victora Hugoa bila samo ideal o kojem su sanjali humanisti i pacifisti, a koji je brutalno osporen tragičnim sukobima koji su razdirali europski kontinent tijekom prve polovice 20. stoljeća. Nakon II. svjetskog rata postavilo se osnovno pitanje: **Kako Europa može izbjeći još jedan rat?** Kao glavni uzroci rata isticali su se kapitalistička ekspanzija, okrivljavanje poraženih i destruktivni nacionalizam, a moguća rješenja su tada bila stvaranje neutralne Njemačke, prihvatanje komunizma ili težnja europskim integracijama.

Prvi koraci u procesu integriranja su bili stvaranje OEEC-a (Organizacija europske ekonomske suradnje, iz koje je nastao OECD) i EPU-a (Europska platna unija), koje su bile bitne zbog programa restrukturiranja i obnove u Europi.

Hladni rat je započeo podjelom Europe na zapadni blok, koji se oslanjao na suradnju sa SAD-om i ovisio je o njihovoj pomoći (Marshallov plan) te istočni blok, koji je bio pod utjecajem SSSR-a. Javlja se potreba za dubljom ekonomskom integracijom s obje strane «željezne zavjese». Hladni je rat sve više prijetio eskalacijom te je potreba naoružanja bila neminovna (formiraju se NATO i Varšavki pakt). Zapadna Njemačka se sve više počela uključivati u europsku superstrukturu - bila je potrebna obnova, ali uz ograničenje njemačke snage.

Schumanov plan je strateški plan nazvan po Robertu Schumanu, tadašnjemu francuskomu ministru vanjskih poslova, koji ga je predložio 9. svibnja 1950. godine radi ujedinjenja francuske i njemačke proizvodnje i distribucije čelika kao načina sprječavanja izbijanja daljnjih sukoba na europskom kontinentu i kontrole nad gospodarskim oporavkom Njemačke. U pregovorima su, osim Francuske i Njemačke, sudjelovale i Italija te države Beneluxa, a rezultirali su potpisivanjem **Pariškoga ugovora** u svibnju 1951. godine.

Altiero Spinelli i Jean Monnet drže se idejnim začetnicima Schumanovog plana. Oni su bili na čelu dviju najvažnijih intelektualnih struja koje su definirale proces europske integracije na načelu federacije, koji se temeljio na dijalogu i načelu komplementarnosti među lokalnim, regionalnim, nacionalnim i europskim vlastima te funkcionalističkom konceptu o postupnom prijenosu suverenih prava od nacionalnih do regionalnih upravnih tijela. Prema njima pored nacionalnih i regionalnih vlasti, moraju postojati neovisne, demokratske europske institucije koje su nadležne za donošenje odluka u onim područjima gdje je zajedničko djelovanje učinkovitije od djelovanja svake pojedine zemlje članice zasebno.

8.1.1. Europska unija (The European Union - EU)

Europska je unija proces suradnje i integracije koji je započeo 1951. godine između 6 zemalja (Belgije, Francuske, Njemačke, Italije, Luksemburga i Nizozemske). Nakon preko 55 godina i šest procesa proširenja, Europska unija danas broji 27 zemalja članica te se priprema za daljnja proširenja – pregovori o punopravnom članstvu s Hrvatskom i Turskom.

EU je regionalna organizacija europskih država kroz koju članice ostvaruju zajedničke ciljeve kao što su uravnotežen gospodarski i društveni razvoj, visoka razina zaposlenosti, te zaštita prava i interesa građana. Proces europske integracije započeo je kao sektorsko udruživanje država članica u sklopu **Europske zajednice za ugljen i čelik** (osnovane 1952. Pariškim ugovorom), a nekoliko godina poslije proširio se i na druga područja: **nuklearnu energiju** u okviru Europske zajednice za atomsku energiju (Euratom) i na druga, široko definirana područja **gospodarske suradnje** u sklopu Europske ekonomske zajednice (EEZ).

Iako je isprva integracija bila gospodarska u temelju joj je na oduvijek bila politička ideja približavanja europskih država. Gospodarska integracija doista je dovela do širenja suradnje i na druga područja. Današnja je EU, osim za uspostavu i regulaciju unutarnjeg tržišta nadograđenog monetarnom unijom sa zajedničkom valutom eurom, nadležna i za brojne druge politike, uključujući i kulturu, obrazovanje ili zaštitu zdravlja. Uz to, države članice u institucionalnom okviru EU danas surađuju i u područjima koja se smatraju važnim dijelom nacionalnog suvereniteta, kao što su vanjska politika, unutarnji poslovi i pitanja pravosuđa.

Jedinstvenost Europske unije u odnosu na druge međunarodne organizacije:

- Ima više institucija, postupaka donošenja odluka i sudionika u politikama,
- Širi je raspon područja političke odgovornosti,
- Supranacionalne (nad-nacionalne) strukture i unutarnji procesi.

Pojam “Europska unija” uveden je **Ugovorom o Europskoj uniji** iz Maastrichta (1993. godine). Danas obuhvaća 2 zajednice (Europska ekonomska zajednica i

Europska zajednica za atomsku energiju, a do 2002. godine je obuhvaćala i Europsku zajednicu za ugljen i čelik - ECSC, koja je uklopljena u postojeće zajednice), koje čine prvi stup EU-a, kao i zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, te suradnju u pravosuđu i unutarnjim poslovima.

Slika 8-1. Europska unija 2007. godine i zemlje kandidatkinje

8.1.1.1. Institucionalna i zakonodavna struktura EU

Institucije Europske unije i način donošenja odluka

Za uspjeh europske integracije uvelike su zaslužne institucije osnovane na europskoj razini. Političku funkciju, od osmišljavanja politika do njihovog pretakanja u pravno obvezujuće norme, imaju tri institucije: **Europska komisija**, **Vijeće ministara** i **Europski parlament**. Uz njih, sve važniji politički pokretač

integracije postaje **Europsko vijeće**, tijelo sastavljeno od predstavnika država članica na najvišoj razini, tj. u sastavu čelnika država i vlada.

Slika 8-2. Osnovne institucije EU

EUROPSKA KOMISIJA Sjedište: Bruxelles • Predlaže i izvršava	EURO-PARLAMENT Sjedište: Strasbourg • Predstavlja narode • Konzultira • Surađuje • Suodlučuje	VIJEĆE MINISTARA Sjedište: Bruxelles i Luxembourg • Odlučuje (zakonodavna vlast)	SUD PRAVDE Sjedište: Luxembourg • Bdiye nad primjenom Ugovora i komunitarnog zakonodavstva
---	---	---	--

Provedbu prava i ujednačenost njegove primjene nadzire **Europski sud**, institucija koja je uvelike zaslužna i za pretvaranje Europske unije iz međunarodne organizacije klasičnog tipa u nadnacionalnu zajednicu država. Institucije EU obavljaju svoju regulatornu funkciju u sklopu ovlasti što su ih dodijelili Uniji Osnivačkim ugovorom. Ovlasti, dakle, pripadaju državama članicama, a prenose se na zajedničku razinu temeljnim aktom kojim se Unija osniva. U područjima prenesenih ovlasti države članice svoju **suverenost** više ne ostvaruju samostalno, već zajednički s drugim sudionicama europske integracije. Upravo se iz tog razloga, u današnjem sve povezanijem svijetu model suradnje koji se razvio u sklopu Europske unije, pokazao idealnim sredstvom postizanja mira, stabilnosti i gospodarskog napretka.

Inicijativu u procesu odlučivanja Zajednice ima **Europska komisija**. Ona elaborira sve prijedloge, uredbe, direktive ili odluke Vijeća EU. Funkcija Komisije je ne samo tehnička, nego i politička, jer ona bira i priprema teren na kojemu će se angažirati komunitarna izgradnja. Komisija je čuvar zajedničkih interesa.

Tri su osnovne funkcije Europske komisije (Povjerenstva):

- ❖ osmišljava politike EU te pokreće zakonodavni postupak

- ❖ čuvar je Ugovora, tj. pravnoga poretka uspostavljenoga Ugovorom
- ❖ glavni izvršni organ EU-a i predstavlja EU prema ostatku svijeta (međunarodni trgovački sporazumi).

Vijeće ministara (Vijeće Europske unije) je tijelo koje izražava nacionalne interese. Vijeće EU glavna je zakonodavna institucija EU, a u isto vrijeme ima supranacionalne i međuvladine nadležnosti. U određenim pitanjima odlučuje običnom ili kvalificiranom većinom, a o drugima jednoglasno. Sastavljeno je od ministara iz nacionalnih vlada država članica, a sastav Vijeća mijenja se ovisno o području o kojem se odlučuje. Vijeće se sastaje samo povremeno, a stalnost rada Vijeća osigurava pomoćno tijelo - Odbor stalnih predstavnika (COREPER).

Kada Vijeće odlučuje **kvalificiranom većinom**, broj glasova koji pripada ministru pojedine države članice nije jednak. Glasovi su ponderirani ovisno o veličini države. Da bi se odluka donijela, potrebno je, prema rješenju usvojenom Ugovorom iz Nice, ostvariti dvije, odnosno eventualno i tri većine:

- većina država
- prag kvalificirane većine (oko 74% ukupnih glasova)
- ukoliko bilo koja od država članica zatraži, provjerit će se i odražavaju li dani glasovi barem 62% ukupnog stanovništva Unije.

Broj glasova u Vijeću EU od 1.1.2007.:

29	Njemačka, Francuska, Italija, Velika Britanija
27	Španjolska, Poljska
14	Rumunjska
13	Nizozemska
12	Belgija, Češka, Grčka, Mađarska, Portugal
10	Austrija, Švedska, Bugarska
7	Danska, Irska, Litva, Slovačka, Finska
4	Cipar, Estonija, Latvija, Luksemburg, Slovenija
3	Malta

Svaki šest mjeseci Vijećem predsjedava druga država i ona ima zadatak usmjeriti rad Vijeća u razdoblju u kojem predsjedava, posredovati između EU-a i država članica, te predstavljati (donekle) EU prema ostatku svijeta.

Europski parlament bira se izravnim općim izborima, predstavlja izraz političke demokratske volje naroda EU, najveća je multinacionalna skupština svijeta. Iako se zastupnici biraju prema nacionalnim kvotama, oni na europskoj razini nisu politički organizirani nacionalno, već prema političkim opredjeljenjima. Danas broji 785 zastupnika. Njegovi ciljevi su slični onima ostalih parlamenata: prihvaćanje zakona i kontrola izvršne vlasti. Nadopunama Osnivačkih ugovora, Parlament je dobivao sve veće ovlasti, tako da danas sudjeluje u sve većem broju odluka, a neke se odluke mogu donijeti samo uz istodobnu suglasnost Vijeća i Parlamenta. Taj zakonodavni postupak naziva se **postupak suodlučivanja**. Parlament ima tri osnovne funkcije:

- ❖ zakonodavnu
- ❖ usvajanje zajedničkog proračuna (budžeta)
- ❖ nadzorna (Komisija).

U nekim područjima Parlament ima samo konzultativnu ulogu, a u nekima mora dati pristanak. Procedura kooperacije (suradnje) omogućava Parlamentu poboljšanje zakonodavnog teksta predloženog u obliku amandmana.

Europski sud pravde osigurava poštovanje uniformnih pravila i načina tumačenja i primjene Ugovora i donesenih pravnih akata Vijeća i Komisije. U zajednici država, zajednička se pravila, ako se nadgledaju nacionalnom jurisdikcijom, mogu tumačiti i primijeniti različito u pojedinim zemljama. Postoji dakle rizik da se komunitarno pravo ne primjenjuje jednako. Od 1989. sastoji od dva suda: Suda EZ-a i Prvostupanjskoga suda

Europsko vijeće (European Council) je tijelo koje se razvilo iz prakse i to 1974. godine na Konferenciji u Parizu. Ono definira opću političku orijentaciju EU i postavlja prioritete. Sastoji se od šefova država ili vlada zemalja članica EU. Predsjednik Komisije prisustvuje summitu na kojemu predsjednik Europskog parlamenta održava prigodni govor. Šefovi država ili vlada sastaju se 3-4 puta godišnje. Određuje prioritete, daje političku orijentaciju, stimulira razvoj te regulira sporna pitanja koja nije moglo riješiti Vijeće ministara.

Ostale važne institucije EU:

- ❖ Ekonomski i socijalni odbor (ESC)
- ❖ Odbor regija (COR)
- ❖ Europski revizijski sud (Court of Auditors)

- ❖ Europska središnja banka (ECB)
- ❖ Europski pučki pravobranitelj (Ombudsman),
- ❖ Europska investicijska banka (EIB).

Način donošenja odluka i sudjelovanje različitih institucija u postupku odlučivanja razlikuje se u pojedinim stupovima Unije. U pitanjima koja su u nadležnosti Europske zajednice, odluke donosi Vijeće EU samostalno, ili pak zajednički s Europskim parlamentom. Odluke se u pravilu donose kao uredbe, direktive ili odluke. Institucije mogu prihvaćati i dvije vrste pravno neobvezujućih odluka - preporuke i mišljenja.

Stupovi Europske unije (Pillars of the European Union)

Za Europsku uniju kaže se da podsjeća na prednji dio grčkoga hrama koji leži na tri stupa. Ta se slika počela rabiti kako bi se opisala **struktura Unije** ustrojena u Maastrichtu 1992. godine. **Prvi stup EU** čine carinska unija, jedinstveno tržište, zajednička poljoprivredna politika, strukturalne politike i monetarna unija. **Drugi stup** obuhvaća zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, a **treći** suradnju u pravosuđu i unutarnjim poslovima.

Osnovna razlika između prvog i druga dva stupa leži u tome što jedino prvi koristi pravno obvezujuće instrumente i procedure temeljene na Rimskim ugovorima. Druga su dva stupa pretežno u nadležnosti Europskoga vijeća i Vijeća EU te su više **međuvladina karaktera**. Razlika među stupovima je stupanj ograničavanja ovlasti samostalnog odlučivanja država.

Prvi stup je nadnacionalni stup. To podrazumijeva:

- 1) u političkom procesu donošenja odluka država može ostati preglasana, a da odluka ipak bude donesena i da obvezuje i državu koja se protivila njenom donošenju;
- 2) norme nastale na europskoj razini automatski postaju sastavnim dijelom pravnih poredaka zemalja članica i u internom pravu zauzimaju hijerarhijski status viši od nacionalnog prava.

Slika 8-3. Stupovi Europske unije

* WEU - Western European Union => Zapadnoeuropska obrambena zajednica, obuhvaća europske članice NATO-a

Suradnja država u druga dva stupa je uspostavljena na klasičnim metodama međudržavne suradnje, a to podrazumijeva ponajprije nemogućnost da se državu obveže protiv njene volje. Iz tog se razloga, gotovo sve odluke donose **jednoglasno**, a njihovi učinci u internom pravu ovise o spremnosti država članica da ih provedu. Unija sastavljena od tri stupa nestat će kada stupi na snagu Ustavni ugovor EU, s tim da će se u nekim područjima odluke ipak donositi jednoglasno. Ustavni ugovor trebao bi ukinuti subjektivitet Zajednicama i dodjeliti ga Uniji što bi trebalo ojačati njezin identitet na međunarodnoj sceni.

Razlika između EU i EZ

Razlika je između EU i EZ u tome što EZ predstavlja autonomnu cjelinu sa svojim suverenitetom i pravnim poretkom koji je neovisan od država članica unutar EU. EZ, za razliku od EU, ima pravnu osobnost, tj. predstavlja interese Unije na međunarodnoj sceni. Europska je unija, za razliku od EZ, nastala tek 1993. godine Ugovorom o EU. Tim ugovorom Zajednica nije prestala postojati, već je postala dijelom Unije, u sklopu kojeg se izravno primjenjuje pravo Zajednice, što nije slučaj s preostala dva stupa EU, koja se temelje na međuvladinoj suradnji.

Europska je unija udruženje država koje rade na postizanju **zajedničkih ciljeva** definiranih u Ugovoru o Europskoj uniji. Ti su ciljevi:

- promicanje gospodarskog i društvenog napretka te visokog stupnja zaposlenosti, postizanje uravnoteženog i održivog razvoja stvaranjem područja bez unutarnjih granica, snaženje gospodarske i društvene povezanosti te utemeljenje gospodarske i monetarne unije koja će u konačnici imati jedinstvenu valutu sukladno odredbama Ugovora o EU;
- jačanje zaštite prava i interesa državljana država članica uvođenjem državljanstva Unije;
- afirmiranje vlastitog identiteta na međunarodnoj sceni, osobito provedbom zajedničke vanjske i sigurnosne politike, uz postupnu izgradnju zajedničke obrambene politike;
- očuvanje i razvijanje Unije kao područja slobode, sigurnosti i pravde, u kojem se osigurava slobodno kretanje osoba zajedno s odgovarajućim mjerama u pogledu kontrole vanjskih granica, azila, useljavanja te sprečavanja i suzbijanja kriminala;

- očuvanje cjelokupne pravne stečevine Zajednice i njeno nadograđivanje, s ciljem utvrđivanja mjera politike i oblika suradnje, osiguranja učinkovitosti mehanizama i institucija Zajednice.

Koristi i dužnosti zemalja članica EU

Koristi:

- ravnopravno sudjelovanje u radu tijelâ Unije i oblikovanje zajedničkih odluka i politika
- korištenje prednosti unutarnjeg tržišta i utjecaja EU u međunarodnim odnosima
- suradnja u razvojnim projektima (stjecanje znanja i tehnologije, korištenje sredstava EU iz fondova namijenjenih smanjivanju razlika i slično)
- zaštita koju pruža zajednička obrambena i sigurnosna politika Unije
- korištenje aranžmana Unije u međunarodnoj trgovini, u sklopu sporazuma EU i WTO.

Dužnosti:

- primjena pravnih propisa EZ, poznatih pod nazivom pravna stečevina Zajednice (franc. *acquis communautaire*)
- aktivni doprinosi ispunjavanju ciljeva EU kroz aktivnosti na razini država članica i na razini Europske zajednice
- uplaćivanje u proračun Europske unije određenog dijela prihoda od PDV-a koji se u toj državi primjenjuje te izravnih doprinosa države članice, koji je određen u odnosu na visinu njezina BNP.

Pravna stečevina EU (*Acquis communautaire*)

To je skup prava i obveza koji sve zemlje članice obvezuju i povezuju unutar EU. Ne predstavlja samo pravo u užem smislu, jer obuhvaća: sadržaj, načela i političke ciljeve **osnivačkih ugovora**, **zakonodavstvo** usvojeno primjenom osnivačkih ugovora te **presuda Suda Europske zajednice**, **deklaracije** i **rezolucije** koje je Unija usvojila, **mjere** koje se odnose na zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, mjere koje se odnose na pravosuđe i unutarnje poslove te **međunarodne ugovore** koje je Zajednica sklopila kao i ugovore između zemalja članica u području djelovanja Unije. Svaka država koja želi postati članicom EU

mora prihvatiti odluke iz osnivačkih ugovora i uskladiti svoje zakonodavstvo s *acquis communautaire*om.

Poglavlja komunitarnih pravnih stečevina (acquis communautaire) :

1. Sloboda kretanja roba	20. Poduzetništvo i industrijska politika
2. Sloboda kretanja radnika	21. Trans-europske mreže
3. Pravo poslovnog nastana i sloboda pružanja usluga	22. Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata
4. Sloboda kretanja kapitala	23. Pravosuđe i temeljna ljudska prava
5. Javne nabave	24. Pravda, sloboda i sigurnost
6. Pravo trgovačkih društava	25. Znanost i istraživanje
7. Pravo intelektualnog vlasništva	26. Obrazovanje i kultura
8. Tržišno natjecanje	27. Okoliš
9. Financijske usluge	28. Zaštita potrošača i zdravlja
10. Informacijsko društvo i mediji	29. Carinska unija
11. Poljoprivreda i ruralni razvitak	30. Vanjski odnosi
12. Sigurnost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni nadzor	31. Vanjska, sigurnosna i obrambena politika
13. Ribarstvo	32. Financijski nadzor
14. Prometna politika	33. Financijske i proračunske odredbe
15. Energetika	34. Institucije
16. Porezi	35. Ostalo
17. Ekonomska i monetarna politika	
18. Statistika	
19. Socijalna politika i zapošljavanje	

Izvori prava EU dijele se na primarne i sekundarne. **Primarni su izvori prava** osnivački ugovori i opća načela prava. Ustavni temelji Europske unije su:

- Pariški ugovor o osnutku Europske zajednice za ugljen i čelik iz 1951. godine,
- Rimski ugovori o osnutku Europske ekonomske zajednice i Europske zajednice za atomsku energiju iz 1957. godine.

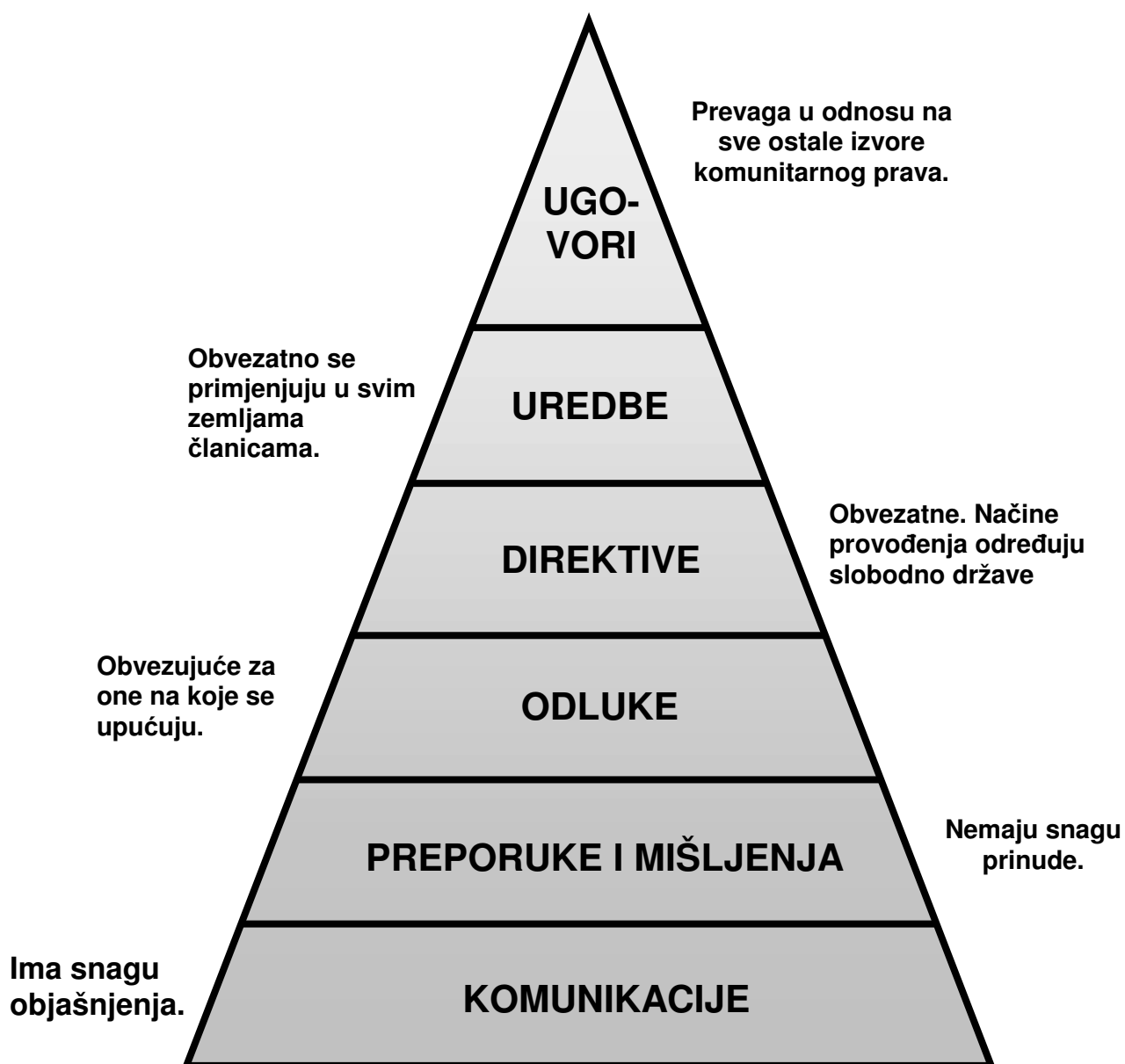
Rimski ugovori su izmijenjeni:

- Jedinstvenim europskim aktom iz 1986. godine,
- Ugovorom iz Maastrichta (Ugovor o Europskoj uniji) - potpisan 1992. i ratificiran 1993.

- Amsterdamskim ugovorom iz 1997. godine i
- Ugovorom iz Nice 2002. godine.

Ovi ugovori vezuju zemlje članice čvršće nego međunarodnopravni ugovori sklopljeni među suverenim državama. EU stvara zakone koji se mogu izravno primjeniti na njene građane i tako osigurati njihova prava.

Slika 8-4. Pravni ustroj EU

Sekundarni izvori prava EU su akti koje donose institucije Europske unije u okviru tri stupa na kojima se EU temelji. Uključuju pravne akte koje Vijeće EU-a donosi na temelju primarnoga zakonodavstva (odluke, uredbe, direktive, mišljenja, preporuke) te sudsku praksu Suda EZ.

8.1.1.2. Od Europske zajednice za ugljen i čelik do Europske unije

- *Europska zajednica za ugljen i čelik (The European Coal and Steel Community - ECSC)*

ECSC predstavlja početak supranacionalog integriranja zapadnoeuropskih zemalja, a nastala je Pariškim ugovorom 1951. godine. Nastojala je ograničiti članice u upotrebi diskriminirajućih državnih subvencija i predviđjela zajedničku trgovinsku politiku u sektorima ugljena i čelika. Ovim ugovorom su ukinute kvote i carine u petogodišnjem periodu te je omogućena racionalnija ekspanzija i modernizacija industrije. ECSC je predviđjela mehanizme upravljanja u slučajevima ozbiljnih manjkova ili viškova u tada ključnim industrijskim sektorima.

- *Europska ekonomska zajednica (The European Economic Community - EEZ) i Europska zajednica za atomsku energiju (The European Atomic Energy Community - EURATOM)*

Rimskim ugovorima, potpisanim 1957. godine u Rimu, osnovane su Europska ekonomska zajednica (EEC/EEZ) i Europska zajednica za atomsku energiju (Euratom). Stupaju na snagu 1958. godine. Njima je ustanovljena **carinska unija** između zemalja **ECSC-a** (Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska i Njemačka) i postavljeni su ciljevi stvaranja zajedničkog tržišta koje bi osiguralo **slobodno kretanje ljudi, roba, usluga i kapitala**. Cilj EEZ-a je bilo stvaranje zajedničkog tržišta, uz kompletiranje carinske unije, odnosno predstavljala je pomak ka ekonomskoj uniji s integriranim politikama u važnim područjima (prvenstveno poljoprivredi) te koordinacijom makroekonomskih politika.

Euratom je postavio ciljeve razvoja u području korištenja **nuklearne energije** u 6 država članica. Euratom je proizvod francuskog pritiska, jer su njime planirali omogućiti razvoj i širenje tržišta za francusku tehnologiju. Međutim, postojala je prevelika razlika među članicama i Ugovor nije imao moć nad proizvodnom regulativom, ali je brinuo za sigurnost u nuklearnoj proizvodnji i zajednička istraživanja.

Ciljevi Rimskih ugovora trebali su biti postignuti ostvarenjem slobode kretanja osoba, robe, usluga i kapitala kao i pridržavanjem politike otvorene konkurencije usmjerene na očuvanje zdravog natjecateljskog duha među europskim poduzećima kao i zaštite interesa potrošača. Zajednica se zasniva na ostvarenju više ciljeva:

- uspostavi **zajedničkog tržišta** zasnovanog na carinskoj uniji - zemlje članice uvode Zajedničku vanjsku tarifu prema trećim zemljama (CET)
- uvođenju zajedničkih politika (poljoprivredna, transportna, trgovinska)
- osnivanju Europskog socijalnog fonda i Europske investicijske banke
- uvođenju novih institucija u cilju ostvarenja viših integracijskih stupnjeva.

■ *Europske zajednice (The European Community - EC)*

Institucije nastale Rimskim ugovorima te ugovorom o Europskoj zajednici za ugljen i čelik (1952.) ujedinjene su u Ugovoru o spajanju iz 1965. (Merger Treaty). Od tada se koristi i pojam Europska zajednica (EC).

■ Europska unija

Jedinstveni europski akt (SEA) potpisan je 1987. godine. Jacques Delors, predsjednik Europske komisije, pokrenuo je dovršetak unutarnjeg tržišta, tj. stvaranje područja bez unutarnjih granica gdje su osigurane slobode kretanja dobara, ljudi, usluga i kapitala. Temeljni elementi tog plana bili su liberalizacija trgovine dobara i čimbenika razmjene, te institucionalne promjene (u sustavu glasovanja). Jedinstveno tržište stupilo na snagu **1. siječnja 1993. godine**, što je također potaklo stvaranje Europskog gospodarskog područja (EEA).

Jedinstveni europski akt znatno je izmjenio institucionalni sustav Zajednice, prihvatio je većinu odluka Vijeća, omogućio je bolji položaj Zajednice u sferi odlučivanja, bržeg i demokratskijeg djelovanja. Parlament dobiva znatno veće ovlasti u procesu odlučivanja. Temeljni elementi programa Jedinstvenog tržišta:

- Liberalizacija trgovine dobara
- Pojednostavljenje ili ukidanje graničnih formalnosti
- Harmonizacija stopa PDV-a unutar širokih raspona
- Liberalizacija javnih nabavki
- Harmonizacija i uzajamno priznavanje tehničkih normi u proizvodnji, pakiranju i oglašavanju
- Liberalizacija čimbenika razmjene
- Ukidanje svih kapitalnih kontrola i dublja integracija tržišta kapitala
- Liberalizacija politika prekograničnih ulazaka na tržište.

Ugovor o Europskoj uniji koji je stupio na snagu **1. studenog 1993. godine**, postavlja pred zemlje članice ambiciozan program: monetarno jedinstvo do 1999. godine, nove zajedničke politike, europsko građanstvo, zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, kao i unutarnju sigurnost. Primjenjujući klauzulu o mogućnosti izmjene u ugovoru iz Maastrichta, zemlje članice su u Amsterdamu 2. listopada 1997. godine potpisale novi ugovor kojim prihvaćaju i učvršćuju politike i nadležnosti EU, posebice u suradnji na pravosudnom polju, slobodnom kretanju osoba, vanjske politike i zdravstva. Europski parlament, izravan demokratski glas Unije, dobio je nove ovlasti koje su potvrdile njegovu ulogu kolegislatora. Ugovori iz Amsterdama i Nice, dopunjuju Ugovor o EU.

Ustavni ugovor

"Ugovor kojim se uspostavlja europski ustav", novi je temeljni pravni akt EU-a čije je usvajanje u tijeku, a koji bi trebao zamijeniti ugovore koji su trenutačno na snazi (osim Ugovora o Euratomu) i donijeti određene promjene u načinu funkcioniranja EU. Nacrt Ustavnog ugovora pripremila je Konvencija o budućnosti Europe, a konačni tekst Ugovora usuglašen je na međuvladinoj konferenciji. Dana **29. listopada 2004.** u Rimu je potpisan Ustavni ugovor koji bi trebao stupiti na snagu kada bude ratificiran u svim državama članicama EU-a.

Proces ratifikacije u državama članicama započeo već u studenom 2004., a Europski ga je parlament potvrdio u siječnju 2005. godine. Ustavom se željela povećati učinkovitost rada europskih institucija i pojednostavniti proces donošenja odluka u Uniji koja okuplja 27 država članica. Promjene predviđene u tekstu Ustava donijele bi novu metodu ponderiranja glasova država članica u Vijeću ministara, a ustanovljuje se i institucija ministra vanjskih poslova EU. Ustav osim toga daje veće ovlasti nacionalnim parlamentima u nadzoru europskih institucija te jače naglašava **načelo supsidijarnosti**, prema kojemu sve ono što nije izričito navedeno kao područje o kojem se odlučuje na razini EU-a, automatski spada u nacionalnu ili lokalnu nadležnost, to jest, bliže građanima.

Projekt političkog ujedinjenja Unije došao je u pitanje nakon negativnih ishoda referenduma u Francuskoj i Nizozemskoj sredinom 2005. godine. Naime, Ugovor kojim se uspostavlja ustav za Europu trebao bi stupiti na snagu tek nakon što ga ratificiraju sve države članice. Ratifikacije je moguće provesti parlamentarnom procedurom ili putem referenduma, a to je učinjeno u 18 članica. Ostale članice odlučile su zamrznuti proces ratifikacije ili odgoditi referendume dok se problem ne riješi. Odbijanjem Ustava u dvije države osnivateljice Unija se našla u situaciji da treba razmisliti o daljnjem postupku donošenja Ustava, ali i o njegovu sadržaju.

S obzirom da Ustav (za sada) nije prošao, EU ostaje gdje je bila. EU je zajednica suverenih država i za promjenu Osnivačkih ugovora potrebna je jednoglasna odluka. Kako bi se proces donošenja «ustava» nastavio biti će potrebno da se članice dogovore oko novih pregovora ili revizije postojećih Ugovora s ubacivanjem pojedinih elemenata predloženog Ustava. To bi trebalo omogućiti bolje i efikasnije funkcioniranje Unije, a za Hrvatsku je važno kako bi mogla postati 28. članica EU-a.

8.1.1.3. Kraj XX. stoljeća u Europi i proces proširenja EU

Osim širenja ovlasti, s vremenom se širilo i članstvo Europske unije. Integraciju je započelo šest europskih država: Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska i Njemačka koje su najprije osnovale Europsku zajednicu za ugljen i čelik, a zatim Euratom i EEZ. Godine 1973. pridružile su im se Danska, Irska i

Velika Britanija. Nakon toga se Zajednica, u osamdesetima i devedesetima širi najprije na jug, pa na sjever i istok.

«Puzajući» neuspjeh komunizma i njegov spektakularni pad obilježili su kraj osamdesetih godina XX. stoljeća u Europi, kao rezultat neuspjeha planskih ekonomija i superiornosti zapadnih sustava u 1980-ima. Do 1980-tih sovjeti su onemogućavali reforme gospodarskim i vojnim pritiscima, ali uslijedile su promjene u SSSR-u zbog neadekvatnog gospodarskog sustava. Uskoro se dogodila i "Baršunasta revolucija" u zemljama CEEC-a (zemlje Srednje i istočne Europe), "Solidarnost" u Poljskoj i demokratski izbori. Hladni rat završava bez ispaljenog metka i prestaje vojna podjela u Europi.

EU brzo reagira pomoćima i zajmovima novim demokracijama, te se potpisuju sporazumi sa zemljama CEEC – o slobodnoj trgovini s obećanjima o dubljoj integraciji i pomoći ("**Europski sporazumi**"). Osnovni cilj sporazuma jest priprema pridruženih zemalja za priključivanje EU. Temelji se na načelima poštivanja ljudskih prava, demokracije, pravne države i tržišnoga gospodarstva. U lipnju 1993. godine EU odlučuje da zemlje CEEC mogu postati njenim članicama te su utvrđeni **Kopenhaški kriteriji** za članstvo.

EZ su potpisale ugovore o asocijaciji i s Turskom (1963.), Maltom (1970.) i Ciprom (1972.), a Carinska unija s Turskom stupila je na snagu 1995. godine. U srpnju 1997. Europska komisija predstavila je dokument pod nazivom **Agenda 2000** u kojem su izložene opće perspektive razvoja proširene EU, ali i ključni izazovi koji se pred Unijom nalaze, poput primjerice onih financijskih. Državama kandidatkinjama ponuđeni su brojni i različiti programi financijske pomoći, poput programa Phare, ISPA ili SAPARD.

Najveće, i uistinu povijesno, proširenje ostvareno je 2004. godine. U Uniju je ušlo čak deset novih država, među njima osam bivših komunističkih država. Širenje članstva EU time nije završeno: Rumunjska i Bugarska postale su punopravne članice od 1. siječnja 2007. Pregovore o članstvu vode Turska i Hrvatska od listopada 2005. godine, a službeni je kandidat, za sada, i Makedonija. Budući da je EU otvorena za članstvo svim europskim državama koje poštuju europske vrijednosti - slobodu, demokraciju, poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, te vladavinu prava - mogu se očekivati i nove prijave za članstvo.

Danas Unija broji 27 članica, gotovo pola milijarde stanovnika i 4,324.782 km². Njen BDP iznosi oko 10,2 trilijuna eura, tj. oko 22.300 EUR/per capita. EU je ujedno najveća trgovinska sila svijeta i, uz američko, najznačajnije gospodarstvo svijeta. Članstvo EU širilo se upravo zbog toga što je Unija uspješno ostvarivala zadane ciljeve integracije, i pri tome, kako to jamči Osnivački ugovor, poštovala zasebne identitete članica. Punopravno članstvo u EU suprotno je od slobodnog pristupa, a to znaju Britanci i Turci koji su nekoliko puta odbijeni. Pregovori znaju biti mučni, a postoje i asimetrični sporazumi kada pojedine zemlje ne izbere jednaka prava.

Tablica 8-2. Kronološki pregled širenja EZ/EU

Godina proširenja	Broj članica	Države
Osnivanje ECSC (1951.)	6	Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Zapadnja Njemačka
1973.	9	Danska, Irska i Ujedinjeno Kraljevstvo (Velika Britanija i Sjeverna Irska)
1981.	10	Grčka
1986.	12	Portugal i Španjolska
1990.	12	ujedinjenje Zapadne i Istočne Njemačke u SR Njemačku
1995.	15	Austrija, Finska i Švedska
2004.	25	Cipar, Češka Republika, Estonija, Letonija, Litva, Mađarska, Malta, Poljska, Slovačka i Slovenija
2007.	27	Bugarska i Rumunjska

Kopenhagenski kriteriji izbornosti

Sve europske zemlje koje poštuju načela slobode, demokracije, poštovanja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda kao i pravne države mogu tražiti i postati članicom Unije. Uvjeti primanja i prihvaćanja predmet su sporazuma između

zemalja članica i zemalja tražiteljica. Navedeni sporazum podvrgava se ratifikaciji svih zemalja ugovornica, sukladno međusobnim konstitucionalnim pravilima.

Europsko vijeće u Kopenhagenu 21. i 22. lipnja 1993. godine preciziralo je, u skladu s Ugovorom, kriterije koje postavlja Europska unija za priključivanje:

- 1) **POLITIČKI** - zemlje kandidati moraju imati stabilne institucije koje osiguravaju demokraciju, vladavinu prava, ljudska prava i zaštitu manjina;
- 2) **GOSPODARSKI** - zemlje kandidati moraju imati djelotvornu tržišnu ekonomiju i moraju biti u stanju boriti se s pritiskom konkurencije i tržišnih utakmica unutar Unije;
- 3) **PRAVNI** - zemlje kandidati moraju preuzeti obveze koje proizlaze iz članstva, uključujući slaganje s ciljevima političke, ekonomske i monetarne unije. To znači da zemlje kandidati moraju u potpunosti prihvatiti pravne stečevine EU;
- 4) **ADMINISTRATIVNI** (Madrid, 1995) - prilagodba administrativnih struktura za uspješno članstvo.

U lipnju 2003. godine Europsko vijeće u Solunu potvrdilo je europsku perspektivu država Procesa stabilizacije i pridruživanja (države «Zapadnog Balkana», među kojima je i Hrvatska). Ujedno je postavila i kriterije za integraciju tih zemalja u EU. Uz prethodno definirane kriterije iz Kopenhagena, Unija traži od tih zemalja da:

- surađuju s Međunarodnim kaznenim sudom u Haagu (ICTY)
- se brinu o povratku izbjeglica i zaštiti manjina
- osiguravaju slobodu medija i reformu pravosuđa
- potaknu i provode regionalnu suradnju i razvoj te dobrosusjedske odnose.

U posljednjih nekoliko godina Unija ističe kao bitan faktor proširenja i sposobnost EU-a za prihvaćanje novih država članica te tzv. «suspenzivnu klauzulu», kojom se u slučaju «ozbiljnog i stalnog kršenja načela slobode i demokracije, poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te vladavine prava na kojima je utemeljena Unija» može određenoj kandidatkinji odgoditi/ograničiti punopravno članstvo u Uniji. **Integracijska sposobnost** odnosi se na spremnost Unije (prvenstveno ekonomsku i financijsku) za integriranje novih članica. Ovo se ponajprije odnosi na moguće članstvo Turske ili Ukrajine, čija bi integracija bila vrlo zahtjevna za Uniju.

Politika širenja članstva EU

Proširenje je ponudilo jedinstvenu priliku za prekid umjetne podjele Europe na dva dijela koja je trajala gotovo punih 60 godina. Ono ne donosi samo pojedincima slobodu kretanja, studiranja i rada izvan granica matičnih država, nego i napredak poslovanja potaknut uvođenjem tržišnoga gospodarstva. Europa kao cjelina imat će znatne gospodarske i političke koristi od uvođenja jedinstvenog tržišta za 500 milijuna ljudi. Proširenja iz 2004. i 2007. godine gotovo su udvostručila broj članica Unije te uvećala broj stanovnika za više od sto milijuna, ali BDP Unije nije se drastično povećao zbog nižeg stupnja gospodarskog razvoja novih zemalja članica. Ipak, novih 12 članica predstavljaju financijski, politički i administrativni izazov za Uniju.

EU prilagođava svoju politiku, financije i postupke za Uniju koja danas ima 27 članica, a u budućnosti će vjerojatno imati i više. Unija je odredila proračunska ograničenja za sva područja troškova EU-a u srednjem roku te širok raspon reformi planiranih regionalnih, društvenih i poljoprivrednih rashoda. Važno je i da se unaprijedi postupak donošenja odluka.

Pretpristupni programi pomoći EU usmjereni su na pružanje financijske i tehničke pomoći zemljama kandidatkinjama u procesu priprema za punopravno članstvo u EU. U prethodnom razdoblju EU se koristila s više takvih programa:

- PHARE program - pomaže ponajprije izgradnju institucija državne uprave, sudjelovanje u programima Zajednice, jačanje ekonomske i socijalne kohezije te industrijsko restrukturiranje
- Program ISPA - pruža potporu u prilagodbama u području prometa i zaštite okoliša financiranjem ključnih infrastrukturnih projekata,
- SAPARD je usmjeren na projekte ruralnog razvoja te na modernizaciju i restrukturiranje poljoprivrednog sektora.

Sredstva iz sva tri programa namijenjena su pripremi budućih članica za kohezijsku politiku EU odnosno za korištenje kohezijskog i strukturnih fondova čija je svrha osigurati uravnotežen gospodarski i društveni razvoj čitave EU.

Europska komisija je u rujnu 2004. predložila uspostavu **novog instrumenta za pretpristupnu pomoć** (Instrument for Pre-Accession Assistance - IPA). Riječ je o jedinstvenom pretpristupnom fondu kojeg je Unija usvojila za proračunsko

razdoblje od 2007. do 2013. godine, a koji će zamijeniti dosadašnje pretpristupne programe (PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS te instrument pretpristupne pomoći za Tursku).

Osim država kandidatkinja, predviđeno je da će iz tog fonda pomoć za programe dobivati i zemlje Procesa stabilizacije i pridruživanja. Tijekom razdoblja od 2007. do 2013. godine kroz IPA-u Europska će unija dodijeliti ovim zemljama 11,5 milijardi eura. Komponente IPA-e su:

- Tranzicijska pomoć i institucionalna izgradnja
- Regionalna i prekogranična suradnja
- Regionalni razvoj
- Razvoj ljudskih resursa
- Ruralni razvoj (Programi poljoprivrednog i ruralnog razvoja).

CARDS program namijenjen je zemljama jugoistočne Europe (tz. i za Hrvatsku). Program CARDS jedan je od temeljnih doprinosa Procesu stabilizacije i pridruživanja usmjeren ka izgradnji institucionalnog, zakonodavnog, gospodarskog i socijalnog sklopa u gore navedenim zemljama, po uzoru na isti u EU te promicanje tržišnog gospodarstva.

Dok se EU interno priprema za daljnje institucionalne reforme, postupni i pažljivo vođeni pristupni proces se nastavlja sa zemljama jugoistočne Europe, to jest s Hrvatskom, Turskom i ostalim zemljama zapadnog Balkana. Olli Rehn, europski povjerenik za proširenje, ističe kako je EU oprezan u preuzimanju novih obveza, ali se drži obećanja datih ovim zemljama. Istakao je kako proširenje i produbljenje Unije mora ići paralelno.

Službeni odnosi **Turske i Unije** počeli su još 1963. godine potpisivanjem **Sporazuma o pridruživanju**, tako da je Turska prva država iz ove skupine koja je podnijela zahtjev za članstvo. Zbog niza različitih političkih i gospodarskih razloga te otvorenih pitanja u vezi s ljudskim pravima, taj je zahtjev dugo bio u stanju mirovanja, sve do sastanka na vrhu u Helsinkiju u prosincu 1999. Tada je vodstvo EU-a službeno priznalo novi status Turskoj izjavom da je ona «država kandidat koja će se Uniji pridružiti na temelju istih kriterija koje moraju ispuniti i ostale države kandidati». Sporazum o pridruživanju imao je cilj uspostavljanje carinske unije s Turskom, koja je tek 31. prosinca 1995. godine uspostavljena

između Turske i EU. Ovim sporazumom omogućeno je recipročno i trenutačno ukinuće carinskih pristojbi za industrijske proizvode. Prije početka službenih pregovora o pristupanju Turska je morala dokazati da se na njezinu području poštuju ljudska prava i da je uspjela restrukturirati mnoga područja svojega gospodarstva. EU i Turska započele su službene pregovore o članstvu 4. listopada 2005.

EU čvrsto se obvezala unijeti mir i stabilnost na Balkan, a glavni joj je cilj uključiti zemlje regije u europske političke i gospodarske tokove. **Proces stabilizacije i pridruživanja**, u koji su uključene Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Srbija (s Kosovom), Crna Gora te Makedonija, osnovni je instrument politike Unije. Proces je krojen prema potrebama svake zemlje sudionice i uključuje gospodarsku i financijsku pomoć, suradnju, politički dijalog, prostor slobodne trgovine kao cilj, usklađivanje sa zakonodavstvom i pravnom praksom EU-a te suradnju u područjima pravosuđa i unutarnjih poslova. Ovaj proces zemljama regije precizno nudi dugoročan izgled za europsku integraciju, čime je i povijesna prekretnica u njihovu odnosu s Unijom. Ali one same prvo moraju ispuniti zahtjeve političke i gospodarske uvjete te dokazati da mogu slijediti primjer EU-a povećavajući trgovinsku razmjenu i međusobnu suradnju.

Europska politika susjedstva (European Neighbourhood Policy - ENP)

EU je svjestan učinka koji proširenje ima na njegove susjede s kojima ne vodi pregovore o pristupanju, ali s kojima želi zadržati bliske i konstruktivne odnose. Zato aktivno razvija prikladna strateška partnerstva s Rusijom, Ukrajinom i zemljama Sredozemlja u okviru Europske politike susjedstva (ENP).

Raspad SSSR-a i prijelaz novonastalih zemalja na tržišnu ekonomiju je za EU predstavljao priliku za uspostavljanje čvrstih veza sa bivšim državama Sovjetskog Saveza i Mongolijom. Slično PHARE-u, TACIS program omogućio je tehničku i gospodarstvenu pomoć tim zemljama. Cilj je programa bio prijelaz na tržišno gospodarstvo. Usporedo s tim programom, sklapali su se direktni sporazumi s nekim zemljama. Sporazum o partnerstvu sklopljen u lipnju 1994. između EU, Rusije i Ukrajine ima za cilj uspostavljanje slobodne trgovinske zone

i davanje poticaja za ova dva važna partnera Unije da razviju istinsku tržišnu ekonomiju i stabiliziraju svoje valute.

Cilj ENP-a je podijeliti prednosti proširenja EU-a sa susjednim zemljama jačanjem stabilnosti, sigurnosti i blagostanja kao i sprječavanje nastanka novih crta razdvajanja. ENP uključuje:

- “Istočne susjede” – Bjelorus, Ukrajina, Moldova
- “Južni Kavkaz” – Gruzija, Armenija, Azerbejdžan
- “Južno i Istočno Sredozemlje” – 10 sjevernoafričkih i zapadnoazijskih zemalja, uključujući Izrael i Palestinsku samoupravu.

Bit politike nije pridruživanje, ali se ne isključuje takva mogućnost (npr. Ukrajina).

8.1.1.4. Od carinske unije do jedinstvenog tržišta

Kroz Rimski ugovor iz 1957. godine i Jedinstveni akt iz 1986. godine zajedničko tržište i jedinstveno tržište, u trideset intervalnih godina, temelje se na poštovanju četiriju istih sloboda: **slobodnom kretanju roba, ljudi, usluga i kapitala**. Trebalo je produbiti ciljeve zajedničkog tržišta, jer su se nedovoljno ostvarivali. Realizacija carinske unije 1968. godine omogućila je ukidanje većine carina i kvantitativnih ograničenja. Međutim, liberalizacija se sukobljavala s mnogim preprekama, kontrolama i izuzecima (oslobađanjima) u međunarodnom kontekstu, gdje neoprotekcionizam značajno raste.

Zajedničko tržište ostalo je tržište odvojeno između različitih država – nacija zbog postojanja fizičkih, tehničkih i fiskalnih barijera. To cijepanje tržišta prouzročilo je fragmentaciju komunitarne industrije, naročito u sektoru visoke tehnologije i proizvodnji javnih potreba. Uslijedile su mnoge kritike koje su bile nužne radi postizavanja odgovarajućeg stupnja randmana. Zajednica se udaljila od SAD-a i Japana u mnogim granama budućnosti i jake potražnje.

Ideja velikog tržišta ubrzano se ostvarivala ekonomskom liberalizacijom u 80-tim i 90-tim godinama davanjem prednosti politici ponude, deregulacije i pristupa tržištu ukidanjem necarinskih prepreka i omogućavanjem ponude svim

poduzećima, radi suprotstavljanja mogućim preprekama koje koče stečene pozicije proizvodnje. Prvih deset godina EEZ-a bilo je uspješno za **carinsku uniju**. Ukidanje carina i kvantitativnih ograničenja na uvoz i izvoz te uvođenje zajedničke carinske tarife ostaju najvažnija stečevina Zajednice. Ukinute su sve nacionalne i prihvaćene komunitarne preferencije. Dat je značajan impuls unutarkomunitarnoj razmjeni i, kako predviđa Rimski ugovor o CEE, carinska je unija poslužila kao temelj zajedničkom tržištu i svim komunitarnim politikama.

Ukidanjem svih formalnosti na unutarnjim granicama nužnim postaje uvođenje i jačanje određenog broja mjera na vanjskoj granici Unije: administrativna suradnja osigurava sprječavanje prevara i problema potrošača; kontrola na vanjskim granicama Zajednice treba biti pojačana pri uvozu robe iz trećih zemalja; problemi nacionalne sigurnosti trebaju biti jedinstveni u sferi kriminaliteta, droga, terorizma, trgovine oružjem te u detaljnijoj razmjeni informacija između policije i snaga sigurnosti različitih zemalja članica i, u određenoj mjeri, susjednih zemalja; zajedničke politike nužne su u odnosu na građane trećih zemalja, koji putuju zemljama članicama.

Od samog početka bitan cilj EZ, zasnovane na zajedničkom tržištu, bilo je stvaranje **jedinstvenog europskog ekonomskog prostora**. Pojmovi zajedničkog tržišta, jedinstvenog tržišta i unutarnjeg tržišta jednoznačno se koriste, premda svaki od tih integracijskih stupnjeva sadržava određene značajne nijanse. Zajedničko tržište etapa je ekonomske integracije koja prema odluci Suda pravde "cilja eliminiranju svih prepreka u komunitarnoj razmjeni radi spajanja nacionalnih tržišta u jedinstveno tržište, stvarajući što je moguće bliskije uvjete za istinsko unutarnje tržište".

Zajednica je definirala **zajedničku agrarnu politiku** nužnu za slobodno prometovanje poljoprivrednih proizvoda između zemalja članica. U kolovozu 1971. SAD odlučuje srušiti svjetski monetarni sustav, Bretton Woods, koji je do tada garantirao monetarnu stabilnost nužnu za funkcioniranje zajedničkog europskog tržišta. Međunarodna nedosljednost izrodila je prvi pokušaj stvaranja **ekonomske i monetarne unije** u Europi. Najzad, naftna kriza 1973. i 1979. godine duboko je potresla gospodarstvo Europe.

Europsko vijeće, održano u Milanu u lipnju 1985. godine, povoljno je ocijenilo razrađeni program “Bijele knjige” i odlučilo sazvati međuvladinu konferenciju radi uvođenja projekta u Ugovor, koji se odnosi na jačanje političke suradnje i na izmjenu Ugovora o EEZ-u, potrebnih za dovršenje unutarnjeg tržišta. Promjene ugovora o EEZ i političkoj suradnji prihvatilo je Europsko vijeće, a Vijeće ministara vanjskih poslova u siječnju 1986. godine pod nazivom “Jedinstveni europski akt”.

Realizacija unutarnjeg tržišta vrlo je zahtjevnja. Prvog siječnja 1993. godine 17 zemalja (12 iz EEZ-a i 5 zemalja EFTA-e) razbilo je granice koje su ih dijelile stoljećima. Tako je stvoren Europski ekonomski prostor od 375 milijuna stanovnika u kojemu robe cirkuliraju slobodno, bez ikakvih unutarnjih barijera. To je smanjilo troškove proizvodnje i prijevoza roba. Smanjenje administrativnih i financijskih troškova i ostvarenje ekonomije obujma dinamiziralo je kreativnost europskih ekonomskih operatora i dalo im je solidnu osnovu za sukobljavanje s međunarodnom konkurentnošću.

S dovršavanjem unutarnjeg tržišta, **pritisak konkurencije** povećava se na nerazvijene zemlje i regije Zajednice pa postupno treba napuštati aktivnosti koje donose kratkoročne prednosti sa stajališta troškova za plaće, jer te zemlje imaju slabu razinu tehnologije i nemaju perspektivu. S obzirom na strukturne nepogodnosti, nerazvijene zemlje i regije ne mogu same uspješno restrukturirati i transformirati ekonomsku aktivnost pa su potrebni veći napor **ekonomske i socijalne kohezije** i postupno poticanje integracijskih procesa.

Liberalizacija kretanja kapitala pridonijela je poboljšanju alokacije resursa u okviru Unije. Javna tržišta zemalja članica otvorena su ponudi svih komunitarnih poduzeća. Europski potrošači dobili su veliki izbor roba i usluga dobre kvalitete po niskim cijenama. Liberalizacija, kretanje radnika, sloboda obavljanja usluga i sloboda nastanjivanja od fundamentalne su vrijednosti, što garantira građanima Unije mogućnost obavljanja profesionalne aktivnosti i zaštitu protiv svih povezivanja koja sputavaju slobodu djelovanja.

Ostvarenje zajedničkog tržišta omogućilo je bitan napredak u većini ostalih zajedničkih politika. Izazvalo je **fiskalno usklađivanje** eliminiranjem fiskalnih granica te bolju ekonomsku i socijalnu povezanost, što je pozitivno utjecalo na

regionalnu i socijalnu politiku Unije. Formiralo je osnovu zakonodavne politike **zaštite potrošača i zaštite okoliša**, kao i **politiku istraživanja i razvoja**. Ostvaren je ogromni napredak u **transportnoj politici**. Radi konsolidacije jedinstvenog tržišta usvojen je sporazum na temelju ekonomske, monetarne te političke unije, zaključen u Maastrichtu.

Stvaranje jedinstvenog prostora u razmjeni roba i usluga

Slobodno kretanje ljudi, roba, usluga i kapitala stupovi su na kojima počiva unutarnje tržište EU. Cilj unutarnjeg tržišta ostvarit će se tek potpunim ukidanjem zapreka četirima slobodama.

Schengenskim je sporazumom, sklopljenim u lipnju 1985. Između Belgije, Francuske, Luksemburga, Njemačke i Nizozemske, dogovoreno postupno ukidanje unutarnjih graničnih kontrola između država potpisnica te uvođenje slobode kretanja za sve fizičke osobe – državljane država potpisnica Sporazuma, država članica EU-a ili trećih zemalja – unutar granica obuhvaćenih Sporazumom. **Schengensku konvenciju** potpisalo je 1990. godine tih 5 država. Konvencija je stupila na snagu 1995. godine, a njome se uređuju pitanja i ustanovljavaju jamstva za slobodu kretanja.

Schengenski sporazum i konvencija, zajedno s deklaracijama i odlukama donesenim pri Schengenskom izvršnom odboru, ušao je u tekst Amsterdamskoga ugovora jer se bavi jednim dijelom unutarnjega tržišta – **slobodnim kretanjem osoba**. Uz izuzetak Ujedinjenog Kraljevstva i Irske, sve države članice EU-a su s vremenom postale članicama schengenskoga prostora, a njima su se pridružili i Island te Norveška. Tijekom pristupnih pregovora 12 novih država članica prihvatilo je schengenski acquis, no on će se u potpunosti početi primjenjivati tek nakon posebne odluke Vijeća EU-a, tj. kada ga budu spremne primjenjivati.

Dovršavanje velikog tržišta zahtijeva ukidanje prepreka mobilnosti roba i postupaka obavljanja usluga i faktora proizvodnje. Mobilnost radnika ovisi o osjetljivosti rada, različitim plaćama i stopi nezaposlenosti u pojedinim zemljama. Vrlo je slaba u EU, premda postoje značajne razlike među članicama u stupnju

gospodarskog razvoja, a pogotovo nakon širenja EU-a na istok. Tržište rada u EU se dinamiziralo primanjem novih (siromašnijih) članica u Uniju, ali postoje ograničenja u kretanju radnika iz novih zemalja članica zbog prijelaznih perioda koje su uvedene u većini «starih» članica.

Kretanje kapitala u EU gotovo je savršeno. Slobodno kretanje uvedeno je u većini «starih» članica 1. srpnja 1990. godine, te postepeno i u novim članicama. Slobodno kretanje kapitala uvjetuje uvođenje jedinstvene valute, a uglavnom se sukobljava sa specifičnim poreznim režimima po pitanjima poreznih olakšica i mirovinskih fondova. Slobodna mobilnost kapitala olakšava stvaranje velikih grupa koje privlače direktne inozemne investicije (FDI).

Unija je definirala **zajedničke norme** koje vrijede za sve proizvode na zajedničkom tržištu još 1983. godine, obvezujući tako članice da unaprijed obavijeste Komisiju o svojim projektima koji se odnose na uvođenje normi i tehničkih pravila. U Europi djeluju tri normizacijska tijela: Europski odbor za normizaciju (CEN), Europski odbor za normizaciju u elektrotehnici (CENELEC), Europski institut za telekomunikacijske norme (ETSI). "CE" marka kvalitete primjenjuje se na otprilike 70% proizvoda na tržištu EU (i EFTA-e), a često ju se naziva "trgovinskom europskom putovnicom" za ne-EU proizvode.

Ekonomski učinci integracije zajedničkog tržišta EU

Integracijom zajedničkog, tj. jedinstvenog europskog tržišta ostvarili su se određeni učinci:

(1) **Smanjenje troškova** - ukidanje graničnih formalnosti, ujednačenje tehničkih normi i povećanje konkurencije uzrokuje smanjenje cijena financijskih usluga i racionalizaciju proizvodnog procesa. Također, jedinstveno tržište omogućuje efikasniju organizaciju tržišta, a učinci očekivane konkurencije su:

- usklađivanje padom prodajnih cijena i disperzija cijena
- nestanak neefikasnih faktora u internoj organizaciji poduzeća
- racionalizacija proizvodne strukture.

(2) **Ekonomija obujma** – proširenje tržišta ima značajan učinak na veličinu jedinične proizvodnje. Tehnika proizvodnje utječe na povećanje jediničnih troškova sukladno dužini serije proizvodnje. Bolji su učinci u sektorima poput kemikalija, automobila i slično. Poduzeće može imati optimalan opseg s aspekta npr. proizvodnje, ali ne i marketinga, a jedinstveno tržište omogućuje amortizaciju troškova publiciteta, istraživanja i razvoja.

(3) **Makroekonomska povezanost** – smanjuju se troškovi proizvodnje i povećava vanjska konkurentnost. Manje su oscilacije BDP-a, stope inflacije, vanjskog salda, stope nezaposlenosti i sl. Jedinstveno tržište pretpostavlja restrukturiranje produktivnog aparata što prema teoriji donosi pad zaposlenosti u prvo vrijeme, ali nakon toga slijedi nagli rast zaposlenosti, poboljšanje proračunskog salda i rast BDP-a.

Europske zemlje potiču unakrsnu razmjenu sličnih proizvoda, tj. razmjenu roba koje odgovaraju istoj upotrebi, ali koje su različite. Postoji vertikalna (kvaliteta) i horizontalna diferencijacija (raznovrsnost). Zajedničko i jedinstveno tržište ne potiču specijalizaciju nacionalnih ekonomija. Proizvodna struktura relativno je srodna, što pogoduje **intrakomunitarnoj trgovini** (razmjeni među članicama Unije).

Osnovna načela unutarnjeg tržišta i 4 slobode

Načelo nediskriminacije zabranjuje "bilo kakvu diskriminaciju na osnovi nacionalne pripadnosti", odnosno različit tretman u jednakim okolnostima na osnovi nacionalnosti. **Načelo uzajamnog priznavanja** usko je vezano za načelo nediskriminacije. Njime se traži da zakonodavstvo druge države članice ima ekvivalentne učinke onima domaćeg zakonodavstva. Načelo je postavljeno presudom Suda EZ-a iz 1979. godine u slučaju **Cassis de Dijon** kojom je odlučeno da proizvod koji je u skladu sa zakonom proizveden i stavljen na tržište u jednoj državi članici mora biti prihvaćen i u drugim državama članicama Unije. Ugovor o EZ-u predviđa i **usklađivanje zakonodavstava** država članica u mjeri u kojoj to zahtijeva djelovanje unutarnjeg tržišta.

EU se razvila iz unutarnjeg tržišta koje danas predstavlja najveće gospodarstvo na svijetu sa oko 500 milijuna potrošača i BDP-om od preko 10 tisuća milijardi

eura. U prvih deset godina postojanja (od 1. siječnja 1993.), unutarnje tržište pridonijelo je otvaranju 2,5 milijuna novih radnih mjesta i povećanju vrijednosti BDP-a za 877 milijardi eura.

Sloboda kretanja roba znači da države članice ne smiju postavljati zapreke trgovini robama koje su na zakonit način proizvedene i stavljene na tržište u drugoj državi članici. Ograničenja su moguća iz razloga poput javnog morala i reda, zaštite zdravlja ljudi, životinja i biljaka i slično.

Sloboda kretanja osoba znači da se državljani EU mogu slobodno kretati, boraviti i raditi u bilo kojoj članici Unije. U najširem smislu, sloboda kretanja osoba proizlazi iz odredaba kojima se uređuje europsko državljanstvo, koje u načelu daje pravo na kretanje i slobodno prebivanje na području bilo koje države članice.

Sloboda pružanja usluga omogućuje poslovnim subjektima koji u nekoj od država članica pružaju usluge da na privremenoj osnovi ponude svoje usluge u drugim državama članicama EU, a da se u njima poslovno ne nastanjuju.

Slobodan poslovni nastan omogućuje poslovnim subjektima (fizička ili pravna osoba tj. trgovačka društva, obrtnici i slobodna zanimanja) da obavljaju gospodarske aktivnosti na stabilan i kontinuiran način u jednoj ili više država članica EU. To se također odnosi na slobodu otvaranja zastupništava, predstavništava ili podružnica na području drugih država članica. Odvjetnici, banke, osiguravajuća društva ili softverske kompanije, na primjer, mogu svoje usluge nuditi na području cijele EU. Na taj način krajnji potrošači koriste prednosti slobodnog kretanja usluga jer mogu odabrati najpovoljniju uslugu iz spektra koji se nudi na unutarnjem tržištu Unije.

Sloboda kretanja kapitala odnosi se na zabranu ograničenja u kretanju kapitala (investicije) i plaćanjima (za robe i usluge). Osim ograničenja kretanju kapitala između država članica, zabranjena su i ograničenja kretanju kapitala između država članica i trećih zemalja. Međutim, zadržana je mogućnost uvođenja zaštitnih mjera u slučajevima ozbiljnih poteškoća za EMU. Zahvaljujući slobodnom kretanju kapitala europski građani i poslovni subjekti imaju slobodan pristup financijskim uslugama u cijeloj Uniji. U tom kontekstu treba posebno

istaknuti poreznu evaziju i pranje novca, probleme kojima se posvećuje sve veća pozornost.

Unatoč neporecivom uspjehu projekta stvaranja unutarnjeg tržišta, sektor usluga otvarao se za poslovne subjekte iz drugih država članica znatno sporije nego tržišta roba. To se posebno odnosi na financijske usluge i promet. Također, valja još mnogo učiniti u uklanjanju administrativnih, tehničkih i poreznih zapreka, te u području javnih nabava.

8.1.1.5. Zajedničke politike EU

Zadatak koji su autori Rimskih ugovora postavili Europskoj zajednici glasi: »putem stvaranja zajedničkog tržišta i postupnim zbližavanjem ekonomskih politika država članica promicati skladan razvoj ekonomskog života unutar Zajednice, postojan i uravnotežen razvoj gospodarstva, veću stabilnost, ubrzano povećanje životnog standarda i bliže odnose među zemljama koje Zajednica okuplja«.

Kroz povijest i razvoj integracije, Unija je razvijala razne zajedničke politike. Od samih početaka to se odnosi na zajedničku **vanjskotrgovinsku i carinsku politiku**, te zajedničku **poljoprivrednu** i donekle ribarstvenu politiku, a s vremenom vrlo važna postaje **jedinstvena monetarna politika** (pogotovo za zemlje koje danas koriste jedinstvenu valutu - euro).

Za prijelaz na jedinstveno tržište, uz slobodu kretanja roba, usluga, kapitala i osoba, nužne su zajedničke politike koje će zadovoljavati komunitarne interese, stvarati istovrsnu ekonomsku sredinu te omogućavati veće slobode potrošačima i proizvođačima. **Prateće politike jedinstvenog tržišta** predmet su "suprotstavljanja" općih komunitarnih interesa i interesa zemalja članica. Međutim, one pridonose organizaciji tržišta i restrukturiranju proizvodnog aparata, te potiču dublje integracije. Najvažnije su:

- Industrijska politika i poduzetnička politika
- Porezna (fiskalna) politika
- Politika tržišnog natjecanja (konkurencije)

- Politika istraživanja i razvoja (R&D)
- Energetska i prometna politika
- Politika zaštite okoliša.

Veliko europsko tržište treba popratiti učinkovitim strukturnim politikama koje bi trebalo financirati na razini Unije (kroz Proračun EU), a jačanje gospodarske i socijalne povezanosti (kohezije) osnovni je preduvjet solidarnosti među državama članicama Unije. Za današnje unutarnje europsko tržište od ključne su važnosti politika **regionalnog razvoja**, **socijalna politika** i **politika zapošljavanja** te tzv. politike napretka, koje podupiru razvoj zajedničkog tržišta.

Europska trgovinska politika

Europska unija, kao glavni svjetski izvoznik, zasniva se na zajedničkoj trgovinskoj politici, relativno usmjerenoj na liberalizaciju razmjene u industrijskom sektoru i izrazito protekcionističkoj u sektoru poljoprivrede. Trgovinska politika EU je oblast u kojoj su zemlje članice prenijele isključivo pravo odlučivanja na organe Unije. Dakle, postoji samo nadnacionalna politika – **jedinstvena trgovinska politika EU** na čijim je temeljima razvijen i razrađen trgovinski sustav Unije s trećim zemljama. Trgovinska politika je organizirana po hijerarhijskom sustavu preferencijalnih trgovinskih sporazuma s prirodnim partnerima EU-a u okviru Europsko-afričke zone.

Ciljevi trgovinske politike definirani su člancima 131-134 Ugovora o EZ-u, a uključuju razvoj svjetske trgovine, postupno ukidanje ograničenja međunarodnoj trgovini i smanjivanje carinskih barijera. Zajednička trgovinska politika postala je jednom od najvažnijih politika Zajednice koja određuje bilateralne odnose Unije s trećim zemljama i u multilateralnim organizacijama (WTO). Osnovni instrumenti njezine provedbe su:

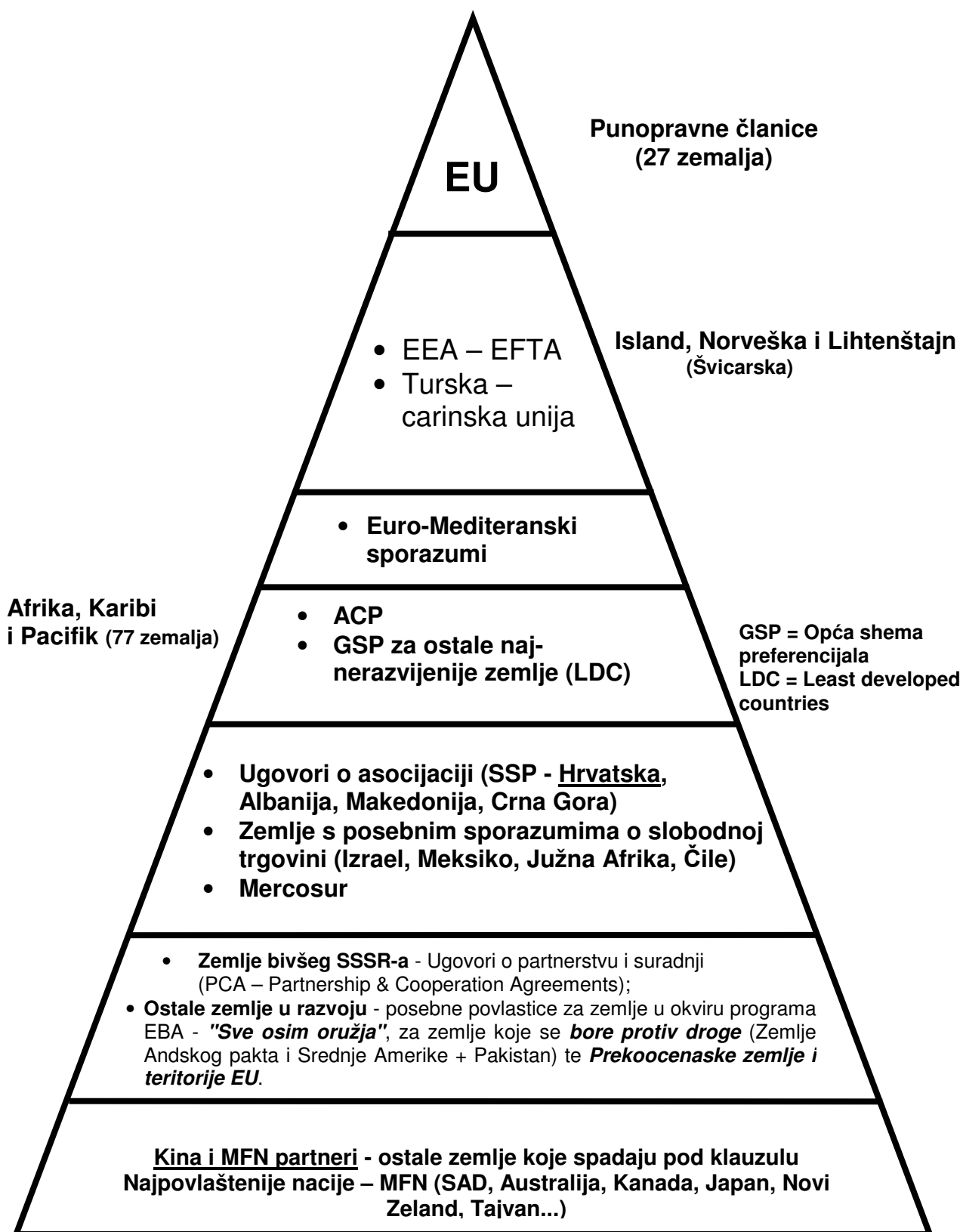
- zajednička vanjska carina (common external tariff - CET)
- mehanizmi zaštite trgovine (trade defence instruments - TDI): anti-damping, politika protiv subvencija i zaštitne mjere (npr. mjere protiv štetnih cijena u području brodogradnje) te
- Uredba o trgovinskim barijerama (trade barriers regulation - TBR).

U području vanjske trgovinske politike Europska je zajednica ovlaštena sklapati međunarodne ugovore s trećim državama ili međunarodnim organizacijama. Na inicijativu Komisije, Vijeće EU će ovlastiti Komisiju da pregovara o konkretnom međunarodnom ugovoru, a ugovor u ime Zajednice sklapa na koncu Vijeće u pravilu kvalificiranom većinom, osim za neke kategorije ugovora.

EU je spremna je potpisivati **sporazume o asocijaciji** s mnogo susjednih zemalja i prividno sa zemljama ACP (Afrike-Kariba-Pacifika), ali samo po svojim uvjetima koji obuhvaćaju pravila podrijetla, isključenih sektora, upotrebe antidampinških carina itd. Uredbama Vijeća EU, Unija određuje opće uvjete preferencijalnog uvoza proizvoda iz zemalja s kojima Unija nije ugovorno regulirala taj uvoz. **Sustav trgovinskih povlastica** (Scheme of trade preferentials) jedan je od instrumenata vanjske politike EU, koji s obnavljanjem trgovinskih povlastica povezuje uvjete poštivanja ljudskih prava, demokracije i slično. Pravna zasnovanost trgovinskog sustava EU zasniva se na izvornim pravima EU-a koja ne smiju biti u sukobu s ugovornim principima WTO-a.

Diskriminirajući, odnosno preferencijalni trgovinski sustav počeo se razvijati od samog osnivanja Europske zajednice za ugljen i čelik i kasnije nastavljen u Europskoj ekonomskoj zajednici. Proizlazi da je EU izvor 40% svih preferencijalnih trgovinskih sporazuma prijavljenih WTO-u, dodajući zemlje EFTA i CEFTA, zajednički doprinos stvaranju preferencijalnih aranžmana raste na 2/3 svih takvih sporazuma u svijetu. Specifičnost tih sporazuma je njihova diverzificiranost na bazi povlastica koje su poznate pod nazivom «**piramida trgovinskih preferencijala**» (vidi sliku 8-5). Padom Berlinskog zida i primjenom režima EU prema srednjoeuropskim zemljama temeljito se promijenio dotadašnji trgovinski sustav EU-a. Može se sa sigurnošću zaključiti da viša razina piramidalnog sustava odstupa od ugovornih principa WTO-a i da je isključivo vezan uz više ciljeve EU-a, tj. političko i integracijsko uključivanje pojedinih podsustava u sustav Unije.

Slika 8-5. Sustav trgovinskih povlastica EU

Nekadašnji vrh piramidalnog trgovinskog sustava kojeg su sačinjavale zemlje Afrike, Kariba i Pacifika – bivše kolonije zemalja EU – predstavljaju neuspjeli model suradnje koji se je bazirao prije svega na trgovinskim preferencijama bez adekvatnih drugih instrumenata, poglavito financijskih. Taj sustav nije zasnovan na reciprocitetnom principu. Sustav se zasnivao na:

- **Sustavu općih preferencijala (GSP)** za većinu poljoprivrednih proizvoda, s posebnim sporazumima koji se odnose na osnovne proizvode tih zemalja, za industrijske proizvode i za određene proizvode ruda
- originalnim mehanizmima garantiranja tim zemljama njihovih izvoznih prihoda od temeljnih poljoprivrednih proizvoda u slučaju nepredviđenog smanjenja cijena za što je osnovan Fond za stabilizaciju izvoznih prihoda - **STABEX**, kojim se omogućava zajam bez kamata, tj. pomoć za najsiromašnije zemlje
- stabilizaciji prihoda putem **SYSMIN-a**, koji omogućava održavanje funkcioniranja eksploatacije u slučaju pada cijena rudarskih proizvoda.

Nakon više od 20 godina postojanja Konvencije Lomé (sporazumi sa zemljama ACP), sustav se doslovno urušio zbog erozije carinskog sustava. Liberalizacija razmjene na međunarodnoj razini lišila ih je zaštićenog europskog tržišta. Jačanje propisanih mehanizama u okviru WTO-a dovelo je u pitanje održavanje sustava različitih preferencijala i reciprociteta određenih proizvoda o kojima je gospodarstvo tih zemalja izrazito ovisno (npr. sukob banana). Dakle, sustavi EU koji se zasnivaju poglavito na trgovinskim preferencijama propadaju, a i Europa se «istrošila» financijski s obzirom na potrebe zemalja Srednje Europe i Mediteranskog bazena. Stoga se napušta Konvencija Lomé i prelazi se na novi sustav partnerstva i Sporazum Cotonou. Međutim, globalizacija poticana liberalizacijom svjetske trgovine anulirala je prednosti trgovinskih povlastica koje su «uživale» zemlje ACP-a. Tako se EU morala orijentirati prema zonama slobodne trgovine, koje pokazuju bolje rezultate.

Osim putem preferencijalnih sporazuma i mjera zaštite, EU putem sudjelovanja u pregovorima u sklopu WTO-a nastoji ojačati ekonomski utjecaj u multilateralnom trgovinskom sustavu, te podržava uključivanje novih članica u WTO, kao što je bila Kina i vjerojatno uskoro Rusija. Najnovija inicijativa EU-a odnosi se na formiranje zone slobodne trgovine sa SAD-om.

Carinska politika

Carinska politika jedan je od temelja EU. Ona je odigrala ključnu ulogu u stvaranju integriranog unutarnjeg tržišta i zajedničke gospodarske politike. Člankom 23 Ugovora o EZ-u utvrđeno je da će carinska unija obuhvaćati ukupnu trgovinu robom, što prvenstveno uključuje zabranu carina i pristojbi s istovrsnim učinkom na uvoz i izvoz robe među državama članicama Unije, kao i primjenu zajedničke carinske tarife na njihove trgovinske odnose s trećim državama.

Zajedničkom carinskom tarifom (Common External Tariff - CET, Common Customs Tariff - CCT) propisane su carinske pristojbe koje se naplaćuju na uvoz robe u Uniju i predstavljaju prihod proračuna EU. Naime, od 1968. godine države članice nemaju pravo samostalno voditi carinsku politiku. O njoj se odlučuje zajednički na razini Unije, a imajući u vidu obveze preuzete međunarodnim sporazumima.

Carine na uvoz industrijskih proizvoda u EU u prosjeku iznose 4%, ali se uvelike primjenjuju povlaštene stope i često slobodan uvoz za robu iz susjednih država, iz gospodarstava u razvoju i u tranziciji, te iz država kandidatkinja za članstvo u EU. Osim toga, Ugovorom o Europskome gospodarskom prostoru (EEA) Norveškoj, Islandu i Lihtenštajnu zajamčen je neograničen pristup Europskoj carinskoj uniji i uživanje temeljnih sloboda unutarnjeg tržišta. Dakle, puna primjena Zajedničke carinske tarife ograničena je na trgovinu s razvijenim državama poput SAD-a, Kanade i Japana.

Učinkovita carinska unija pretpostavlja da se tarifa mora primjenjivati prema istovjetnim pravilima u svim državama članicama. Želeći osigurati jasnoću i jednolikost primjene carinskih propisa te otkloniti rizik različitih interpretacija ili pravnih nedoumica, EU je donijela **Jedinstvenu carinsku deklaraciju** (Community Customs Code - CCC) u kojoj je prikupljeno i izloženo ukupno zakonodavstvo koje se odnosi na trgovinu Unije s trećim državama.

Nomenklatura zajedničke carinske tarife (CCTN), vrlo je važan instrument, ne samo za prikupljanje carina, već i za statističko praćenje vanjske trgovine, a posredno i za primjenu posebnih mjera u sklopu trgovinske, poljoprivredne, fiskalne i monetarne politike. Upravo zato što služi u carinske i statističke svrhe,

često se upotrebljava izraz "**kombinirana nomenklatura**" (combined nomenclature). Ona se zasniva na međunarodnoj klasifikaciji Harmoniziranog sustava, koju sastavlja Svjetska carinska organizacija, a EU je dopunjuje svojim potpodjelama, tzv. CN podnaslovima (CN subheadings). Usporedno s uvođenjem kombinirane nomenklature uspostavljena je **baza podataka TARIC** (Integrated Community Tariff database), koja pruža uvid u relevantne carinske odredbe ovisno o CN kodu pojedine robe i na taj način daje potrebne informacije nadležnim nacionalnim carinskim službama.

Budući da carinska politika nije statična ona mora pratiti nove tehnološke i političke izazove koji se postavljaju pred Uniju. Prvenstveno se misli na važnost kontrole vanjskih granica proširene EU s 27 članica, s obzirom na to da ukidanje unutarnjih kontrola povećava rizik nezakonite trgovine, prijevara i utaja.

Zajednička poljoprivredna politika (Common agricultural policy - CAP)

Poljoprivreda je od samog osnutka Europske zajednice bila jedna od glavnih tema kao i jedna od glavnih točaka Rimskih ugovora. Takav naglasak na poljoprivredu stavljen je zbog sjećanja na nestašice hrane i poljoprivrednih zaliha u Europi nakon II. svjetskog rata. Načela CAP-a uobličena su na Konferenciji u Stresi (Italija) 1958. godine. Dvije godine poslije, mehanizme CAP-a prihvatilo je 6 zemalja osnivačica EZ. CAP se počeo primjenjivati 1962. godine.

Načela CAP-a :

- **Jedinstveno tržište** - slobodni promet robe između država članica i određivanje zajedničkih cijena i pomoći (primjena tog načela zahtijeva zajedničko reguliranje cijena, isplaćivanja pomoći i pravila konkurencije, harmonizaciju propisa o zdravstvenom osiguranju i administrativnim postupcima kao i zajedničku vanjskotrgovinsku politiku)
- **Prioritetnost Unije** - davanje prioriteta poljoprivrednim proizvodima iz Unije pred uvoznim proizvodima i zaštita unutarnjeg tržišta od poremećaja izazvanih nekontroliranim uvozom poljoprivrednih proizvoda s niskim cijenama
- **Financijska solidarnost** - troškovi CAP-a moraju biti podijeljeni među svim zemljama članicama, bez obzira na njihov nacionalni interes.

Zajednička poljoprivredna politika je najveći, najopsežniji i proračunski najizdašniji program EU-a. U tom je smislu i usmjerila najviše svojih kapaciteta i zakonodavne regulative. Budući razvoj poljoprivrednog sektora EU najviše ovisi o brzini i kvalitetnoj prilagodbi procesima na unutarnjem i međunarodnom planu. CAP je već daleko odmakao u regulaciji poljoprivredne politike i ima velik potencijal postati izvorno europski model poljoprivrede za 21. stoljeće. Takav položaj poljoprivrede ne zauzima samo zato što na nju otpada najveći dio proračuna EU, broja ljudi i područja koje obuhvaća, nego i zbog simbolične važnosti i prijenosa suvereniteta u tom području, s nacionalnog na viši europski stupanj.

Ciljevi CAP-a definirani su prema članku 33 Ugovora o EZ-u:

- Podizanje poljoprivredne produktivnosti promicanjem tehničkog napretka, racionalnog razvoja poljoprivredne proizvodnje i optimalnog korištenja proizvodnih faktora, posebno radne snage
- Osiguravanje životnog standarda za poljoprivrednu populaciju, osobito podizanje primanja osoba koje se osobno bave poljoprivredom
- Stabilizacija tržišta
- Sigurnost opskrbe tržišta
- Osiguranje poljoprivrednih proizvoda za potrošače po razumnim cijenama.

Kako bi se ostvarivanje postavljenih ciljeva omogućilo, Ugovor o EZ-u predviđa osnivanje Zajedničkih organizacija tržišta (ZOT), koji ovisno o proizvodima, mogu biti u obliku:

- zajedničkih pravila o konkurenciji
- obavezne koordinacije nacionalnih tržišnih organizacija i
- europske tržišne organizacije.

ZOT danas obuhvaća gotovo sve poljoprivredne proizvode ili grupe proizvoda, osim krumpira, meda i nekih alkoholnih pića. Kao najveći svjetski uvoznik i drugi najveći izvoznik poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, EU pridaje posebnu važnost međunarodnim pravilima kojima se regulira promet tih proizvoda. Stoga je EU članica WTO-a od osnutka (1994.), prihvativši u paketu GATT, Sporazum o poljoprivredi i Sporazum o sanitarnim mjerama.

CAP je uspio postići ciljeve koji su u početku postavljeni, ali pojavile su se i negativne posljedice. Proizvodnja je uvelike premašila potrebe unutarnjeg tržišta stvarajući goleme robne viškove, pa su izdvajanja za potporu poljoprivredi eksponencijalno rasla. CAP je stoga u protekla četiri desetljeća proživio nekoliko reformi: 1972.-1984., 1988., 1992., 1999. (Agenda 2000) i 2005. godine.

Godine 1991. Europska komisija je iznijela dva prijedloga za raspravu o razvoju i reformi CAP-a. Prijedlozi su bili osnova za politički dogovor o reformi koji je usvojen 21. svibnja 1992. Upravo je ta reforma označila prekretnicu u razvoju CAP-a, jer je predviđeno snižavanje cijena poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda radi njihove konkurentnosti na unutarnjem i svjetskom tržištu, a sniženi prihodi seljacima su kompenzirani **izravnim plaćanjima** (subvencioniranje poljoprivrednika iz zajedničkog proračuna). Agenda 2000 bila je najradikalnija i najopsežnija reforma u povijesti CAP-a, koja je predviđela:

- Pojačavanje konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda na unutarnjem (europskom) i svjetskom tržištu
- Omogućavanje dostojnog životnog standarda osobama koje žive od poljoprivrede
- Stvaranje zamjenskih poslova i drugih izvora prihoda za poljoprivrednike
- Osmišljavanje nove politike razvoja sela, koja postaje drugi stup CAP-a
- Implementacija ekološkog načina promišljanja i strukturiranja CAP-a
- Pобољшanje kvalitete i sigurnosti hrane
- Pojednostavljenje poljoprivrednog zakonodavstva i decentralizacija administracije, kako bi pravila i postupci postali jasniji, transparentniji i jednostavniji za primjenu.

Nedavno proširenje EU-a je gotovo udvostručilo radnu snagu u poljoprivredi i obradivu površinu, te unutarnjem tržištu dodalo više od 100 milijuna potrošača. S druge strane, proširenje je novim državama članicama omogućilo učinkovito korištenje poljoprivrednih potencijala.

CAP se financirao iz sredstava **Europskoga fonda za smjernice i jamstva u poljoprivredi** (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund - EAGGF). Osnovan je 1962. godine i sastoji se od jamstvenog odjela (financira troškove ZOT-a, tj. mjere za reguliranje poljoprivrednog tržišta Unije, kao i povrate od izvoza u treće zemlje) te odjela za smjernice, koji omogućuje kontinuirano

financiranje zajedničkih i nacionalnih mjera za razvoj sela na temelju Zajedničke inicijative za ruralni razvoj. Jamstveni je odjel važniji i dio je obveznih izdataka proračuna EU. Novom uredbom pojednostavljuje se financiranje CAP-a i jača proračunska disciplina. Stvaraju se **2 nova fonda** u kojima se primjenjuju jednaka pravila:

- Europski poljoprivredni garancijski fond (European Agricultural Guarantee Fund - EAGF) i
- Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (European Agricultural Fund for Rural Development - EAFRD).

Glavni je element **nove politike** subvencioniranje poljoprivrednika neovisno o njihovoj proizvodnji. Od 1. siječnja 2005. devet zemalja EU-a počelo je primjenjivati novi CAP zasnovan na jedinstvenom plaćanju za poljoprivrednike – SPS (Single Payment Scheme). Poljoprivrednici iz novih država članica dobivat će u prijelaznom razdoblju subvencije čiji se iznos definira po hektaru (Single Area Payment Scheme – SAPS), a plaća iz regionalnih financijskih sredstava no i te će države najkasnije 2009. godine prijeći na SPS. Iznos subvencije bit će izravno povezan s mjerama koje se provode: za zaštitu okoliša, sigurnost hrane, primjenu zdravstvenih standarda za biljke i životinje, mjerama za dobrobit životinja (tzv. cross-compliance). Uz subvencije, poljoprivrednici će moći koristiti i sredstva koja će se dodjeljivati kroz politiku ruralnog razvoja, a u sklopu tih mjera smanjit će se izravna plaćanja velikim poljoprivrednicima (tzv. modulacija).

Kao još jedno važno zajedničko područje djelovanja, EU vodi **zajedničku ribarstvenu politiku**. U početku je ribarstvo bilo pridruženo poljoprivredi, ali se izdvojila kao samostalna politika Unije. Ova zajednička politika brine o izlovu ribe, održivosti ribarske flote u EU i sporazumima o ribolovu s trećim zemljama. Posebno važno pitanje je održivost ribarstva na području Mediterana.

Uvođenje zajedničke industrijske politike i poduzetnička politika u EU

Premda je EU nastala na ideji razmjene industrijskih proizvoda, Rimski ugovor ne spominje “zajedničku industrijsku politiku”. Ugovor o EU naglašava cilj jačanja međunarodne konkurentne sposobnosti europske industrije s naglaskom na razvoj inovacija, istraživanja i tehnologije. Razvoj industrije u EU usko se veže uz

druge zajedničke politike - tržišno natjecanje, istraživanje, regionalnu politiku i posebno trgovinu. Okosnicu europske privrede čine **mala i srednja poduzeća** (SME - small & medium enterprises) koja čine 90% industrijskog tkiva EU i zapošljavaju 70% radnika iz privatnog sektora. Zajednička politika za malo i srednje poduzetništvo potječe iz 1983. godine, kada je donesen prvi zajednički program aktivnosti namijenjen poticanju poduzetništva.

Europska industrija suočava se s novom industrijskom revolucijom koja se bazira na razvoju informacijske tehnologije i komunikacija. Globalizacija potiče konkurenciju, ekonomiju obujma, specijalizaciju u jasno segmentiranom tržištu. Najviše utjecaja na industrijske sektore ima trgovačka politika Unije, koja carinskim, antidampinškim i drugim mjerama djeluje na komunitarnu industriju. Većina mjera je komunitarne (nacionalne) razine, ali npr. poticanje izvoza zahtijeva usklađivanje među zemljama kako bi se izbjegla nelojalna konkurencija unutar industrije u EU.

EU ne intervenira u sektoru industrije, nego stvara povoljnu okolinu za razvijanje poduzeća na cijelom unutarnjem tržištu (politika poduzeća) ili za poticanje aktivnosti određenih industrijskih grana koje imaju izvjesne probleme u stvaranju konkurentnosti na europskom tržištu (sektorska politika), npr. brodogradnja, crna metalurgija, tekstilna industrija i «mlade industrije». U 1990-tim godinama, ostvarenje unutarnjeg tržišta snažno je djelovalo na restrukturiranje europske industrije. Ukidanje fizičkih, tehničkih i fiskalnih prepreka u unutarkomunitarnoj razmjeni izazvalo je jačanje trgovinske razmjene i konkurencije unutar Unije.

U prosincu 2002. postavljene su smjernice stvaranja konkurentnije industrije, uz uvažavanje socijalnih ciljeva i zaštite okoliša s posebnim naglaskom na rast konkurentnosti, optimizaciju sinergijskih učinaka raznih europskih politika te uvažavanje specifičnih potreba industrijskih sektora, posebno prerađivačke industrije. U travnju 2004. godine produbljuju se smjernice identificiranjem konkretnih inicijativa, uvažavajući proces strukturnih promjena koji je u tijeku i koji bi trebao otkloniti rizik deindustrijalizacije. Posebna pažnja usmjerava se na slabe točke, tj. europsku produktivnost, istraživanje, osposobljavanje i inovativnost - te na pojavu novih konkurenata (Kina, Indija).

Politika poduzetništva se odnosi na sve europske poduzetnike, bez obzira na veličinu, pravni oblik ili sektor, a ima cilj stvaranje povoljnog (dinamičnog) okruženja za poduzeća i poslovanje u Europi te rast proizvodnosti, zapošljavanja i bogatstva, što će omogućiti ostvarivanje ciljeva Lisabonske strategije. Nadalje, važni ciljevi jesu:

- poticanje razvojne i inovacijske sposobnosti poduzeća
- poticanje osnivanja novih poduzeća i
- osiguravanje pristupa na tržišta članica EU i druga tržišta.

Lisabonska strategija postavlja za cilj stvaranje svjetski najkonkurentnijeg gospodarstva, a jedno od ključnih područja djelovanja upravo je poticanje poduzetništva. Grupa Europske investicijske banke ima glavnu ulogu u poticanju konkurentnosti europskoga gospodarstva kroz diverzificiranu potporu koju pruža aktivnostima malih i srednjih poduzeća.

Osnovni ciljevi poduzetničke politike ostvaruju se putem aktivnosti na sljedećim područjima:

- stvaranje poduzetničkog duha
- poticanje inovativnog poslovnog okruženja
- maksimalno korištenje prednosti unutarnjeg tržišta (uklanjanje preostalih zapreka na unutarnjem tržištu te liberaliziranje sektora poput transporta i telekomunikacija)
- nove metode koordinacije aktivnosti (benchmarking, monitoring i razmjena najboljih praksi)
- poticanje novih poslovnih modela u e-gospodarstvu (praćenje novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija - ICT).

Zajednička porezna politika

Harmonizacija poreza u EU nije zaseban cilj, već kao instrument ekonomske regulacije prati druge osnovne ciljeve. U tom kontekstu važno je razlikovati dvije vrste poreza:

- Direktni (neposredni) porezi - plaća ih i njihov teret snosi porezni obveznik, a uključuju porez na dohodak (fizičkih osoba), porez na dobit (trgov.društava) i porez na imovinu

- Indirektni (posredni) porezi - razrezuju se na proizvodnju i/ili potrošnju pa ih plaćaju porezni obveznici (proizvođači i/ili trgovci), ali njihov teret (posredno tj. kroz povećanje cijene) snose krajnji potrošači; uključuju porez na promet, porez na dodanu vrijednost i trošarine (akcize).

U EU je oporezivanje dohotka i dobiti još uvijek uglavnom u nacionalnom djelokrugu, a zajednička porezna politika odnosi se ponajprije na **indirektne poreze**, koji neposredno utječu na funkcioniranje zajedničkog tržišta u području slobodnog kretanja roba i slobode pružanja usluga. Usklađivanje indirektnog oporezivanja, te oporezivanja dobiti i štednje bitno je radi sprječavanja nelojalne konkurencije. Osnivački ugovori ne spominju direktne poreze izrijeком te njihova harmonizacija nailazi na brojne zapreke. U području oporezivanja dobiti trgovačkih društava EU ima dva cilja: (1) spriječiti štetnu poreznu konkurenciju država članica i (2) omogućiti slobodno kretanje kapitala.

Prvi ciljevi u području porezne politike postignuti su razmjerno brzo. Kumulativni višefazni porezi na promet koji nisu osiguravali fiskalnu neutralnost zamijenjeni su u 1970-ima novim **porezom na dodanu vrijednost (PDV)**, a postignut je i znatan napredak u usklađivanju trošarina i posebnih poreza na potrošnju. Postoje i određena pravila na razini EU-a kojima se želi osigurati jednak tretman trgovačkim društvima koja isplaćuju kamate i dividende sestrinskim ili majčinskim društvima u drugim državama članicama, a određeno usklađivanje postignuto je i u oporezivanju štednje. Međutim, napredak u ekonomskim integracijama zahtijeva i zahtijevat će sve veću harmonizaciju oporezivanja dobiti i dohotka. Pitanje fiskalne harmonizacije bitno je za stvaranje efikasnog unutarnjeg europskog tržišta i makroekonomsku koordinaciju unutar zajedničkog ekonomskog i monetarnog područja.

Ostale prateće politike jedinstvenog tržišta

Politika tržišnog natjecanja (konkurencije) sprječava nastajanje monopola te istovremeno potiče integraciju stimuliranjem razvoja velikih kompanija; poboljšava tržišnu efikasnost. Što se tiče ponašanja velikih poduzeća, Komisija kažnjava kartelev, ali odobrava određene "strategijske saveze" između velikih poduzeća ako garantiraju lojalnu konkurenciju u novom ekonomskom okruženju.

Ova politika ograničava, kontrolira i zabranjuje ponašanje poduzeća suprotno savršenoj konkurenciji, dakle, osigurava blagostanje stanovništva. Osnovni cilj je suzbijanje nelojalne konkurencije.

Cilj je politike tržišnog natjecanja razviti učinkovito tržišno natjecanje (konkurenciju) na zajedničkom tržištu. Politika tržišnog natjecanja usmjerena je na četiri osnovna područja djelovanja:

- ukidanje sporazuma koji ograničavaju konkurenciju i uklanjanje zlouporabe dominantnog položaja (npr. sporazumi o fiksiranju cijena - antitrustovska regulativa)
- kontrola spajanja (npr. velikih društava što dovodi do njihove dominacije na tržištu)
- liberalizacija monopolnih sektora (područje električne energije, plina, telekomunikacija, poštanskih usluga i prometa)
- praćenje državne pomoći.

Zajednička politika istraživanja i razvoja također je vrlo važna, a pogotovo u vrijeme ekonomije temeljene na znanju i informacijama. Djelovanje EU u području znanosti, istraživanja i tehnologije formulirano je u Ugovoru o EZ-u, u kojem stoji da je cilj Zajednice: jačanje znanstvenih i tehnoloških osnova industrije i njeno poticanje kako bi u svjetskim razmjerima postala konkurentnija. U tom smislu EU potiče poduzeća u svim državama članicama, uključujući mala i srednja poduzeća, istraživačke centre i sveučilišta, u njihovim visokokvalitetnim istraživačkim i tehnološko-razvojnim djelatnostima, te podupire napore koje ulažu u međusobnu suradnju, i to poglavito zato da im omogući potpuno iskorištavanje potencijala unutarnjeg tržišta.

Europska istraživanja najveći su napredak ostvarila u pet područja: energetici (osobito termonuklearna fuzija), informatičkoj tehnologiji, tehnologiji novih materijala u prerađivačkoj industriji, biotehnologiji i zaštiti okoliša. Istraživanja u EU uglavnom su fundamentalna, a uz tradicionalne programe istraživanja treba se sve više usmjeravati na ciljne tehnologije za inovatorske industrije. Na sastanku Europskoga vijeća u Barceloni u ožujku 2002. čelnici država i vlada članica EU postavili su zajednički cilj: **povećanje razine ulaganja u istraživanje** sa tadašnjih 1,9% na 3% BDP-a do 2010. godine. Očekuje se da bi više od 60% tog povećanja trebalo pokriti iz privatnog sektora.

Lisabonska strategija usvojena je na sastanku Europskog vijeća u ožujku 2000. godine. Cilj strategije je da EU do 2010. postane **najdinamičnije i najkonkurentnije gospodarstvo svijeta, sposobno za održiv razvoj, temeljeno na znanju, sposobno ponuditi brojnija i bolja radna mjesta te, u kojem vlada socijalna kohezija i okoliš je očuvan**. Lisabonska strategija predviđa uspostavu informacijskog društva, veće ulaganje u istraživanje te razvoj ljudskog kapitala putem obrazovanja. Cilj Strategije je učinkovito prenošenje propisa EU na nacionalnu razinu, uklanjanje prepreka slobodnom kretanju usluga, dovršetak jedinstvenog tržišta u "mrežnim" industrijama (liberalizacija tržišta električne energije, plina, poštanskih usluga, željezničkog i zračnog prometa), te osiguranje jednoznačne primjene pravila o državnoj pomoći.

Europska politika zaštite okoliša razvija instrumente ostvarivanja usporednog cilja rasta u suglasju sa zaštitom okoliša. Cilj joj je spriječiti i ograničiti utjecaj ekoloških problema na tehnološki razvoj. Međuovisnost okoliša svih zemalja svijeta posebno je značajna danas, što se vidi i po klimatskim promjenama koje utječu na cijeli planet. Po tom pitanju, zemlje EU-a djeluju u okviru širokog spektra međunarodne suradnje i solidarnosti. Za ostvarivanje održivog razvoja uz očuvanje okoliša, Lisabonska strategija poziva na ratifikaciju i provedbu Protokola iz Kyota (o smanjenju štetne emisije stakleničkih plinova) te usvajanje propisa o oporezivanju energije i odgovornosti za štetu u okolišu.

Iako je uspostava **zajedničke europske prometne politike** bila najavljena još usvajanjem Rimskih ugovora, stanovit napredak postignut je nakon 1985. godine. Zahvaljujući ukidanju granica, te većoj liberalizaciji i usklađivanju propisa, stvaranje jedinstvenog tržišta označilo je prekretnicu u razvoju zajedničke prometne politike. U prosincu 1992. Komisija je objavila Obavijest o budućem razvoju zajedničke prometne politike, koja je označila pomak s dotadašnjeg sektorskog na integrirani pristup zajedničkoj prometnoj politici, i koja je naglasila nova pitanja, poput sigurnosti prometa, zaštite okoliša, socijalne zaštite, vanjskih odnosa te politike cijena. Istim dokumentom pokrenuta je inicijativa stvaranja transeuropskih prometnih mreža u sklopu šireg projekta **Transeuropske mreže** (Trans-European Networks - TENs), projekta uspostave zajedničkih europskih mreža u energetici, prometu i telekomunikacijama.

U rujnu 2001. Komisije je usvojila najvažniji strateški dokument za dugoročni razvoj zajedničke prometne politike - ***Bijelu knjigu o zajedničkoj prometnoj politici***. Dokument sadrži plan djelovanja za poboljšanje kvalitete i učinkovitosti europskoga prometa. Temelji se na 60 mjera koje bi trebale reorganizirati prometnu politiku kako bi postala održiva i kako bi se izbjegli veliki ekonomski gubici zbog zakrčenosti, zagađivanja okoliša i prometnih nezgoda. Konačni je cilj postići ravnotežu između različitih oblika prometa i to aktivnom politikom koja bi trebala promicati željeznički te pomorski i riječni promet. Danas prometna industrija zauzima važno mjesto u gospodarstvu EU: 7% BDP-a Unije, 7% zaposlenih i 40% ulaganja država članica, te 30% energetske potrošnje u EU.

Energetska politika obuhvaća korištenje ugljena, nafte, plina, električne energije, novih i obnovljivih izvora energije i nuklearne energije te upravljanje potražnjom za različitim oblicima energije. Smjernice razvoja energetske politike definirane su ***Zelenom knjigom*** o strategiji za sigurnost opskrbe energijom. Osnovni su ciljevi **energetske politike EU**:

- osiguranje opskrbe energijom, smanjivanje ovisnosti o uvozu energije i priprema za krizna stanja
- integracija i razvoj zajedničkog energetskeg tržišta
- osiguranje usklađenosti energetske politike s ciljevima održivog razvoja racionalnim korištenjem energije i razvojem obnovljivih izvora, te
- promicanje istraživanja i tehnološkog razvoja u energetici.

Povećane su aktivnosti EU-a usmjerene na jačanje dijaloga sa zemljama izvoznicima nafte i plina (npr. u okviru dijaloga EU-Rusija), razvoj zajedničkih standarda nuklearne sigurnosti i usklađivanje poreza na energiju.

Nova europska energetska politika (NEP) osniva se na tri stupa: **sigurnost opskrbe, konkurentnost i ekološka održivost**. Uz ta tri temeljna stupa, NEP bi morala osigurati transparentnost i nediskriminaciju na tržištima, biti usklađena s pravilima tržišnog natjecanja i obvezom pružanja javnih usluga, poštivati suverenitet država članica nad primarnim izvorima energije i izbor korištenih izvora energije. NEP uključuje i mjere usmjerene na članice Energetske zajednice u jugoistočnoj Europi (čija je članica Hrvatska).

Uz navedene politike, EU se bavi i brojnim drugim područjima uz koje je razvila svoje političke sustave: audiovizualna politika, informacijsko društvo, kulturna politika, obrazovanje, sigurnost hrane, zdravstvo, zaštita potrošača itd.

8.1.1.6. Financiranje zajedničkih politika i socijalno-gospodarska kohezija u EU

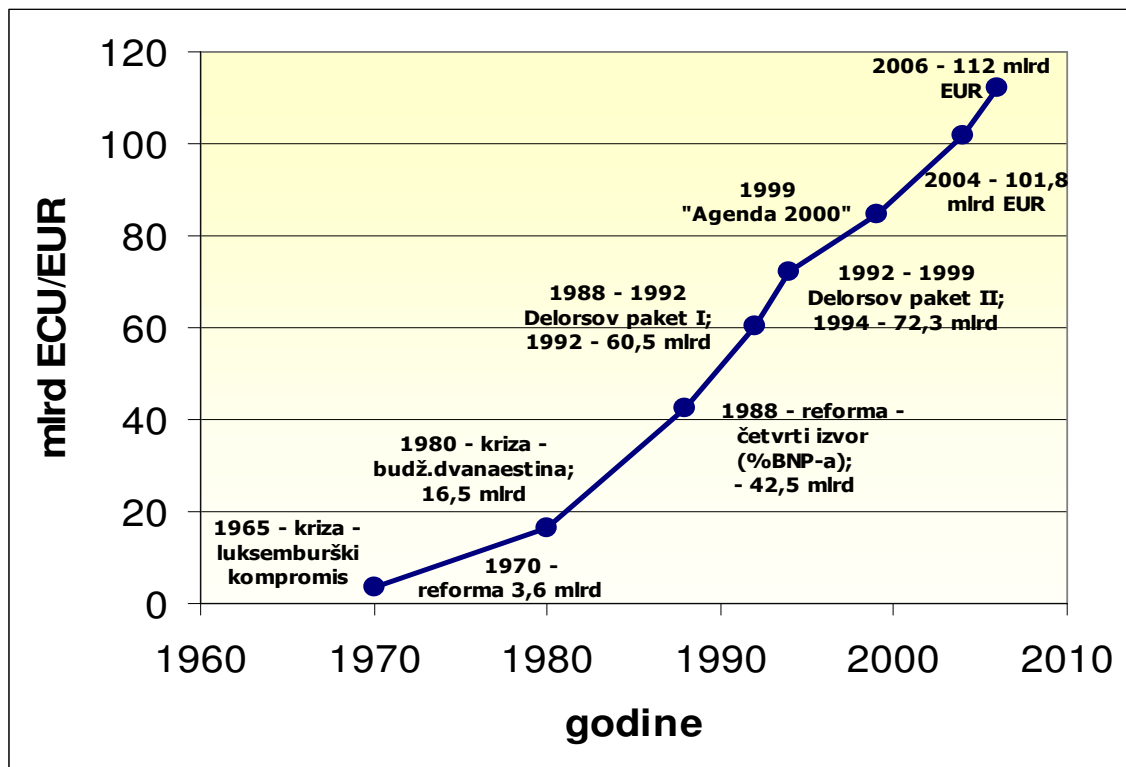
Proračunska politika EU

Proračun EU (komunitarni proračun) je financijski okvir djelovanja Unije u kojem se iskazuju sve vrste prihoda i rashoda Europske zajednice, uključujući Europski socijalni fond, kao i administrativne troškove zajedničke vanjske i sigurnosne politike te suradnje u području pravosuđa i unutarnjih poslova. Komunitarni proračun djeluje po načelu supsidijarnosti, usporedno s nacionalnim proračunskim politikama.

Suprotno federalnim proračunima, koji omogućavaju značajne korekcije tržišta, komunitarni proračun odobrava samo **ograničene redistribucije** u mjeri kada treba biti zadovoljena prinudna ravnoteža, financiranje i plafoniranje sa zemljama članicama - kako bi se smanjile napetosti između kontribucija (uplata) i njihovih proračunskih angažmana (isplata). EU proračun donosi za višegodišnje razdoblje, s tim da se unaprijed određuju granice planiranih izdataka, dok se stvarni izdaci utvrđuju godišnje.

Od osnutka u 1950-tima, financijski sustav EU doživio je nekoliko ključnih promjena. Europske zajednice (3) imale su svojedobno vlastite proračune. U 1960-tima su njihove institucije i proračuni spojeni. Isprva su sva sredstva dolazila u proračun po osnovi izravnih uplata država članica. Važan napredak u pogledu financijske samostalnosti ostvaren je 1970. godine uvođenjem vlastitih izvora sredstava i preraspodjelom ovlasti u odlučivanju o proračunu u korist Parlamenta EU.

Grafikon 8-1. Razvoj komunitarnog proračuna

Nakon rastućih nesrazmjera proračunskih prihoda i zahtjeva za rashode, a na temelju obuhvatne reforme uvedeno je višegodišnje budžetiranje u obliku **"financijske perspektive"**, maksimalni iznos vlastitih sredstava određen je kao postotak BDP-a Unije (prije je to bio PDV) te je dodan nov oblik prihoda koji ovisi o BDP-u pojedine države članice.

Osnovna je svrha **Financijske perspektive (FP)** postavljanje sedmogodišnjih političkih prioriteta i obuzdavanje ukupnog porasta rashoda. To se postiže određivanjem dvostrukih plafona: (1) za ukupne rashode i (2) za svaku pojedinu kategoriju rashoda (heading) koji ne pušta prelijevanje sredstava iz drugih namjena. U financijskom okviru za razdoblje 2007.-2013. (vidi tablicu 8-3) zacrtani su prioriteti Unije u navedenom razdoblju:

- uspjeh procesa proširenja EU
- povećanje konkurentnosti Unije
- poticanje europskog gospodarstva, kako bi se stvorila nova i bolja radna mjesta
- realizacija koncepta Europskog državljanstva.

Tablica 8-3. Financijska perspektiva 2007.-2013. (u milijardama eura)

Kategorije rashoda	(2006.)	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
1a. Konkurentnost	7,3	9,1	10,4	11,7	12,9	14,1	15,3	16,3
1b. Kohezija	32,1	35,6	34,9	34,3	33,6	32,9	32,5	32,2
2a. Poljoprivreda	36,2	32,6	41,7	40,6	39,5	38,5	37,5	36,5
2b. ost. «Održivi razvoj»	10,2	10,2	10,3	10,3	10,2	10,1	9,9	9,8
4. EU - globalni partner	9,3	8,5	8,8	9,0	9,4	9,7	9,8	9,9
5. Administracija	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8

Agenda 2000 dokument je kojeg je donijela Europska komisija 1997. i potvrdilo Europsko vijeće 1999., a sadrži program aktivnosti vezanih uz razvoj EU-a i njezinih politika na prijelazu u novo tisućljeće. Agenda 2000 značajna je po tome što donosi reformu CAP-a i reformu strukturne politike, predpristupne instrumente, studiju učinaka proširenja na politike EU-a te financijski okvir za razdoblje 2000-2006.

Proračun EU počiva na nekoliko **temeljnih načela**:

- Jedinstvo - svi prihodi i rashodi zajednički se iskazuju u jedinstvenom dokumentu
- Univerzalnost - temelji se na **pravilu nenamjenskih prihoda**, koji nisu unaprijed određeni za pojedine vrste izdataka, i **pravilu bruto proračuna**, sukladno kojem se evidentiraju puni iznosi svih prihoda i rashoda, bez njihovih međusobnih prebijanja
- Godišnje razdoblje - proračunska godina traje od 1. siječnja do 31. prosinca
- Ravnoteža - planirani rashodi trebaju biti jednaki prihodima koji se planiraju prikupiti te godine
- Specifikacija - za rashode se mora navoditi točno određena svrha kako bi se izbjegle nedoumice pri njihovu odobravanju ili izvršenju
- Monetarna jedinica - od 1. siječnja 1999. iznosi se izražavaju u **eurima**.

U postupku donošenja proračuna sudjeluju Komisija, Vijeće EU i Parlament. Njihove ovlasti razlikuju se s obzirom na to odlučuje li se o obveznim ili neobveznim rashodima. Obvezni su rashodi oni koji proizlaze neposredno iz Osnivačkog ugovora, sekundarnog zakonodavstva ili predstavljaju obveze prema međunarodnom ili privatnom pravu (npr. CAP). Primjeri neobveznih rashoda su

troškovi strukturnih fondova i razvojnih politika, poput izdataka za istraživanje i inovacije.

Ukupna sredstva kojima raspolaže EU (**prihodi**) ograničena su na 1,24% BDP-a Unije i predstavljaju tek oko 2,5% zbroja nacionalnih proračuna država članica. Sredstva u proračun EU pritječu iz tzv. **tradicionalnih vlastitih izvora** (uvozne poljoprivredne pristojbe, uvozne carine i kotizacije na uvoz šećera i izoglukoze; oko 11% prihoda), 1,4%-ni udio u prihodima što ih države članice ostvaruju **od PDV-a** (oko 14%) i **uplate država članica** koje su razmjerne njihovom **BDP-u** (75%).

Na **rashodovnoj strani** proračun pokriva administrativne troškove institucija Unije i troškove politika. Najveći iznos odnosi se na **poljoprivrednu politiku**, ali je njezin udio znatno smanjen u odnosu na početke zajedničkog proračuna. Istodobno, porasla su izdvajanja za socijalnu politiku, istraživanje i inovacije te za zaštitu okoliša. Veličinom druga rashodovna stavka su **strukturne operacije** (strukturni i kohezijski fondovi), koje čine sve veći dio rashoda. Njihov je cilj poticanje gospodarskog razvoja u najsiriromašnijim regijama i zadovoljavanje određenih socijalnih potreba.

Prema najnovijem prijedlogu Europske komisije, EU bi 2008. godine trebao po prvi puta dobiti zajednički proračun u kojem poljoprivreda neće nositi najveći dio sredstava, nego bi primat trebala preuzeti stavka namijenjena gospodarskom rastu i zapošljavanju. Prijedlog proračuna trebao bi biti prihvaćen do kraja 2007., a iznosi 129,2 milijarde eura.

Socijalna politika i zapošljavanje

Politika na europskoj razini od osnivanja EEZ-a 1958. godine bila je usmjerena prije svega na gospodarska pitanja, da bi se kasnije, osobito nakon osnivanja EU-a 1993. godine, pozornost posvetila izgradnji Europe na socijalnom planu. Razvoj socijalne politike veže se i uz tehnološki napredak koji ima pozitivne i negativne učinke na socijalnu strukturu Unije. Konvergencija zemalja članica izazvala je i približavanje socijalnih potreba i problema s kojima se susreću, međutim, još uvijek postoje razlike po zemljama. Premda su za socijalnu politiku

još uvijek odgovorne same članice, Uniji se nameće zadatak koordinacije nacionalnih socijalnih politika.

Heterogenost europskog prostora očituje se na tri polja: nezaposlenosti, troškovima rada i socijalne zaštite. **Nezaposlenost** u Uniji predstavlja značajan problem, veći nego u SAD-u i Japanu, mada zadnjih godina pokazuje tendenciju smanjenja. Razina nezaposlenosti je vrlo različita među članicama (2006.g.: Danska i Nizozemska oko 4%, Slovačka i Poljska iznad 13%). **Troškovi rada** – najviše nadnice i stupanj socijalne zaštite radnika u industriji Unije imaju zemlje koje čine tvrdu jezgru Unije: Njemačka, Francuska, Austrija, Beneluks. Konkurentnost tih zemalja objašnjava se većom produktivnošću te korištenjem učinaka koncentracije aktivnosti. Zemlje najnižih nadnica nalaze se na rubovima Unije: Portugal, Grčka i nove zemlje članice. **Razina socijalne zaštite** također nije ujednačena u Uniji, pogotovo između skandinavskih zemalja i najsiriromašnijih novih zemalja članica Unije.

Zapošljavanje i socijalna pitanja postali su prioritetom europskih institucija početkom 1990-ih godina. Prvi je pravi pomak ostvaren 1993. godine Bijelom knjigom o rastu, konkurentnosti i zapošljavanju. Godine 1997. formira se Europska strategija zapošljavanja. Ugovor iz Amsterdama je institucijama Unije povjerio nove zadaće i efikasnija sredstva za područje politike zapošljavanja i socijalnih pitanja. Ipak, nije promijenio temeljno načelo **isključive nadležnosti država članica** za politiku zapošljavanja. Mjere koje usvajaju Vijeće EU i Parlament ne uređuju pitanje zapošljavanja, već se njima daju samo upute državama članicama ili se podupiru njihova djelovanja na području zapošljavanja.

Mogućnost harmonizacije prava nije predviđena. Vijeće EU donosi odluke jednoglasno u području: socijalne sigurnosti i socijalne zaštite radnika, zaštite radnika u slučaju otkaza ugovora o radu, zastupanja i obrane interesa radnika i poslodavaca, uvjeta zapošljavanja državljana trećih zemalja te financijskih doprinosa za zapošljavanje i stvaranje radnih mjesta.

Zajednički su ciljevi usklađenih politika zapošljavanja:

- što veća zaposlenost uz istovremeno poboljšanje uvjeta života i rada,
- jačanje tržišta rada i obrazovane radne snage, koja se može prilagoditi ekonomskim promjenama i

- poboljšanje kvalitete socijalne politike i socijalne zaštite.

Prioriteti **nacionalnih vlasti** u području zapošljavanja su razvoj ljudskih potencijala, promicanje produktivnih ulaganja, poboljšanje učinkovitosti institucija na tržištu rada, otvaranje novih radnih mjesta, te omogućavanje pristupa radu, posebice za mlade ili dugo nezaposlene osobe.

Europski socijalni model odražava zajedničke vrijednosti koje se zasnivaju na očuvanju mira, socijalne pravde, ravnopravnosti, solidarnosti, promicanja slobode i demokracije i poštivanja ljudskih prava. Gospodarski i socijalni sustavi moraju se reformirati u onim područjima gdje ne zadovoljavaju kriterije efikasnosti i socijalno održivog razvoja te gdje se ne suočavaju sa izazovima demografskih promjena, globalizacije i informatičko-tehnološke revolucije. U tom kontekstu su važni novi sustav, koji se naziva «**Flexicurity**», a koji bi trebao istovremeno osiguravati prilagodljivost i sigurnost, te **Lisabonska strategija**.

Na lisabonskom sastanku na vrhu 2000. godine odlučeno je o usvajanju strategije kojom bi se olakšalo postizanje pune zaposlenosti i jače kohezije do 2010. godine, strategije koja bi obuhvaćala i postojeće inicijative u ovome području. Temeljni je cilj europskih institucija razvoj Unije kao najkonkurentnijeg i najdinamičnijeg svjetskog gospodarstva utemeljenog na znanju, koje ostvaruje održivi ekonomski rast uz osiguranje većeg broja boljih radnih mjesta te veće socijalne kohezije. Načelna odluka samita konkretizirana je u brojnim dokumentima, a ponajprije Europskom socijalnom agendom.

U području socijalnih pitanja, vrlo je važna uloga strukturnih fondova, prije svega **Europskoga socijalnog fonda**, koji se smatra najvažnijim financijskim instrumentom potpore socijalnoj politici na razini Unije. Primjer je djelovanja inicijativa EQUAL, usmjerena borbi protiv diskriminacije i neravnopravnosti zaposlenika i osoba koje tek traže posao. Valja spomenuti i vrijednost **socijalnog dijaloga**, koji se smatra najboljim načinom osuvremenjivanja ugovornih odnosa, prilagodbe organizacije rada i razvijanja ravnoteže između fleksibilnosti i sigurnosti. Okuplja predstavnike poslodavaca i radnika na europskoj razini.

Socijalna politika bliska je regionalnoj politici kojoj je cilj razvoj najsiromašnijih regija u Uniji, dok su objekt socijalne politike najsiromašniji građani Unije. Regionalna i socijalna politika usmjerene su na smanjenje ekonomske i socijalne

neravnoteže u Zajednici, a većina mjera im je komplementarna pa ih je potrebno koordinirati. Strukturni fondovi glavni su nositelj unaprjeđenja socijalne kohezije u Uniji.

Regionalna politika (politika regionalnog razvoja)

Smanjenje regionalne nejednakosti bitan je uvjet za svaki ekonomski i politički napredak EU. Cilj je regionalne politike postizanje harmoničnog, ujednačenog i održivog razvoja te jačanje **gospodarske i socijalne kohezije** Unije. Temeljno načelo regionalne politike je financijska solidarnost koja se očituje u usmjeravanju financijskih sredstava kroz strukturne i kohezijske fondove.

Načela regionalne politike EU:

- načelo koncentracije - raspoloživa sredstva se koncentriraju na regije čiji BNP po glavi stanovnika ne prelazi 75% prosjeka Unije
- načelo sufinanciranja - države članice sredstva Strukturnih fondova moraju nadopuniti nacionalnim sredstvima (privatnim i/ili javnim) te zajmovima Europske investicijske banke (EIB)
- načelo programiranja - Komisija nastoji usmjeriti državne politike programskim uvjetovanjem prioriteta regionalnog razvoja
- načelo partnerstva - Sve faze provedbe politike trebale bi se odvijati u suradnji nacionalnih vlasti s regionalnim i lokalnim vlastima te s relevantnim gospodarskim i društvenim partnerima
- načelo supsidijarnosti - upravljanje sustavom od strane države korisnice je složen proces kojeg komplicira brojnost potrebnih dokumenata i sudionika.

Sredstva zemalja članica koriste se radi rješavanja regionalnih problema, kao što su poboljšanje infrastrukture, socijalni i kulturni razvoj zaostalih regija, te se koriste različita sredstva subvencioniranja i fiskalno poticanje osnivanja poduzeća u određenim regijama. Regije s problemima su:

(1) regije zaostale u razvoju:

- nedovoljna ili neadekvatna infrastruktura
- slaba ili zaostala industrijska struktura
- poljoprivreda sa zastarjelom strukturom
- depopulacija sela s navalom na gradove
- velika nezaposlenost (mladi i radnici slabe ili niske kvalifikacije)

- (2) zone s pretežnim industrijskim aktivnostima u opadanju (crna metalurgija, ugljenokopi, rudnici željeza, brodogradnja, tekstil)
- (3) pretežno poljoprivredne zone.

Regionalna politika jedna je od najstarijih zajedničkih politika. Već 1958. godine osnovana su dva fonda: socijalni fond i fond za poljoprivredu. Uslijed prvog vala proširenja Europskih zajednica osnovan je fond za regionalni razvoj (1975.). Njegov glavni cilj bila je preraspodjela proračunskih sredstava u najsiromašnije regije. Kohezijska politika započela je razvojem projekta uspostave jedinstvenoga europskog tržišta i utvrđena je u Jedinstvenom europskom aktu iz 1986. Godine 1992., zajedno s ekonomskom i monetarnom unijom i jedinstvenim europskim tržištem, postala je jednom od glavnih ciljeva EU utvrđenih Ugovorom iz Maastrichta. Temeljem tog ugovora, osniva se Kohezijski fond za podršku u području politike zaštite okoliša i prometa u najmanje razvijenim regijama EU. Odlukom Europskoga vijeća iz Edinburgha (1992.) osnovan je novi financijski instrument za upravljanje ribarstvom.

Strukturnim fondovima financiraju se višegodišnji programi koji čine razvojne strategije pripremljene u zajedničkoj suradnji regija, država članica i Europske komisije. Cilj je partnerstva razviti regionalnu infrastrukturu (npr. prometnice), unaprijediti telekomunikacijske usluge, pružiti podršku poduzetništvu i omogućiti usavršavanje radnika te proširiti znanja informacijskog društva. S ciljem rješavanja specifičnih problema Unija je uspostavila tzv. **regionalne inicijative** koje se financiraju iz strukturnih fondova, npr.: Interreg III (namijenjen prekograničnoj, transnacionalnoj i međuregionalnoj suradnji), Urban II (namijenjen održivom razvoju gradova i gradskih područja), Leader + (namijenjen razvoju sela putem lokalnih inicijativa), Equal (ima za cilj borbu protiv nejednakosti i diskriminacije na tržištu rada).

Dosadašnji učinak strukturnih sredstava je nepotpun. Dok države Unije jedna drugu postepeno dostižu po pitanju nacionalnog ekonomskog rasta, unutar svake i dalje postoje područja koja zaostaju po stopi rasta i zaposlenosti, a najočitiji razlog takvom trendu je aglomeracija kapitala u razvijenim, urbanim centrima te rijetka ulaganja u manje razvijena i ruralna područja.

Gospodarska i društvena konvergencija bolje je ostvarena u slučajevima gdje su strukturne intervencije programirane u skladu s makroekonomskom politikom država članica. U Španjolskoj i Irskoj nacionalna je politika, orijentirana na rast, vlastitim ulaganjima popratila bitna sredstva iz zajedničkog proračuna Unije te na taj način pridonijela važnom porastu stope zaposlenosti i ekonomskog rasta kao i gustoći transportne mreže u ovim zemljama. Učinkovitost strukturnih intervencija ovisi i o administrativnoj sposobnosti središnje i područne uprave kao korisnika. Najdjelotvorniji programi osmišljeni su u skladu s ljudskim kapitalom regije i mogućnostima njezine tržišne prednosti. Stoga je za dugoročno održiv regionalni razvoj potrebna državna uprava sa strateškom sposobnošću programiranja, uz tehničku i administrativnu sposobnost obrade potrebne dokumentacije.

Fondovi EU

Financijski fondovi financijski su instrumenti Unije za pomoć financiranja posebnih djelovanja u okviru politika koje definiraju Europsko vijeće i Vijeće ministara. Najčešće imaju redistributivnu funkciju, npr. u obliku subvencija. Najznačajniji su strukturni i kohezijski fondovi.

Strukturni fondovi EU:

- Europski regionalni razvojni fond (European Regional Development Fund - ERDF)
- Europski socijalni fond (European Social Fund - ESF)
- Financijski instrument za pomoć ribarstvu (Financial Instrument for Fisheries Guidance - FIFG)
- Europski fond za smjernice i jamstva u poljoprivredi (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund - EAGGF).

Europski fond za regionalni razvoj (ERDF / FEDER) namijenjen je razvoju socijalne i gospodarske kohezije u EU kako bi se smanjile razlike u socio-ekonomskoj razvijenosti regija. Sredstva se uglavnom koriste za poboljšanje infrastrukture, lokalnog razvoja i zaštitu okoliša. Fond podupire mala i srednja poduzeća, proizvodne investicije, poboljšanje infrastrukture i lokalni razvoj, ulaganja u obrazovanje i zaštitu zdravlja u regijama.

Europski socijalni fond (ESF) potiče usavršavanje i pomoć pri zapošljavanju. Najvažniji je financijski instrument za promicanje zaposlenosti i razvijanje ljudskih potencijala. Neka su od najvažnijih područja djelovanja borba protiv dugoročne nezaposlenosti i isključenosti s tržišta rada, stvaranje novih radnih mjesta, obrazovanje i usavršavanje, jednake mogućnosti za žene i muškarce na tržištu rada. Fond provodi aktivnosti za poboljšanje kvalitete obrazovanja i omogućavanje obrazovanja, promociju kontinuiranog učenja i usavršavanja praćenjem trendova na tržištu rada, poticanjem sudjelovanja u znanstvenoistraživačkom radu i slično.

Financijski instrument za pomoć ribarstvu (FIFG) promiče strukturne mjere u ribarstvu. Aktivnosti Fonda usmjerene su osuvremenjivanju sektora (obnova flote i modernizacija brodova za ribolov, prerada i komercijalizacija ribljih i ostalih proizvoda), zaštiti mora i promociji proizvoda.

Europski fond za smjernice i jamstva u poljoprivredi (EAGGF / FEOGA) potiče ruralni razvoj i promjene poljoprivrednih struktura. Funkcioniranje Fonda povezano je s razvojem Zajedničke poljoprivredne politike (CAP). Obuhvaća dva sektora aktivnosti: sektor jamstava (garancija) i sektor smjernica. Aktivnosti su usmjerene na razvoj ruralne infrastrukture, poboljšanje kvalitete poljoprivredne proizvodnje, pomoć mladim farmerima i zajednicama u slabije pristupačnim krajevima, poticaj razvoju turizma u ruralnim područjima, zaštitu ruralnog naslijeđa i zaštitu okoliša.

Kohezijski fond (Cohesion Fund - CF) osnovan je 1993. godine s ciljem financiranja projekata koji se odnose na okoliš i izgradnju prometnica u četiri manje prosperitetne zemlje Unije: Španjolskoj, Portugalu, Grčkoj i Irskoj. Cilj je smanjenje gospodarskih i socijalnih razlika među članicama EU-a. Danas njegova sredstva koriste većinom nove članice EU-a, a Irska više ne. Sredstva iz Fonda mogu koristiti zemlje članice čiji BDP iznosi manje od 90% prosjeka Unije, pod uvjetom da provode ekonomski program konvergencije.

Europsko vijeće je u prosincu 2006. godine odlučilo o uspostavi **Europskog fonda za prilagodbe globalizaciji**. Fond ima misiju osiguravati potporu radnicima koji su ostali bez posla zbog restrukturiranja te im pomagati u stručnoj

izobrazbi i u pronalaženju novog posla. To je financijski instrument Unije, za kojeg je u okviru financijskog okvira za 2007.-2013. predviđeno 11,3 milijardi eura. Uz Fond, države članice bi na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini morale provoditi mjere za učinkovitom reintegracijom radnika bez posla na novo tržište rada. Po načelu supsidijarnosti, Fond bi trebao pokrivati samo slučajeve koji prema ljestvici i učinku imaju jasnu komunitarnu dimenziju te slučajeve koji ne mogu biti uspješno riješeni prema općoj politici okvira te postojećem programu potpore zajednici.

Europski fond za razvoj (EDF) osnovan je Rimskim ugovorom radi financiranja razvoja pridruženih prekomorskih zemalja i teritorija. EDF je glavni instrument financijske suradnje EU-a sa 77 pridruženih zemalja ACP-a. Sredstva EDF-a se ne osiguravaju iz proračuna Unije kao ona za, nego izravnim nacionalnim financijskim doprinosima.

Europski investicijski fond i Europska investicijska banka

Europski investicijski fond – EIF (European Investment Fund) novo je tijelo Unije, sa sjedištem u Luksemburgu, a osnovan je u lipnju 1994. godine s ciljem potpore ekonomskom rastu, odnosno razvoju malog i srednjeg poduzetništva te smanjenju nezaposlenosti u EU. Fond ulaže u obliku poduzetničkog kapitala (venture capital) ili odobrava garancije bankama i drugim financijskim institucijama, koje investiraju na srednji i dugi rok u infrastrukturne projekte i razvoj malih i srednjih poduzeća (SME). Njegovi su dioničari Europska investicijska banka, Komisija EU i ostale europske financijske institucije.

Europska investicijska banka – EIB (European Investment Bank) financijska je institucija EU sa sjedištem u Luksemburgu. Njezina je uloga osigurati sredstva za kapitalne investicije vezane za razvoj i integraciju Unije. Banka odobrava kredite uz minimalne kamate u godišnjem iznosu od oko 20 milijardi eura (do 50% cijene projekta). Usto, daje zajmove za razvoj nedovoljno razvijenih regija, razvoj infrastrukture (poboljšanje transeuropskih prometnih, telekomunikacijskih i energetske mreže, poboljšanje konkurentnosti europske industrije i razvoj malih i srednjih poduzeća, zaštitu okoliša i slično). Osigurava i zajmove za razvoj zemalja potpisnica Lomé konvencije, država istočne i jugoistočne Europe koje se pripremaju za članstvo u EU te zemalja Sredozemlja.

Bankom upravljaju Vijeće guvernera (ministri financija država članica), Odbor direktora (27 direktora-administratora) i Upravni odbor. EIB nabavlja sredstva s tržišta kapitala, gdje joj njezin dobar kreditni rejting (AAA) omogućuje traženje povoljnih kredita koje zatim sama dalje plasira. Europska investicijska banka jedna je od ključnih institucija koje pružaju podršku ostvarivanju ciljeva regionalne politike.

8.1.1.7. Razvitak zajedništva na monetarnom području

Potreba za usklađivanjem ekonomske i monetarne politike postala je očita početkom sedamdesetih godina kada su Sjedinjene Američke Države suspendirale konvertibilnost dolara (dokidanjem zlatnog standarda, tj. pokriva dolara zlatom). Diljem svijeta započelo je razdoblje velike monetarne nestabilnosti, koja su dodatno otežale naftne krize 1973. i 1979. godine. Pokretanje Europskog monetarnog sustava (EMS) u 1979. godini znatno je stabiliziralo valutne tečajeve i potaknulo zemlje članice da provode politiku štednje, istodobno održavajući veze međusobne ispomoći i discipline u otvorenom ekonomskom prostoru.

Europska obračunska jedinica - ECU

EUA (European Unit of Account) uvodi se 1975. godine radi utvrđivanja novčane pomoći zemljama ACP i njena je vrijednost bila definirana novčanom košarom sastavljenom od valuta članica EEZ-a (kasnije je dobila ime ECU). ECU (European Currency Unit) bila je zajednička mjerna novčana jedinica EU-a do 1998. godine.

To je obračunska jedinica čija je vrijednost predstavljala ponderiranu količinu svih nacionalnih valuta zemalja Unije, čak i ako nisu bile uključene u mehanizam europskog tečaja (novčana košara), a zasnivala se na kriteriju procjene relativnog sudjelovanja u trgovinskoj razmjeni svake zemlje, djelomično korigirane međunarodnim značenjem nacionalne valute. Svaka nacionalna središnja banka utvrdila je osnovni tečaj svoje vlastite valute prema ECU-u, koji

je nazvan **stožerni tečaj** i bio je zaštićen odobrenim fluktuacijskim novčanim rasponom, radi kontrole stabilnosti svih valuta EMS-a.

U europskoj košari nalazile su se sve nacionalne valute zemalja članica EEZ-a, a kvalitativni sastav revidirao se svaki put kada bi nova zemlja članica ušla u Zajednicu. Ugovor o iz Maastrichta zamrznuo je košaru do prestanka EMS-a 1998. godine. Kriteriji za kvantitativno ponderiranje sastava košare bili su (vidi tablicu 8-4):

- težina nacionalnih valuta u ECU-u,
- količina nacionalnih valuta u novčanoj košari,
- pripadajući stožerni tečaj neke nacionalne valute.

Tablica 8-4. Posljednji stožerni tečajevi valuta EMS-a

Valute:	od 14. svibnja 1993. do 3. svibnja 1998.			
	težina / količina		= stožerni tečaj	
	nac.valuta		u ECU-ima	u nac. valuti
njemačka marka	0,3218	0,62420	0,512915	1,949640
belgijski franak	0,08208	3,30100	0,024868	40,21230
danska kruna	0,02657	0,19760	0,134466	7,436790
španjolska pezeta	0,04462	6,88500	0,006482	154,2500
francuski franak	0,20372	1,33200	0,152932	6,538830
britanska funta	0,11165	0,08784	1,271053	0,786749
grčka dragma	0,00544	1,44000	0,003780	364,5130
irska funta	0,01057	0,00855	1,236662	0,808628
talijanska lira	0,08465	151,800	0,000557	1.793,190
luksemburški franak	0,00318	0,13000	0,024868	40,21230
nizozemski gulden	0,10006	0,21980	0,455224	2,196720
portugalski eskudo	0,00722	1,39300	0,005185	192,8540
	1,00000			

Sporazum iz Bazela utvrdio je fluktuacijske granice od $\pm 2,25\%$, ali u odnosu na američki dolar (USD). EEZ bila je vezana međusobnim paritetima europskih valuta, kao i odnosom prema USD-u, odakle ideja o uvođenju monetarne zmijske 24. svibnja 1972. godine za sve zemlje Zajednice, Norvešku i Švedsku. Zmija je bila "tunel" koji je sadržavao, dnevno, sve komunitarne valute, procijenjene u

odnosu na USD. Raspon zmiye nije smio prijeći $\pm 2,25\%$. Neuspjeh zmiye posljedica je više faktora :

- variranja dolara od točke učvršćenja sustava, na što su europske zemlje malo djelovale
- s uvođenjem plivajućeg tečaja, SAD je inaugurirao svoju politiku kojom je zaštita pariteta USD-a pripadala inozemnim centralnim bankama
- asimetrija sustava bila je teret za zaštitu pariteta slabih valuta, dok su jake valute bile oslobođene svakog doprinosa
- razilaženje nacionalnih politika i makroekonomske performance zemalja članica, uoči prvog naftnog šoka.

Mreža bilateralnih tečajeva uvedena je 2. kolovoza 1993. godine. Granica odobrene monetarne fluktuacije proširena je do $\pm 15\%$.

Nastanak Ekonomske i monetarne unije i EURO

Stari Europski monetarni sustav je imao za cilj unutarnju stabilnost (cijene) i vanjsku stabilnost (devizni tečaj) za svaku zemlju članicu EU-a, i to oslanjajući se na prilagodljivost kreditnih mehanizama i intervenciju monetarnih vlasti. EMS se oslanjao na tri pravila:

- pravilo stabilnosti između valuta
- pravilo konvertibilnosti neke valute u odnosu na drugu valutu
- pravilo solidarnosti zemlje članice.

Europska monetarna košara i mehanizam europskog tečaja (pravila koja preciziraju odnose između valuta) definirale su položaj jedne zemlje članice EU-a u okviru EMS-a do 3. svibnja 1998. godine od kada djeluje «Novi EMS», koji obuhvaća **Ekonomsku i monetarnu uniju (EMU)** s jedinstvenom valutom - **eurom** i novi mehanizam deviznih tečajeva (ERM II) za valute zemalja koje nisu uvele euro.

EMU je napredniji stupanj ekonomske integracije koji obuhvaća zajedničku monetarnu politiku i usko koordinirane ekonomske politike zemalja članica. Unutarnje tržište može se razvijati samo u okviru monetarnog sustava koji osigurava upravljanje deviznim tečajem. EMU je usmjeren na dvojnost “euro + jedinstveno tržište”. Euro je jedinstvena valuta koju je prihvatilo 13 zemalja Europske monetarne unije (EMU). Sve zemlje članice EMU-a morale su

zadovoljiti **kriterije konvergencije**, tj. morale su dokazati da mogu ispuniti sve gospodarske uvjete potrebne za članstvo u EMU.

U knjižnom obliku euro je ušao u gospodarstvo i u banke zemalja članica EMU-a već 1. siječnja 1999. (osim u Grčkoj, koja je pristupila EMU-u 1. siječnja 2001.) kada su fiksirani tečajevi nacionalnih valuta prema euru. Od **1. siječnja 2002.** euro ulazi u optjecaj i u gotovinskom obliku, kao jedinstveni novac 12 članica EU-a, a tada službeno počinje i zamjena postojećih valuta tih država. Od 1. ožujka 2002. postao je jedino sredstvo plaćanja u zemljama EMU-a. U Sloveniji se uvodi od 1.1.2007. "Euroland", euro-zona ili euro-područje zajednički je naziv za 13 članica EU-a koje su ušle u EMU i uvele euro kao zajedničku valutu.

Uvođenjem eura postupno dolaze do izražaja sve pogodnosti jedinstvenog tržišta Unije, pri čemu se izbjegavaju gubitci koji nastaju pri promjeni valuta i njihovu transportu te se uspoređuju cijene istih proizvoda ili usluga diljem EU. Novčanice i kovanice dotadašnjih nacionalnih valuta mogle su se zamijeniti za euro u poslovnim bankama kraće vrijeme, a u središnjim bankama (koje su taj novac izdale), po istom tečaju i bez dodatnih naknada, će se mijenjati najmanje do 2012., ponegdje i neograničeno.

Tablica 8-5. Razvoj EMU-a

PRVA FAZA 01.06.1990.	DRUGA FAZA 01.01.1994.	TREĆA FAZA 01.06.1999.
<ul style="list-style-type: none"> • potpuna liberalizacija tijeka kapitala • povećana suradnja središnjih banaka • slobodna uporaba ECU-a • pojačano usklađivanje gospodarske, monetarne i fiskalne politike u EU 	<ul style="list-style-type: none"> • osnivanje EMI-a (preteče ECB-a) • zabrana financiranja proračunskog deficita iz monetarnih izvora • povećana koordinacija monetarnih politika • jačanje gospodarske konvergencije • proces osamostaljivanja nacionalnih središnjih banaka, zaključno do osnivanja ESCB-a • pripreme za III. fazu 	<ul style="list-style-type: none"> • nepovratno fiksiranje stopa konverzije valuta • uvođenje eura • primjena jedinstvene monetarne politike ESCB-a • uvođenje ERM II unutar EU • pokretanje Pakta o stabilnosti i rastu

Što je monetarna unija?

Valutno područje unutar kojega su međusobni tečajevi valuta zemalja članica neopozivo fiksirani čini monetarnu uniju. Članice monetarne unije gube kontrolu (i nadzor) nad tečajem, kamatnim stopama i ponudom novca, tj. gube monetarni suverenitet. Troškove i koristi zajedničke valute razmatra teorija **optimalnih valutnih područja (OCA)** i ona je imala veliku ulogu pri formiranju EMU-a. Osnovni kriteriji OCA su:

- Mobilnost proizvodnih faktora (prvenstveno rada)
- Fleksibilnost (promjenjivost) cijena i nadnica
- Sličnost u stopama inflacije
- Otvorenost gospodarstva (prema razmjeni)
- Fiskalna solidarnost (zajednički proračun)
- Financijska integracija
- Simetričnost ekonomskih šokova (usklađenost poslovnih ciklusa).

Trgovinska povezanost utječe na prelijevanje ekonomske aktivnosti, ali je važnija sličnost struktura proizvodnje i trgovine, odnosno unutar-granska razmjena (razmjena proizvoda unutar iste proizvodne grane, dakle vrlo sličnih ili istovrsnih proizvoda).

Troškovi monetarne unije:

- Gubljenje monetarne politike kao instrumenta ekonomske politike
- Tečaj fiksiran, kamatne stope egzogene
- Gubljenje inflacijskog poreza i mogućnosti devalvacije
- Tranzicijska nestabilnost
- Gašenje prihoda seigniorage-a (emisijske dobiti).

Koristi monetarne unije su vidljive prvotno na mikro razini: ukidanje izravnih transakcijskih troškova konverzije valuta, troškovi platnog prometa, neizravne koristi zbog veće usporedivosti cijena, smanjenje neizvjesnosti zbog kredibilnog fiksiranja tečajeva - osiguranje (hedging)... Veća izvjesnost u pogledu budućih cijena uslijed trajnog fiksiranja tečajeva doprinosi kvaliteti odluka o investicijama, proizvodnji, potrošnji itd. Nadalje: izražavanje cijena roba na svjetskim tržištima u domaćoj valuti (manje fluktuacije cijena), nepostojanje valutnog rizika za vanjski dug, međunarodne devizne pričuve – olakšano financiranje deficita tekućeg

računa, zajednička valuta doprinosi integraciji financijskih sustava (obveznica, dionica, bankovni sektor) što ih produbljuje i povećava njihovu likvidnost, olakšana diverzifikacija rizika. Kada se govori o EU, u budućnosti će troškovi i koristi monetarne unije ovisiti o nastavku **procesa političke i ekonomske integracije**.

Europski sustav središnjih banaka (ESCB)

ESCB se sastoji od **Europske središnje banke - ECB** (Frankfurt a/M.) i središnjih banaka svih 27 zemalja članica EU-a. Osim Upravnog vijeća i Izvršnog odbora ECB-a, ESCB-om upravlja i Opće vijeće (u njemu se nalaze guverneri nacionalnih banaka svih zemalja članica ESCB-a). Eurosustav (Eurosystem) čine samo središnje banke članica euro-zone. ECB je monetarna vlast EMU-a, ona formulira politiku, ali je provode nacionalne CB. Njen osnutak bio je predviđen Ugovorom o EU, kojim je pokrenut projekt stvaranja monetarne unije kao nadogradnje unutarnjeg tržišta EU. Svečano je osnovana 30. lipnja 1998. na temeljima EMI-a (Europskog monetarnog instituta), a odgovornost za provedbu europske monetarne politike preuzela je 1. siječnja 1999.

Europska središnja banka nadzire količinu novca u opticaju, upravlja tečajem eura, brine se za funkcioniranje platnog sustava te zajedno sa središnjim bankama država članica drži i upravlja službenim deviznim pričuvama. Prema Ugovoru o EU glavni zadatak ECB-a je **stabilnost cijena** u euro-zoni. ECB stabilnost cijena definira kao godišnju stopu rasta cijena nižu od 2%, ali blizu 2%. Instrumenti monetarne politike u EMU-u su: stalne olakšice (osiguravaju likvidnost povezanu s neravnotežom bankarskih trezora - marginalni zajmovi i depozitne olakšice), operacije otvorenog tržišta i obvezne rezerve. Odluke o monetarnoj politici se donose većinom glasova u Upravnom vijeću banke, gdje sjede predstavnici zemalja članica EMU-a, ali članovi ne smiju zastupati nacionalna stajališta. ESCB je u svom radu potpuno neovisan sustav i to u institucionalnom, operativnom, personalnom i financijskom pogledu.

Odnosi tečaja sa zemljama EU nečlanicama euro-zone

Glavni motivi pridruživanja novih članica EU-a monetarnoj uniji su prvenstveno vezani za potencijalne koristi članstva, kao što je veća stabilnost gospodarstva i potencijalni gospodarski rast. Novi **mehanizam tečaja (ERM-II)** regulira odnos valuta zemalja članica EU-a koje još nisu uvele zajedničku valutu. U tom mehanizmu valute pojedinih zemalja povezane su s eurom, ali njihov tečaj nije fiksiran. Članstvo u ERM II nužno je za procjenu zadovoljavanja kriterija stabilnosti tečaja nacionalne valute prije uvođenja eura.

U ERM-u danas sudjeluju Danska i šest novih zemalja članica (Cipar, Malta, Litva, Estonija, Letonija i Slovačka) koje se spremaju uvesti euro. Velika Britanija je prihvatila načelo fakultativnog sudjelovanja u mehanizmu ("opting out"), Švedska "odugovlači" s uvođenjem eura zbog negativnog stava njenih građana, a ostale nove članice EU-a nisu još spremne niti za uvođenje jedinstvene valute, niti za tečajni mehanizam. Instrumenti novog mehanizma - ERM II su:

- fluktuacijske granice za valute članice mehanizma u odnosu na euro ($\pm 15\%$ ili $\pm 2,25\%$)
- nadgledanje razvoja konvergentnosti (ispunjavanje kriterija za članstvo u euro-zoni) i upravljanja deviznim rezervama
- mehanizmi intervencije središnjih banaka i ECB-a (u slučaju potrebe).

Tablica 8-6. Članice EMU-a

Godine	Broj članica	Države
Osnivanje EMU, 1999.	11	Austrija, Belgija, Finska, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Portugal, Španjolska
2001.	12	Grčka
2007.	13	Slovenija
2008.-2009.*	19	Cipar, Malta (vjerojatno 1.1.2008.); Estonija, Letonija, Litva i Slovačka (planiraju 2009.)
nakon 2010.*	25	Bugarska, Češka Republika, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Švedska
?*	27	Danska i Velika Britanija

* Planovi i procjene pojedinih zemalja; Danska i Velika Britanija su upitne kao članice EMU-a.

Postojanje valuta “outs” (koje koriste fleksibilan tečaj - Velika Britanija, Švedska, Poljska, Češka i Rumunjska) određeni je rizik za euro-zonu (npr. inflacijske razlike). Države članice koje nisu prihvatile euro, trebale bi to učiniti čim to budu dopuštali njihovi gospodarski rezultati, ili nakon donošenja odgovarajuće političke odluke.

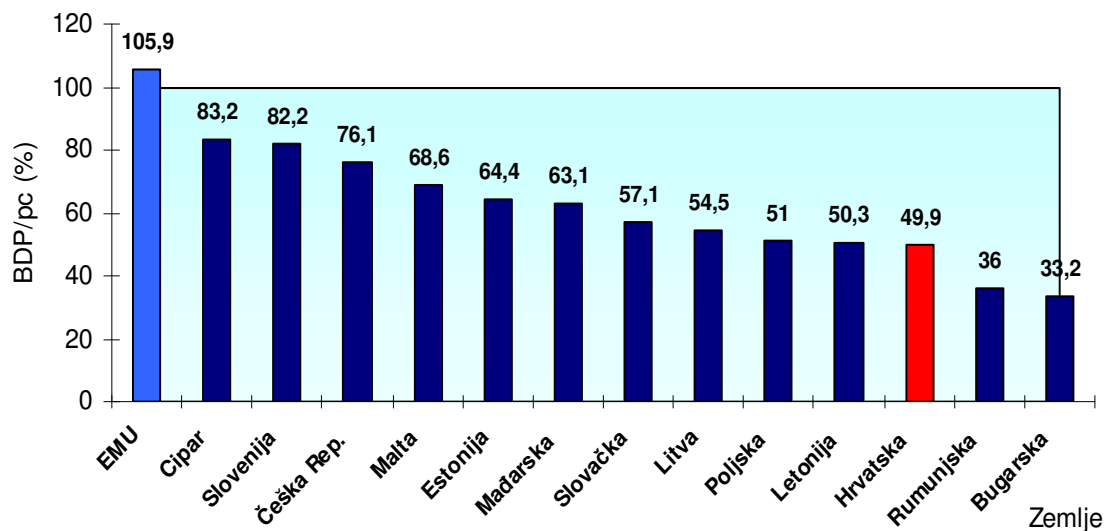
Nominalna i realna konvergencija

Da bi članica EU-a postala članicom EMU-a, osim političke volje, mora udovoljavati kriterijima dogovorenim u Maastrichtu 1992. godine, a zapisanim u Ugovoru o EU - kriteriji iz Maastrichta. Ti kriteriji nazivaju se i **kriteriji konvergencije**:

- 1) inflacijski kriterij (stabilnost cijena): stopa inflacije u zemlji kandidatkinji ne smije biti za više od 1,5% iznad prosjeka triju članica EU-a s najnižom inflacijom
- 2) kamatni kriterij: prosječna dugoročna nominalna kamatna stopa ne smije za više od 2% prelaziti prosječnu stopu triju članica EU-a s najnižom inflacijom
- 3) fiskalni kriteriji: deficit proračuna konsolidirane opće države ne smije prelaziti razinu od 3% BDP-a, a ukupan javni dug ne smije biti viši od 60% BDP-a ili, ukoliko prelazi tu granicu, mora opadati i približavati se referentnoj vrijednosti zadovoljavajućim ritmom
- 4) tečajni kriterij: članica EU mora tijekom barem 2 godine “bez ozbiljnih tenzija” sudjelovati u ERM II, tj. da tečaj njezine valute prema euru mora fluktuirati unutar dopuštenih granica, koje su posljednjih nekoliko godina postavljene na +/- 15% u odnosu na središnji paritet.

Procesi nominalne i realne konvergencije u zemljama članicama, međusobno se isprepliću i određuju ritam uključivanja novih zemalja, odnosno širenje euro-zone. Koncept **realne konvergencije** uobičajeno podrazumijeva proces sustizanja razine gospodarskog razvoja prosjeka EU (konvergencija dohodaka) ili završetak procesa tranzicije i povezanih strukturalnih reformi, što bi učinilo tranzicijska gospodarstva sličnija ostalim zemljama EU.

Grafikon 8-2. BDP po glavi stanovnika (PPS), u odnosu na prosjek EU, 2006.

Nove zemlje članice ostvaruju različite rezultate u procesu **nominalne konvergenije** (tj. ispunjavanje kriterija iz Maastrichta), što znači da nisu jednako spremne za jedinstvenu monetarnu zonu. Ovisno o specifičnim makroekonomskim i mikroekonomskim uvjetima, zemlja primjenjuje određeni sustav deviznog tečaja, koji ima funkciju postizanja ključnih makroekonomskih ciljeva i pospješuje proces realne konvergenije, tj. razvoj i transformaciju gospodarstva zemlje radi stimuliranja uspješnog procesa «sustizanja» (catching-up) njihovih gospodarstava u odnosu na razinu koja je prisutna u EU.

Cipar i Malta usko su vezale svoje valute za euro i prve bi trebale uvesti jedinstvenu valutu nakon Slovenije, koja je uspješno ispunila sve nominalne kriterije u vrlo kratkom razdoblju nakon pridruživanja Uniji. Navedene zemlje blizu su europskog prosjeka BDP-a. Pribaltičke članice (Estonija, Letonija i Litva), uz ubrzani gospodarski rast i fiksne valutne tečajeve, ipak nisu uspjele održati niske stope inflacije, čime ne ispunjavaju kriterij stabilnosti cijena. Češka Republika, Poljska, Mađarska i Rumunjska sporije postižu utvrđene kriterije za članstvo u euro-zoni, a koriste fleksibilnije tečajne sustave.

Koordinacija makroekonomskih politika u EU

Temelj je gospodarske politike EU-a usklađivanje ekonomskih politika država članica EU. Ključni dokument kojim se na godišnjoj razini pružaju smjernice upravljanja s ciljem rasta i stabilnih makroekonomskih politika jesu **Opće smjernice ekonomskih politika** (Broad Economic Policy Guidelines). U sklopu te politike provode se i mjere strukturnih reformi na tržištima dobara i kapitala te procesa kojem je cilj unaprijediti politike zapošljavanja u državama članicama. Glavne makroekonomske politike u EU su monetarna politika, koja je jedinstvena za zemlje članice euro-zone, i fiskalna politika, koja je nacionalna, ali načelno uokvirena s razine EU-a.

Europsko je vijeće 17. lipnja 1997. u Amsterdamu usvojilo 2 važne rezolucije: (1) Pakt o rastu – govori o zapošljavanju kao bitnom prioritetu Unije i (2) **Pakt o stabilnost i rastu** (Stability and Growth Pact - SGP). SGP je sporazum o proračunskoj stabilnosti i uravnoteženom ekonomskom rastu koji obvezuje države članice da se pridržavaju proračunskih pravila, a disciplina je zajamčena multilateralnim nadzorom i zabranom prekomjernih zaduženja.

SGP-om se uređuje da srednjoročni ciljevi proračunskih politika država članica budu «blizu ravnoteže ili u višku», tj. da ostvaruju proračunski suficit ili vrlo niski deficit. od Kako bi se izbjegle poteškoće potrebno je koordinirati nacionalne proračunske politike te ih usuglasiti s ciljem stabilnosti cijena koju provodi ECB za sve članice euro-zone. Poteškoće u koordinaciji nacionalnih politika mogu se javiti ukoliko u tranzicijskom razdoblju članice vode različite proračunske politike (ekspanzivnu ili restriktivnu).

8.1.2. EFTA

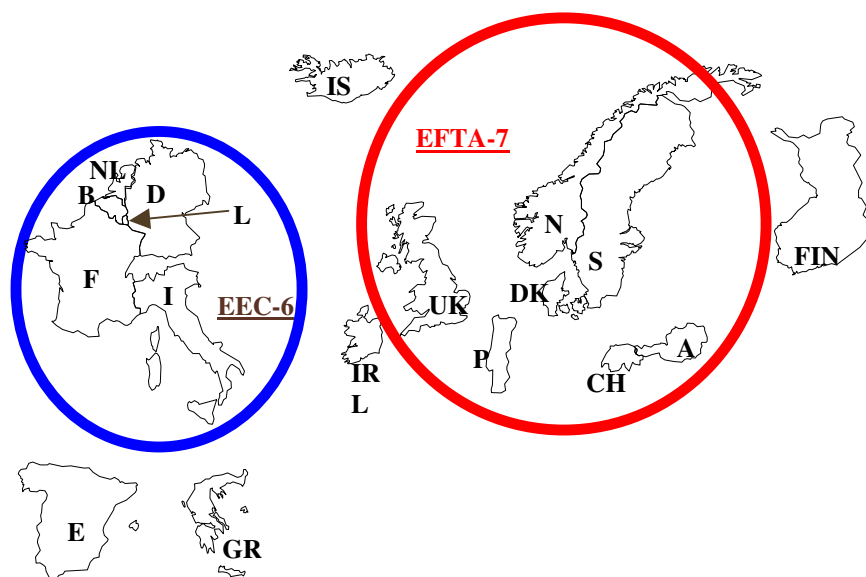
Kao odgovor na stvaranje Europskih zajednica u 1950-tima, skupina također zapadnoeuropskih zemalja je 1960. godine potpisala **Stockholmsku konvenciju**, kojom je formirano **Europsko udruženje slobodne trgovine (EFTA)**. Udruženje su u početku činile: Austrija, Švicarska, Danska, Norveška, Portugal, Švedska i

Velika Britanija, a kasnije su pridruženi Finska, Island i Lihtenštajn. Cilj EFTA-e bio je stvaranje zone slobodne trgovine između njenih članica te uspostava gospodarske unije. Članice ukidaju ili smanjuju carine i necarinske barijere na proizvode/usluge određene sporazumom, ali su zadržale vlastite carinske politike.

EFTA je međunarodna organizacija koja danas ujedinjuje tržišta Islanda, Lihtenštajna, Norveške i Švicarske u zonu slobodne trgovine te istovremeno predstavlja platformu za sudjelovanje njezine tri članice (Islanda, Lihtenštajna i Norveške) u Europskom gospodarskom prostoru (EEA) zajedno s 27 država članica EU-a. Švicarski odnos s EU-om temelji se na bilateralnim sporazumima. Države EFTA-e imaju razvijenu ekstenzivnu mrežu sporazuma o slobodnoj trgovini s ne-EU državama i regionalnim grupacijama iz Europe i svijeta, pa tako i s Hrvatskom.

Slika 8-6. Evolucija 2 koncentrična kruga (I.)

A) Trgovinski dogovori u Zapadnoj Europi (60-ete): EFTA-7 i EEZ-6 formiraju dva nepreklapajuća kruga:

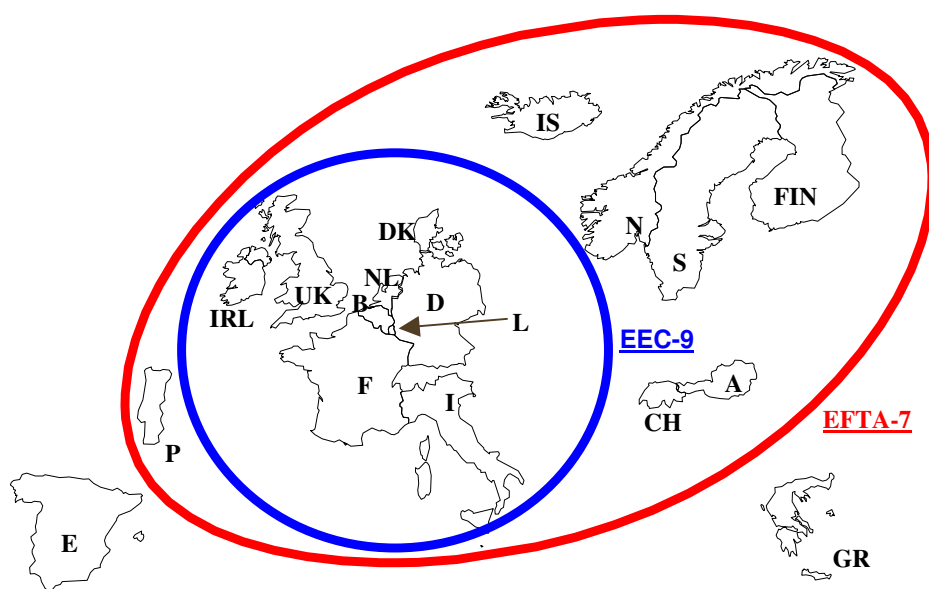

- Preferencijalna liberalizacija u EEZ-u i EFTA-i se produbljuje (carinska unija EEZ-a i zona slobodne trgovine EFTA-e dovršene su do 1968. godine)

- Pojava diskriminatornih učinaka uzrokuje politički pritisak na zemlje EFTA-e da se pridruže EEZ-u zbog učinka skretanja trgovine i širenja EEZ-a
- Velika Britanija prva se pokušava pridružiti EEZ-u (1961.), ali neuspješno (zbog protivljenja Francuske) sve do 1973. godine, zajedno s Irskom i Danskom (Norvežani odbili EEZ na referendumu)
- Širenjem EEZ-a prinuda za uključivanjem jača za preostale članice EFTA-e, koje potpisuju Sporazume o slobodnoj trgovini s EEZ-9, što uzrokuje domino-učinak snižavanja trgovinskih barijera. Tri nove članice EEZ-a već su imale slobodnu trgovinu s preostalim članicama EFTA-e.

Slika 8-7. Evolucija 2 koncentrična kruga (II.)

B) Trgovinski dogovori u Zapadnoj Europi u 1970-etima: dva koncentričan kruga se sada počinju preklapati:

Dublja integracija u EZ-12 jača prinudu za uključivanje preostalih članica EFTA-e, a kraj Hladnog rata slabi otpor tih zemalja za uključivanje u EZ. U narednim godinama, EFTA-u je napustilo još nekoliko članica, tako da se danas sastoji od samo 4 zemlje. Inicijativa proširivanja jedinstvenog europskog tržišta na EFTA-u rezultiralo je stvaranjem Europskog ekonomskog prostora - EEA.

8.1.3. EEA

Europski gospodarski prostor (European Economic Area - EEA), nastao je sporazumom potpisanim 1992. godine između tadašnjih 12 država EZ-a te tadašnjih 6 država članica EFTA-e (Austrije, Finske, Islanda, Norveške, Švedske i Švicarske), s ciljem stvaranja jedinstvenog tržišta na kojem bi se primjenjivale tzv. četiri slobode - sloboda kretanja ljudi, roba, usluga i kapitala.

Sporazum o Europskom gospodarskom prostoru stupio je na snagu 1994. godine, a obuhvaćao je 17 od ukupno 18 zemalja koje su ga potpisale. U Švicarskoj taj sporazum nije ratificiran zbog negativnog rezultata referenduma. U međuvremenu, tri su članice EFTA-e postale članicama EU (Austrija, Finska i Švedska), a 1995. godine sporazumu je pristupio i Lihtenštajn. Nove članice EU-a (njih 10), nakon proširenja 2004. godine također postaju članice EEA-a, kao i Rumunjska i Bugarska od 1.1.2007. godine.

EEA je uspostavljen zbog želje Norveške, Islanda i Lihtenštajna za sudjelovanjem na unutarnjem europskom tržištu, ali bez prihvatanja pune odgovornosti koju donosi članstvo u EU. Sporazum daje pravo konzultacija s Komisijom EU za vrijeme formuliranja zakonodavstva EU, ali bez prava glasa o odlukama. Snažan utjecaj sudjelovanja u donošenju odluka i visoka razina integriranosti pravne stečevine EU-a u nacionalno zakonodavstvo čini ove države vrlo bliskima EU. Politički, članstvo u EU nije tekući cilj za države EFTA-e.

Sporazum o EEA je temeljen na principu četiri temelja unutrašnjeg tržišta, tzv. "četiri slobode". EEA ne obuhvaća sve odredbe jedinstvenog tržišta EZ-a (npr. sporazum isključuje poljoprivredne i riblje proizvode, neizravno oporezivanje te ne sadrži zajedničku vanjsku gospodarsku politiku). Unatoč tome, oko 80% propisa EZ-a koji uređuju jedinstveno tržište primjenjuje se na području EEA.

8.1.4. CEFTA

Osnovni su ciljevi Sporazuma o osnivanju Srednjoeuropske zone slobodne trgovine usklađivanje razvoja ekonomskih odnosa između zemalja potpisnica

putem razvoja trgovine, ubrzanje razvoja komercijalnih aktivnosti, podizanje životnog standarda te osiguranje boljih mogućnosti zapošljavanja, povećanje produktivnosti i postizanje financijske stabilnosti. Sporazum su prve potpisale u prosincu 1992. tadašnja Čehoslovačka, Mađarska i Poljska.

U siječnju 1996. godine Sporazum je potpisala Slovenija, a u srpnju 1997. Rumunjska i Bugarska. Prije njegova potpisivanja, prve četiri zemlje već su potpisale ugovore o pridruživanju s EU pa CEFTA djeluje kao jedna od pripremnih aktivnosti na putu k punopravnom članstvu u EU. Hrvatska 1. ožujka 2003. godine postala je punopravnom članicom CEFTA-e. Ulaskom u EU, članicama CEFTA-e prestaje članstvo, tako da se nakon 1. svibnja 2004. broj članica smanjio na samo 3. Tijekom 2006. godine počeli su i zaključeni pregovori oko formiranja "nove CEFTA-e".

Pregovori o novoj CEFTA-i odvijali su se u okviru Pakta o stabilnosti u jugoistočnoj Europi, uz snažnu podršku Europske komisije. Inicijativa treba pomoći u pripremama država jugoistočne Europe za članstvo u EU. Ona ne zamjenjuje europsku perspektivu, nego bi joj trebala biti komplementarna i pomoći u pripremama. Sporazum se modernizirao dodavanjem novih i usklađivanjem postojećih uredbi, unapređivanjem mehanizma rješavanja sporova, obuhvaćanjem pitanja trgovine uslugama i zaštite intelektualnog vlasništva (što u originalnoj CEFTA-i nije bilo regulirano).

Novi sporazum zamjenjuje postojeće mreže bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini i omogućuje da se CEFTA-i, uz Makedoniju, priključe Albanija, BiH, Crna Gora, Srbija, Kosovo (UNMIK) te Moldavija. Ugovorom se usuglašavaju bilateralne povlastice utvrđene između država koje su već liberalizirale 90% trgovine, uključujući gotovo svu trgovinu industrijskim proizvodima. U Bukureštu je 19. prosinca 2006. godine potpisan sporazum o novoj proširenoj CEFTA-i, ali su već 1.1.2007. Rumunjska i Bugarska prestale biti članice jer su postale dio EU.

Svim je državama jugoistočne Europe EU najznačajniji trgovinski partner. Tijekom 2005. ukupna trgovina između EU i jugoistočne Europe iznosila je 79 milijardi eura, što je povećanje od 53% u odnosu na 2001. godinu. EU je

omogućila preferencijalni pristup svome tržištu za proizvode sa zapadnog Balkana od 2001. godine. Izvoz u EU je tada rastao za 38%.

Proces stabilizacije i pridruživanja - PSP

U kontekstu doprinosa procesu stabilizacije zemalja jugoistočne Europe, Europska je komisija u svibnju 1999. predložila stvaranje Procesa stabilizacije i pridruživanja za Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Bivšu Jugoslavensku Republiku Makedoniju i Saveznu Republiku Jugoslaviju (danas: Srbija + Kosovo i Crna Gora), kojim se unapređuje do tada postojeći Regionalni pristup EU prema zemljama regije.

Proces, tj. **strategija EU** prema zemljama jugoistočne Europe uključuje šest elemenata:

- **Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP)**, kao novu vrstu ugovornih odnosa (tzv. sporazum o pridruživanju treće generacije)
- **razvoj postojećih gospodarskih i trgovačkih odnosa s regijom i unutar regije**
- razvoj, odnosno djelomičnu prenamjenu postojeće gospodarske i financijske pomoći (CARDS)
- povećanu pomoć za demokratizaciju, razvoj civilnog društva, obrazovanje i izgradnju institucija
- korištenje mogućnosti za suradnju u raznim područjima, uključujući pravosuđe i unutarnje poslove
- razvoj političkog dijaloga, uključujući i politički dijalog na regionalnoj osnovi.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

SSP (Stabilisation and Association Agreement). Ovo je nova generacija europskih sporazuma ponuđena zemljama **jugoistočne Europe** u sklopu Procesa stabilizacije i pridruživanja. Sporazumom **se uređuju** opća načela, politički dijalog, regionalna suradnja, slobodno kretanje roba, kretanje radnika, osnivanje pravnih osoba, pružanje usluga i kapitala, usklađivanje zakona,

provedba zakona i pravila tržišnog natjecanja, pravosuđe i unutarnji odnosi, politike suradnje i financijska suradnja.

Ciljevi su tog sporazuma razvijanje političkog dijaloga između Unije i zemlje potpisnice sporazuma, početak postupnog usklađivanja nacionalnog zakonodavstva zemlje potpisnice s pravnom stečevinom, promicanje gospodarskih odnosa dviju strana, postupno razvijanje zone slobodne trgovine između dviju strana te poticanje regionalne suradnje u sklopu PSP-a. Sporazum daje zemlji potpisnici status potencijalnog kandidata za članstvo u EU. Hrvatska je SSP potpisala **29. listopada 2001. godine**, a na snagu je stupio **1. veljače 2005. godine** zbog procesa ratifikacije. U međuvremenu je vrijedio Privremeni sporazum. Hrvatska, Makedonija, Albanija i Crna Gora primjenjuju Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), a pregovori EU s ostalim zemljama regije su u tijeku.

Strah da se nameće stvaranje područja slobodne trgovine jugoistočne Europe posve je neutemeljen iz vrlo jednostavnog razloga što je to područje već uspostavljeno **mrežom bilateralnih sporazuma** koje su međusobno potpisale sve zemlje regije, uključujući i Moldaviju. Za gotovo sve industrijske proizvode i dio poljoprivrednih proizvoda trgovina se obavlja bez plaćanja carina, naravno uz uvjet da ti proizvodi zadovoljavaju pravila o domaćem podrijetlu.

Jedinstveni sporazum u određenoj bi mjeri trebao pogodovati regionalnoj trgovini, no i postojeći su bilateralni sporazumi sadržajno uvelike bili sukladni. Jedinstveni sporazum ne podrazumijeva ujednačivanje bilateralnih lista osjetljivih proizvoda za koje su carine zadržane. Ako bi se carine htjele ujednačiti na način koji bi donio povećanje trgovine, svi bilateralni sporazumi morali bi se podići na razinu najliberalnijeg, a to je sporazum između Hrvatske i BiH, kojim su ukinute sve carine.

Međutim, ne očekuje se da će trgovina unutar regije bitno porasti nakon potpisivanja multilateralnog ugovora. Prvo, trgovina je već liberalizirana, a ugovor sam po sebi neće potaknuti trgovinu, jer je potrebno razvijati i druge instrumente kroz zajedničke projekte. Nadalje, da bi se multilateralni okvir stvarno uspostavio, potrebno je nekoliko godina. Drugo, svakoj od zemalja regije glavni je trgovinski partner EU. Iskustva CEFTA-e govore da ta zona slobodne

trgovine nije bitno povećala međusobnu trgovinsku razmjenu jer su zemlje potpisnice bile prvenstveno usmjerene na jačanje suradnje s EU-om, što je i sastavni dio gospodarskog kriterija iz Kopenhagena.

Treba, međutim, istaknuti da je CEFTA donijela najbolje učinke upravo u zajedničkim pripremama zemalja potpisnica u procesu integriranja u EU, razmjeni iskustava u harmonizaciji zakonodavstva, a istodobno je bila dobra priprema za uključivanje u unutarnje tržište EU.

8.2. REGIONALNE INTEGRACIJE IZVAN EUROPSKOG PROSTORA

Proces regionalne integracije u Europi smatra se iznimkom, ali i u drugim dijelovima svijeta jača regionalizam, posebno u zadnjih 10-15 godina (npr. NAFTA, MERCOSUR, ASEAN i sl.). Žarište novih istraživanja postaje afrički kontinent, za koji se smatra da bi se uz pomoć regionalnih integracija napokon mogao razviti (npr. ECOWAS, UEMOA, Magreb, SACU, COMESA...). To je vrlo važno za taj najsiromašniji kontinent, koji sve više zaostaje za vodećim trgovinskim blokovima kao što su EU, NAFTA i ASEAN+3.

8.2.1. NAFTA

Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini - NAFTA (North American Free Trade Agreement) potpisan je 1. siječnja 1994. godine od strane Kanade, Meksika i Sjedinjenih Američkih Država.

Zagovornici NAFTA-e – uključujući neke od najvećih svjetskih korporacija – obećavali su stvaranje stotine tisuća visoko plaćenih radnih mjesta u SAD-u, rast životnog standarda u SAD-u, Kanadi i Meksiku, poboljšanje zaštite okoliša i transformiranje Meksika iz siromašne države u razvoju u visokorastuće tržište za izvoz američkih proizvoda. Protivnici NAFTA-e – uključujući radnike, "zelene", potrošače i religijske grupe – naglašavali su da će NAFTA snažno djelovati na

snižavanje plaća, uništiti stotine tisuća radnih mjesta u SAD-u, onemogućiti demokratsku kontrolu domaće gospodarske, ali i svake druge politike.

Ovako različita gledišta povezana su s činjenicom da je NAFTA radikalan eksperiment – nikad se prije nisu ujedinjavale države na tako različitom stupnju razvoja. NAFTA nije samo trgovinski sporazum kojim se snižavaju carine i odobravaju carinske kvote. NAFTA traži od država članica mijenjanje nacionalnih zakonodavstava u različitim područjima, od prodaje mesa do patentnih pravila. Iako je NAFTA prvotno bila trgovinski sporazum, danas se sve više smatra investicijskim sporazumom. Njegove najvažnije odredbe daju stranim investitorima nova prava i privilegije kojima se promovira realokacija faktora proizvodnje te deregulacija esencijalnih usluga, kao što su opskrba vodom, energijom ili zdravstvena njega.

Tablica 8-7. Osnovni ponderi NAFTA-e

	stanovništvo 2004.	GDP PPP milijardi USD 2004. bruto	GDP p/c 2004. USD	izvoz milijardi USD 2004.	uvoz milijardi USD 2003.
Kanada	32.507.874	958,7	29,800	279,3	240,4
Meksiko	104.959.594	941,2	9,000	164,8	168,9
USA	293.027.571	10.990,5	37,800	714,5	1260,2
NAFTA	430.495.039	12.890,4	-	1158,6	1669,5
NAFTA u % svijeta	6,75	25,04	-	18,04	25,56

8.2.2. ASEAN

Udruženje država Jugoistočne Azije (The Association of South East Asian Nations - ASEAN) osnovano je 8. kolovoza 1967. u Bangkoku, a države osnivači su Indonezija, Malezija, Filipini, Singapur i Tajland. Bruneji pristupaju 1984. godine, Vijetnam 1995., Laos i Myanmar (Burma) 1997. i Kambodža 1999. godine. Temeljni ciljevi ASEAN-a su:

- Ubrzanje gospodarskog rasta, društvenog napretka i kulturnog razvoja regije kroz duh jednakosti i partnerstva u cilju zajedništva naroda Jugoistočne Azije
- Promocija regionalnog mira i stabilnosti.

Kada je ASEAN utemeljen, trgovina između država-članica nije bila značajna. Procjena između 1967. i 1970. godine pokazuje da je udio unutaraseanske trgovine u ukupnoj trgovini država članica iznosila 12-15%. Dakle, prvotni cilj bio je djelovati na povećanje ove trgovine. Stoga je 1977. potpisan Preferencijalni trgovinski sporazum (Preferential Trading Arrangement) kojim su države-članice međusobno dogovorile preferencijalni trgovinski režim. Deset godina kasnije, Prošireni preferencijalni trgovinski sporazum prihvaćen je na trećem Summitu država ASEAN-a u Manili, koji je djelovao na daljnje povećanje unutaraseanske trgovine.

Okvir Sporazuma o proširenoj gospodarskoj suradnji (Agreement on Enhancing Economic Cooperation) je prihvaćen 1992. godine u Singapuru s ciljem stvaranja Zone slobodne trgovine država ASEAN-a (ASEAN Free Trade Area) ili AFTA. Strateški cilj AFTA-e je porast regionalnih konkurentskih prednosti država ASEAN-a kao jedinstvene proizvodne cjeline. Eliminacijom carinskih i necarinskih barijera između država članica očekuje se veća gospodarska efikasnost, produktivnost i kompetitivnost. Peti Summit 1995. godine u Bangkoku usvojio je Agendu za jačanje gospodarske integracije (Agenda for Greater Economic Integration) kojom se planira ubrzati realizaciju AFTA-e s predviđenih 15 u 10 godina.

Godine 1997. lideri država ASEAN-a prihvaćaju Viziju ASEAN-a 2020 nazvanu Partnerstvo ASEAN-a u dinamičnom razvoju (ASEAN Partnership in Dynamic Development) s ciljem bliskije ekonomske integracije regije. Vizija je stvoriti stabilnu, prosperitetnu i visoko konkurentnu Gospodarsku regiju ASEAN (ASEAN Economic Region) sa slobodnim kretanjem roba, usluga, investicija, kapitala na načelima održivog razvoja i smanjenje socio-ekonomskih dispariteta.

ASEAN je tijekom godina razvijao i brojne trgovinske sporazume sa zemljama regije i šire (EU, Indija, Australija, Papua Nova Gvineja, Istočni Timor), a neke od njih izrazile su želju za pristupanjem ASEAN-u. Posebno je značajna suradnja s

tri istočno-azijske trgovinske i gospodarske sile, tj. Japanom, Kinom i Južnom Korejom (ASEAN + 3), s kojima ove zemlje čine jedan od najznačajnijih trgovinskih svjetskih blokova.

Tablica 8-8. Osnovni ponderi ASEAN-a

	stanovništvo 2004.	GDP PPP milijardi USD 2004. gross	GDP p/c 2003. USD	izvoz milijardi USD 2003.	uvoz milijardi USD 2003.
Brunej	365.251	6.5	15.051	4.410	1.254
Kambodža	13.363.421	25.02	1.658	1.394	1.844
Indonezija	238.452.952	758.8	3.405	63.450	39.011
Laos	6.068.117	10.32	1.799	359	482
Malezija	23.522.482	207.8	9.579	105.000	79.289
Mijanmar	42.720.196	74.53	1.364	592	373
Filipini	86.241.697	390.7	4.387	34.985	36.100
Singapur	4.353.893	109.4	22.962	157.851	128.528
Tajland	64.865.523	477.5	7.253	78.416	74.214
Vijetnam	82.689.518	203.7	2.477	19.500	21.600
ASEAN	562.643.050	2264.27	4.042	465.957	382.696
ASEAN u % svijeta	8,82	4,40	49,30	7,26	5,86

8.2.3. MERCOSUR

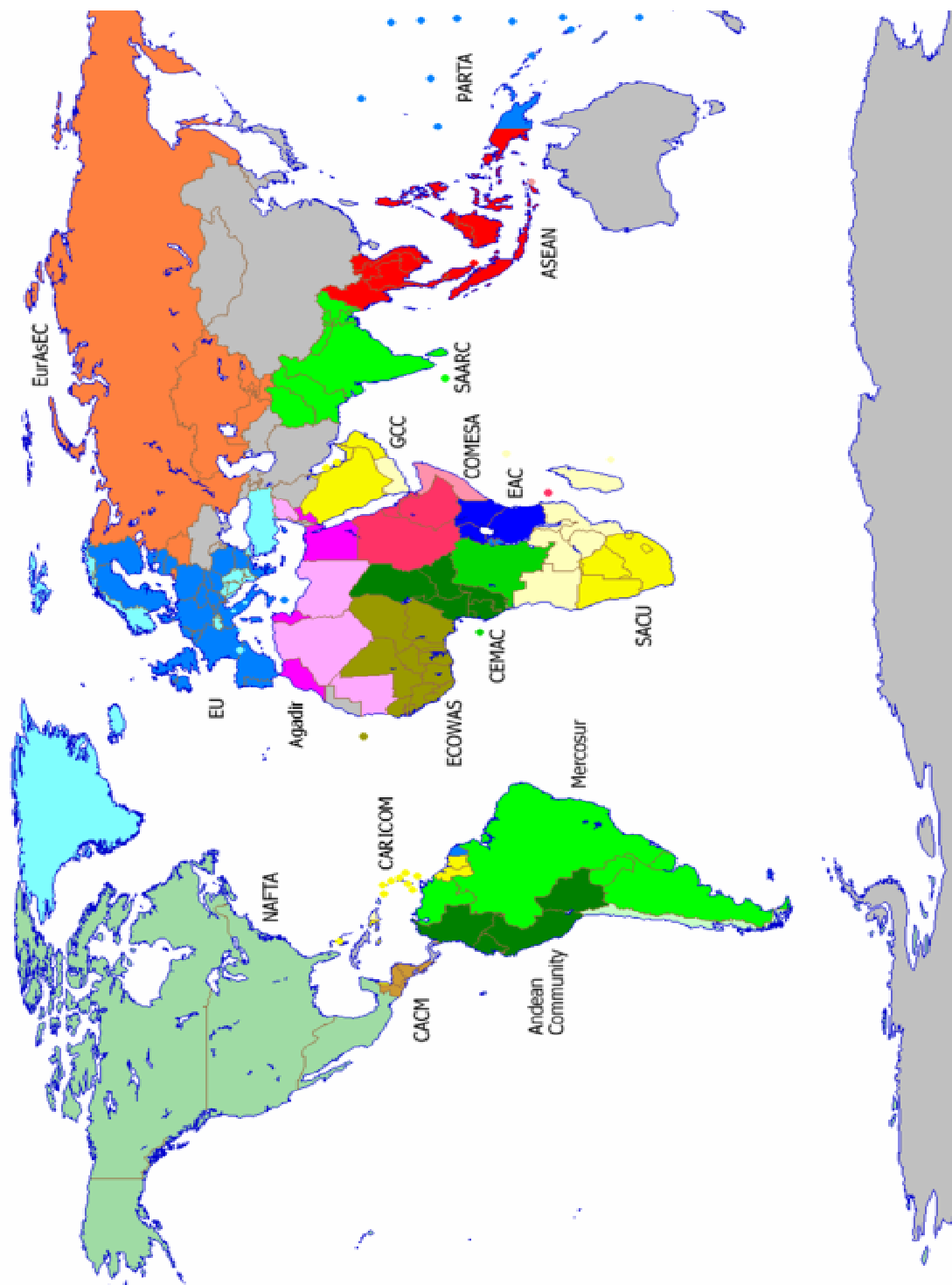
MERCOSUR su osnovali Argentina, Brazil, Paragvaj i Urugvaj u ožujku 1991. potpisivanjem Sporazuma iz Asunciona (Treaty of Asuncion). Izvorno, imao je ambiciozne ciljeve stvaranja zajedničkog tržišta/carinske unije između država članica na temelju različitih formi gospodarske suradnje koja je bila započeta suradnjom Argentine i Brazila 1986. godine. Sporazum iz Ouro Preto (Treaty of

Ouro Preto) iz 1994. godine je sporazumu dodao novu fazu u odnosima između država, kada se počelo implementirati / realizirati zajedničko tržište. Tranzicijska faza je započela 1995. godine i treba završiti 2006. godine formiranjem zajedničkog tržišta. Od 2006. godine MERCOSUR-u se pridružila i Venezuela, kao peta punopravna članica.

Nekoliko bitnih događaja 2003. godine doprinosi jačanju MERCOSUR-a. Novoizabrani predsjednici Argentine i Brazila, predsjednik Kichner i Lula da Silva stavljaju MERCOSUR na vrh liste prioriteta. Nakon nekoliko inicijativa uspostavlja se Odbor stalnih predstavnika MERCOSUR-a (Committee of Permanent Representatives of the MERCOSUR).

MERCOSUR je od svog osnivanja puno napredovao i poticao trgovinske i integracijske procese u Južnoj Americi. Sporazum potpisan 1996. godine između MERCOSUR-a i Čilea, odnosno Bolivije na "4+1" formuli uspostavio je zonu slobodne trgovine. Tijekom ovoga razdoblja MERCOSUR je stvorio zajedničke mehanizme za političke konzultacije, što je formalizirano 1998. godine tzv. "Političkim MERCOSUR-om" ("Political MERCOSUR") u kojem četiri države plus Bolivija i Čile participiraju kao punopravni članovi. Također su intenzivirani odnosi sa EU-om, SAD-om i drugim latinoameričkim zemljama. Sa zemljama **Andskog pakta** je ugovorena posebna trgovinska suradnja na temelju koje bi se trebalo formirati zajedničko tržište. Suradnja ova dva trgovinska bloka podloga je za stvaranje Latinoameričke asocijacije za integraciju. S druge strane, postoji inicijativa SAD-a za stvaranjem slobodne trgovinske zone obiju Amerika - FTAA (Free Trade Area of the Americas).

Slika 8-8. **GLAVNE REGIONALNE EKONOMSKE INTEGRACIJE**

9. POLOŽAJ HRVATSKE U PROCESU INTEGRIRANJA S EU

9.1. Pregled odnosa Europske unije i Hrvatske

15. siječnja 1992.

Uspostavljeni diplomatski odnosi između EU i RH prihvaćanjem nezavisnosti Republike Hrvatske. Ugovorni odnosi uvjetovani nadzorom ispunjavanja "kodeksa demokratskog ponašanja".

1995.

Prvi konkretan napredak u odnosu između Hrvatske i EU ostvaren je godine kad su pregovori o Sporazumu o suradnji između EU i RH bili u završnoj fazi, a Hrvatska privremeno bila korisnicom programa tehničke i financijske potpore Unije - Phare. Ipak, uoči akcije "Oluje" provedba programa Phare za Hrvatsku bila je jednostrano zamrznuta, a Sporazum o suradnji suspendiran.

1997.

EU usvojila politiku regionalnog pristupa namijenjenu državama jugoistočne Europe.

10. lipnja 1999.

Na konferenciji u Sarajevu usuglašen Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu. Cilj dokumenta bila je stabilizacija i obnova jugoistočne Europe približavanjem država regije međunarodnim organizacijama i euro-atlantskim integracijama te učvršćivanjem regionalne suradnje.

28. listopada 2001.

Potpisan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Hrvatske i EU (parafiran 14. svibnja 2001., a Sabor ga je ratificirao 5. prosinca 2001.)

1. siječanj 2002.

Početak primjene Privremenog sporazuma između Hrvatske i EU

18. prosinca 2002.

Hrvatski sabor usvojio Rezoluciju o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji.

21. veljače 2003.

Hrvatska podnijela zahtjev za članstvo u EU

20. travnja 2004.

Europska komisija donijela pozitivno mišljenje o zahtjevu RH za punopravno članstvo u EU i predložila otvaranje pristupnih pregovora.

18. lipanj 2004.

Republika Hrvatska dobila status kandidata za članstvo u EU,

16.-17. prosinac 2004.

Europsko vijeće u Bruxellesu potvrdilo datume početka pregovora o članstvu s Turskom i Hrvatskom.

19. siječnja 2005.

Hrvatski sabor je konsenzusom svih parlamentarnih stranaka usvojio Izjavu o zajedničkom djelovanju Vlade i Sabora u procesu pregovora za članstvo u EU, Deklaraciju o temeljnim načelima pregovora, te Odluku o osnivanju Nacionalnog odbora za praćenje pregovora.

1. veljače 2005.

Ugovor o pridruživanju između EU i Hrvatske stupa na snagu.

16. ožujka 2005.

Na sastanku u Bruxellesu ministri vanjskih poslova država članica EU-a odlučili odgoditi početak pregovora o pristupanju Hrvatske EU zbog nepotpune suradnje s Haškim sudom. Vijeće je istog dana usvojilo pregovarački okvir za Hrvatsku kojeg je Komisija predložila krajem siječnja, a u kojem se definiraju pravila prema kojima će se pregovori voditi s Hrvatskom kad se za to ostvare uvjeti.

3. listopada 2005.

Započinju službeni pregovori s Hrvatskom i Turskom.

20. listopada 2005.

Hrvatska u Bruxellesu započela screening, analitički pregled usklađenosti zakonodavstva, s poglavljem znanost i istraživanje, jednim od 35 poglavlja europske pravne stečevine o kojima će pregovarati tijekom pristupnih pregovora.

8. studenoga 2006.

EK usvojila je 2. redovito Izvješće o napretku RH kao kandidata za članstvo u EU. Istoga je dana EK usvojila komunikaciju »Strategija proširenja i glavni izazovi 2006-2007.« s dva priloga »Sposobnost EU za integraciju novih članica« i »Zaključci o Albaniji, BiH, RH, Makedoniji, Crnoj Gori, Srbiji i Turskoj«.

O tijeku pregovora između EU i RH vidi: <http://www.eu-pregovori.hr>

9.2. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Zaključivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) po prvi put su uspostavljeni ugovorni odnosi između Republike Hrvatske i Europske unije. Sporazum predstavlja pravni temelj i sadržajni okvir odnosa RH i EU. Sporazum je stoga prvi korak ka institucionaliziranju odnosa s Europskom unijom i omogućava postupne pripreme RH za ostvarenje punopravnog članstva u Uniji.

U lipnju 1999. godine Vijeće EU usvojilo je Proces stabilizacije i pridruživanja za Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Albaniju, Makedoniju i SR Jugoslaviju, kao modifikaciju "regionalnog pristupa" EU iz travnja 1997. godine. Hrvatska je otpočela proces intenzivnijeg približavanja EU 2000. godine, te se ubrzo potvrdila kao sposoban partner. U Hrvatsku je upućena i misija s ciljem procjene stanja u resorima u svrhu prikupljanja podataka potrebnih za izradu Studije o izvedivosti pregovora o SSP-u. Izradom i usvajanjem Studije o izvedivosti u lipnju 2000. godine, Europska komisija dala je preporuku Vijeću ministara EU-a za otpočinjanje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji.

Pregovori su otvoreni na marginama Zagrebačkog summita u studenom 2000. godine. Ukupno su održana tri službena kruga pregovora, dva kruga tehničkih pregovora, te niz dodatnih sastanaka na stručnoj razini kako bi se usuglasila pitanja vezana uz dijelove Sporazuma koji se odnose na poljoprivredu i trgovinu. Sporazum je 14. svibnja 2001. godine parafiran u Bruxellesu, a potpisan je **29. listopada 2001.** godine u Luxembourgu. Nakon potpisivanja Sporazuma započeo je proces ratifikacije u RH, Europskom parlamentu i svim državama članicama Unije. Sporazum je **1. veljače 2005. godine** stupio na snagu.

SSP predstavlja **novu generaciju sporazuma o pridruženom članstvu** za države obuhvaćene Procesom stabilizacije i pridruživanja (Hrvatska, Makedonija, Bosna i Hercegovina, Albanija, Srbija, Crna Gora). Sklapanjem ovoga Sporazuma Hrvatskoj se u evolutivnoj klauzuli potvrđuje status potencijalnog kandidata za članstvo u EU. To je samo po sebi viši stupanj odnosa nego što su ga u svojim sporazumima o pridruživanju uspostavile nove države članice i druge države kandidatkinje za članstvo u Uniji. Naime, Europski sporazumi nisu određivali status zemalja u pogledu mogućnosti i procedure ulaska u proces proširenja EU, već se status kandidata za članstvo stjecao naknadno tijekom uspješne provedbe obveza iz pridruženog članstva. U svom dijelu SSP znatno više nego Europski sporazumi naglašava potrebu regionalne suradnje radi stabiliziranja područja jugoistočne Europe.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je preferencijalni sporazum, koji treba pridonijeti gospodarskoj i političkoj stabilizaciji Hrvatske, te uspostavi bliskih i dugoročnih veza između ugovornih stranaka. Sporazum je sklopljen na neodređeno vrijeme. Područja suradnje predviđena Sporazumom u nadležnosti

su EU i/ili država članica, pa se tako radi o sporazumu mješovitog karaktera koji na odgovarajući način uređuje odnose Hrvatske s EU u sva tri stupa Unije.

Najviše napora tijekom pregovora uloženo je u usuglašavanje **trgovinskog dijela Sporazuma** u kojem je dogovoren prijelazni period u kojem će Hrvatska liberalizirati svoje tržište za industrijske i poljoprivredne proizvode iz EU, budući da je Unija već u studenome 2000. godine odlučila, uz određene manje iznimke, jednostrano liberalizirati svoje tržište za proizvode podrijetlom iz Hrvatske.

Postignuti sporazum jamči postupno otvaranje hrvatskog tržišta kroz trogodišnja i šestogodišnja prijelazna razdoblja, što se tiče industrijskih proizvoda. Kod poljoprivrednih proizvoda zajamčen je šestogodišnji prijelazni period, uz napomenu da se za razliku od industrijskih proizvoda, gdje će nakon prijelaznog razdoblja svi proizvodi biti liberalizirani, ovdje predviđa zadržavanje određene carinske zaštite i nakon isteka prijelaznog razdoblja. Važno je pri tome napomenuti da je predviđena i mogućnost primjene zaštitnih mjera u slučaju znatnijeg povećanja uvoza koji može ugroziti stabilnost domaćeg tržišta.

Od 1. siječnja 2002. godine do stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, 1. veljače 2005. godine, na snazi je bio **Privremeni sporazum** o trgovinskim i s njima povezanim pitanjima, koji je sklopljen između Europske zajednice i Republike Hrvatske. Privremenim sporazumom bili su regulirani trgovinski i prometni odnosi između RH i EU. U političkoj preambuli, te u odgovarajućim dijelovima teksta Sporazuma, utvrđen je jasan individualni karakter približavanja Hrvatske Europskoj uniji, bez čekanja da i druge zemlje obuhvaćene procesom stabilizacije i pridruživanja dostignu razinu hrvatskih prilagodbi.

Reforme gospodarskog i političkog sustava RH i temeljita prilagodba pravnim, gospodarskim i političkim standardima EU-a traži pojedinačni i grupni angažman svih pojedinaca i svih institucija u Hrvatskoj. Proces izvršavanja obaveza prilagodbe uvjetima za pridruženo članstvo odmah od početka povezan je s procesom prilagodbe ukupnog sustava kriterijima za punopravno članstvo.

9.3. Program CARDS

Europska komisija predložila je u svibnju 2000. godine pokretanje programa CARDS (Community Assistance For Reconstruction, Development and Stabilisation) - jedinstvenog instrumenta financijske i tehničke pomoći koji bi zamijenio sve dotadašnje mehanizme pomoći EU državama regije zapadnoga Balkana (npr. Phare ili Obnova). Početkom prosinca iste godine Vijeće ministara usvojilo je Uredbu kojom se u razdoblju 2000.-2006. godine državama zapadnoga Balkana dodjeljuje više od 5 milijardi eura za obnovu, razvoj infrastrukture, promidžbu demokracije, gospodarskog i socijalnog razvoja i regionalne suradnje.

CARDS je podijeljen na dvije komponente: nacionalnu i regionalnu. Nacionalna komponenta namijenjena je individualnim korisnicama programa, dok regionalna komponenta podrazumijeva sudjelovanje više država korisnica Programa. Sredstva CARDS-a dodjeljuju se isključivo za razrađene i odobrene projekte, te sukladno proceduri u natječajima Europske komisije.

7. MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE – STUPOVI SVJETSKOG GOSPODARSKOG SUSTAVA	2
7.1. MEĐUNARODNI MONETARNI FOND	2
7.2. MEĐUNARODNE BANKE ZA FINANCIRANJE RAZVOJA.....	7
7.2.1. Svjetska banka	9
7.2.1.1. Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)	9
7.2.1.2. Međunarodno udruženje za razvoj (IDA)	10
7.2.1.3. Međunarodna financijska korporacija (IFC)	11
7.2.1.4. Međunarodna agencija za osiguranje investicija (MIGA)	11
7.2.2. EUROPSKA BANKA ZA OBNOVU I RAZVOJ.....	12
7.2.3. EUROPSKA INVESTICIJSKA BANKA.....	12
7.2.4. UJEDINJENI NARODI	14
7.2.4.1. Organizacija Ujedinjenih naroda za industrijski razvoj (UNIDO)	14
7.2.4.2. Konferencija Ujedinjenih naroda za trgovinu i razvoj (UNCTAD).....	15
7.3. SVJETSKA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA.....	16
7.3.1. PRINCIPI FUNKCIONIRANJA WTO-A	19
7.3.2. USTROJ WTO-A.....	20
7.3.3. TRGOVINSKA VIJEĆA	21
7.3.4. TRGOVINSKI ODBORI.....	22
7.3.5. ODBORI	22
7.3.6. ODLUČIVANJE U WTO-u	27
7.4. ORGANIZACIJA ZA EKONOMSKU SURADNJU I RAZVOJ (OECD)	28
8. REGIONALNE INTEGRACIJE	30
8.1. EKONOMSKE INTEGRACIJE NA EUROPSKOM TLU	35
8.1.1. Europska unija (The European Union - EU)	38
8.1.1.1. Institucionalna i zakonodavna struktura EU.....	39
8.1.1.2. Od Europske zajednice za ugljen i čelik do Europske unije.....	49
8.1.1.3. Kraj XX. stoljeća u Europi i proces proširenja EU.....	52
8.1.1.4. Od carinske unije do jedinstvenog tržišta.....	59
8.1.1.5. Zajedničke politike EU	66
8.1.1.6. Financiranje zajedničkih politika i socijalno-gospodarska kohezija u EU.....	82
8.1.1.7. Razvitak zajedništva na monetarnom području	93
8.1.2. EFTA	102
8.1.3. EEA.....	105
8.1.4. CEFTA	105
8.2. REGIONALNE INTEGRACIJE IZVAN EUROPSKOG PROSTORA	109
8.2.1. NAFTA	109
8.2.2. ASEAN.....	110
8.2.3. MERCOSUR	112
9. POLOŽAJ HRVATSKE U PROCESU INTEGRIRANJA S EU	115
9.1. Pregled odnosa Europske unije i Hrvatske.....	115
9.2. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju	116
9.3. Program CARDS	119